

การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

AN ANALYTICAL STUDY OF DEVELOPMENT
OF THE SUPPORTING AND PROTECTION OF BUDDHISM
IN THAILAND

นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF DEVELOPMENT
OF THE SUPPORTING AND PROTECTION OF BUDDHISM
IN THAILAND**

Mr. Suwiboon Chamroonsiri

A Thematic Paper Concerning the Qualifying Examination in the
Specified Subject in Selected Topics in Development of Buddhism

Fullfilment of the Requirement for the Award

Of the Degree of Doctor of Philosophy

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkorntajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสาร
นิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย” เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติรายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องใน
พัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.ประจัญ จันเดิบ)

..... กรรมการ

(ดร.อุคร จันทวัน)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร.อุคร จันทวัน

ชื่อผู้วิจัย

.....

(นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ)

ชื่อสารนิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครอง
 พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
ชื่อผู้วิจัย : นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ
ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
 : ดร.อุตร จันทวัน ป.ธ.๔ , พ.ม., พธ.บ. , M.A.(Pol.Sc.,P.U.,India),
 พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันเสร็จสมบูรณ์ : ๑๑ / เมษายน / ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา และวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย วิธีการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่า

การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำนุบำรุงส่งเสริม ช่วยเหลือพระพุทธศาสนา และการระงับภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของไทย การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงก็ขึ้นอยู่กับอุปถัมภ์และคุ้มครองด้วยเช่นกัน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด ที่ชาวไทยภาคภูมิใจมาในอดีตและวางแผนไว้เป็นสมบัติของชาติไทยตลอดไป

สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนาได้ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ ผู้มีอำนาจทางการปกครองและผู้มีอำนาจทางการเงินตลอดจนประชาชนทั่วไปโดยประพฤติกฎปฏิบัติเกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา ตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของแต่ละบุคคล ส่วนใหญ่มุ่งอุปถัมภ์และคุ้มครองพุทธศาสนาธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ อย่างไรก็ตามการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ ศาสนธรรม โดยการศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วน้อมนำมาปฏิบัติ และเผยแผ่ให้คนอื่นได้ปฏิบัติตาม ศาสนบุคคล โดยการส่งเสริมสนับสนุนการอุปถัมภ์และปกป้องคุ้มครองศาสนบุคคลที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนร่วมกันสร้างศาสนทายาทเพื่อเป็นกำลังในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา ศาสนสถาน โดยการกำหนดหลักเกณฑ์การสร้างวัดและตั้งวัดให้เหมาะสมกระจาย
อำนาจการดูแลรักษาวัดให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อให้มีความรู้สึกรัก ห่วงแหน และมีส่วนร่วมในการ
เป็นเจ้าของวัด ศาสนวัตถุ ได้แก่การดูแลรักษาและเคารพบูชารูปเคารพพระพุทธเจ้าและพระสาวก
และน้อมรำลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ ศาสนพิธี โดยศึกษา
พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าความสำคัญ ช่วยกันรักษา ปฏิบัติตาม และถ่ายทอด
คนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อไป

Thesis Title : An Analytical Study of Development of The Supporting and Protection of Buddhism in Thailand

Researcher : Mr.Suwiboon Chamroonsiri

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Thematic Paper Supervisor
: Dr. Udorn Chandavan, Pali IV, B.A. ,
M.A. (Pol.Sc.,P.U.,India.), Ph.D. (Bud.)

Date of Graduation : 11 /April / 2013

ABSTRACT

The purposes of this study were to study the meaning and importance of the support and protection of Buddhism, to study the support and protection of Buddhism in the Buddhist history, and to analyze the development of the support and protection of Buddhism in Thailand. This was a qualitative research with the documentary analysis.

A result of the present study was found that the support and protection of Buddhism meant supporting, keeping, protecting Buddhism from the internal and external threats, and making the Buddhist principles valuable and essential as seen in Thai Tipitaka. The support and protection of Buddhism were very important for Buddhism. The stability or the instability of Buddhism depended upon this support and protection because Buddhism was most valuable for Thai people who were proud through the present and protected it greatly as great property in Thailand for ever.

The state of support and protection of Buddhism in the Buddhist history was generally made by the Sangha, the rich men, authorized people, and all other people who sacrificed their lives to Buddhism according to the given roles and duties. Generally, they aimed at protecting the Buddhist principles. However, the support and protection of Buddhism that were greatly stable and sustainable required the protection of all elements of Buddhism: *Sāṃsa-*dhamma by studying it clearly, practicing it, and spreading it towards the other people, *Sāṃsa-*puggala by promoting the support and protection of moral religious personnel who followed the Buddha's teachings and by establishing the religious heir to spread Buddhism, *Sāṃsa-*sathana by

issuing the proper rules to establish the temples and calling for the communities to take care of the temples and be conscious of them as their own property, Sāsana-vatthu by keeping and respecting the Buddha images and the disciple images with recognizing their value to help all creatures from suffering, and finally, Sāsana-bidhi by studying the Buddhist rites clearly and recognizing their value, importance and keeping them for the next generations.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาและความอนุเคราะห์จากผู้มีอุปการะคุณหลายท่าน ดังต่อไปนี้

พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร. ประธานกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์และ ดร.ประจัญ จันเดิบ กรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ได้ให้ความเมตตาตรวจสอบ ทบทวน วิเคราะห์ การประมวลความรู้ และเสนอแนะหลักการทำงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาทำให้งานวิจัยมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ดร.อุคร จันทวัน ในฐานะอาจารย์ผู้บรรยายให้ความรู้ในรายวิชาศึกษาเฉพาะเรื่องใน พัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา และอาจารย์ที่ปรึกษา ที่มีส่วนสำคัญในการทำให้เนื้อหาการศึกษาวิจัยมีความถูกต้อง ตรงตามหลักวิชาการ สละเวลาดูแลเอา ใจใส่ ให้คำปรึกษาการวิจัยทุก ขั้นตอน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่างๆ จนงานวิจัยสำเร็จด้วยความเรียบร้อย

พระมหาสำราญ กมฺมสุทฺโธ ดร. และ ดร.สาคร พรหมโคตร คู่อเลให้คำแนะนำในเรื่อง บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

พระมหาบาง เขมานนุโท,ดร. รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน,ผศ.แสวง สาระสิทธิ์ ผศ.ดร. จักรพรรณ วงศ์พรพวัน และพระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปญโญ เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาได้เมตตาทำการตรวจสอบรูปแบบงานวิจัย กรุณาช่วยวิจารณ์เนื้อหาสาระและเสนอแนะขั้นตอนการเสนอ ผลงาน สนับสนุนให้คำแนะนำกระบวนการและขั้นตอนการทำสารนิพนธ์ให้เป็นไปตามระเบียบของมหาวิทยาลัย

นายสมพร เทพสิทธิ ,นายวรเดช อมรรพพิพัฒน์และนายพนม ศรีศิลป์ ตลอดจนบุคลากรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ได้อนุเคราะห์หนังสือและเอกสารข้อมูลในเรื่องการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา จำนวนวัดและที่พักสงฆ์

จึงขอขอบคุณผู้กล่าวนามมาข้างต้น ตลอดจนพระอาจารย์และคณาจารย์ทุกท่านที่ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนความรู้ในด้านต่างๆ ตามหลักสูตร คุุณยบัณฑิต และบุคคลในครอบครัวที่ให้กำลังใจและให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยอย่างเต็มที่ คุณความดีจากผลงานนี้ขออุทิศให้คุณพ่อกา จำรูญศิริ และคุณแม่คำเป็ยง จำรูญศิริ ผู้ให้กำเนิดชีวิตผู้วิจัย ที่ล่วงลับไปแล้ว และขอบูชาคุณพระพุทธศาสนาที่ให้ชีวิตที่งดงามและมีความสุขอยู่ปัจจุบัน

นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒๐
๑.๙ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๒๑
บทที่ ๒ ความหมายและความสำคัญการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๑ ความหมายของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๑.๑ ความหมายของการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๑.๒ ความหมายของการคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๒๓
๒.๒ ความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๒๖
๒.๓ สรุปความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	๓๑
บทที่ ๓ สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา	๓๓
๓.๑ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒	๓๓
๓.๑.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒	๓๓
๓.๑.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	

ในพุทธศตวรรษที่ ๑-๒	๓๖
๓.๒ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช	๓๗
๓.๒.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในพระเจ้าอโศกมหาราช	๓๗
๓.๒.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช	๓๘
๓.๓ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์	๔๐
๓.๓.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์	๔๐
๓.๓.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยพระเจ้ามิลินทร์	๔๑
๓.๔ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าทวารวดี	๔๔
๓.๔.๑ สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าทวารวดี	๔๔
๓.๔.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยพระเจ้าทวารวดี	๔๔
๓.๕ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	๔๕
๓.๕.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	๔๕
๓.๕.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยสุโขทัย	๔๖
๓.๖ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา	๔๗
๓.๖.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา	๔๗
๓.๖.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยอยุธยา	๔๘
๓.๗ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๕๐
๓.๗.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๕๐
๓.๗.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๕๑
๓.๘ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงปัจจุบัน	๖๐
๓.๘.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงปัจจุบัน	๖๐
๓.๘.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงปัจจุบัน	๖๕

๓.๕ สรุปสภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในประวัติพระพุทธศาสนา	๗๖
บทที่ ๔ วิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย	๘๐
๔.๑ ด้านศาสนธรรม	๘๐
๔.๒ ด้านศาสนบุคคล	๘๓
๔.๓ ด้านศาสนสถาน	๘๕
๔.๔ ด้านศาสนวัตถุ	๘๕
๔.๕ ด้านศาสนพิธี	๘๑
๔.๖ สรุปวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา	
ในประเทศไทย	๘๓
บทที่ ๕ สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๑ สรุปผลวิจัย	๘๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๔
บรรณานุกรม	๑๐๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๓

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๑ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนธรรม	๘๐
ตารางที่ ๒ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนบุคคล	๘๓
ตารางที่ ๓ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนสถาน	๘๕
ตารางที่ ๔ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนวัตถุ	๘๕
ตารางที่ ๕ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนพิธี	๘๑

คำอธิบายการใช้อักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

คำอักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้าตามลำดับ เช่น ที.ปา. ๑๑/๒๔๘/๒๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฏิกวรรค เล่ม ๑๑ ข้อที่ ๒๔๘ หน้า ๒๐๒ เป็นต้น

คำอธิบายอักษรย่อที่ใช้

พระสุตตันตปิฎก

อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปัญจ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจนินบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับเชื่อถือปฏิบัติจนเคยชินอย่างกว้างขวางทั่วไปในสังคม และได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดกันมาตลอดเวลายาวนาน นับแต่ประเทศไทยได้มีประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่อง ชัดเจน ชนชาติไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อมาโดยตลอด การที่หลักความเชื่อถือและการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมชาวไทยออกมาเป็นเอกลักษณ์คนไทย จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความเป็นไทย ได้หล่อหลอมความเป็นชาติไทยควบคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ สร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติไทย ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมของคนในชาติ

พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทของไทยในปัจจุบันนี้ ได้รับมาจากลังกาอีกทีหนึ่ง แต่เดิมนั้นรับมาจากพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๕ โดยพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งมีพระปฐมเจดีย์เป็นประจักษ์พยานให้เห็นอยู่จนปัจจุบัน^๒ แม้จะมีการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยหลายยุคและมีทั้งนิกายมหายานและเถรวาท ก็ไม่ทำให้เกิดปัญหากับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแต่อย่างใด และเพราะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์และคุ้มครองด้วยดีเสมอมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยิ่งในประเทศไทย เพราะมีกฎหมายคณะสงฆ์ได้กำหนดบทบาทและสถานะของพระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แม้จะมีผู้มองว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาไว้ แต่โดยความเป็นจริงแล้ว

^๑ ยงยุทธ วัชรกุล, องค์พุทธมามกะ/ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โปสค์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๔.

^๒ สุชาติ หงษา, ประวัติพระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าวได้กำหนดองค์กรหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ภายใต้การปกครอง ดูแลของคณะสงฆ์เอง คือ มหาเถรสมาคม ให้มีอำนาจทั้งนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ ในองค์กรเดียวกันทั้งหมด สามารถบัญญัติระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมายมหาเถรสมาคม บังคับใช้ในแวดวงคณะสงฆ์เอง ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหลักของประเทศไทย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๕ ได้บัญญัติว่า รัฐต้องให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต^๓ ซึ่งมีผู้นำชาวพุทธส่วนหนึ่งต้องการที่จะให้มีพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาออกมาใช้เพื่อเสริมบทบาทของรัฐตามรัฐธรรมนูญให้สมบูรณ์ แต่ก็ยังมีผู้คัดค้านไม่เห็นด้วยโดยมองในลักษณะรัฐไม่ควรเข้ามาแทรกแซงพระพุทธศาสนาให้มากเกินไปควรปล่อยให้ศาสนารักษาตัวศาสนาเอง เพราะไม่เช่นนั้นยิ่งจะทำให้ศาสนาอ่อนแอ และกลายเป็นเครื่องมือของรัฐใช้แสวงหาอำนาจทางการเมืองและทำลายคู่แข่งทางการเมือง อันจะทำให้เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง เช่นในอดีตที่เคยเกิดกับพระพุทธศาสนามาแล้ว

แต่ปัจจุบันสังคมโลกได้เปลี่ยนไป ความเจริญทางด้านวัตถุที่เป็นภัยคุกคามจากวัฒนธรรมบริโภคนิยม ได้เข้ามามีบทบาทชี้นำคนไทยมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อคุณธรรม จริยธรรมของชาวไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ประชาชนชาวไทยได้เอาใจใส่และดูแลเรื่องนี้มาช้านาน ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ตราขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติของรัฐและประชาชนทั่วไป^๔ ซึ่งเน้นไปทางการปกครองคณะสงฆ์และการดูแลศาสนสมบัติ ยังมิได้ครอบคลุมถึงการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาที่เปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันในการส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของพระพุทธศาสนา^๕

^๓ วีรเดช นรัตถรักษา, ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: ไรต์พับลิชชิง, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒.

^๔ กนก แสนประเสริฐ, เอกสารคู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๑ – ๑๑.

^๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, “ระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการตรวจแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๑/๒๕๕๐”, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐, (อัดสำเนา)

อันที่จริง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา มีมาเป็นเวลานานตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ผู้อุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาก็มีทั้งชาวบ้านธรรมดา มหาเศรษฐีและพระมหากษัตริย์ และการให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้นั่นเอง หากมีศักยภาพน้อยก็ให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองต่อพระพุทธศาสนาในเรื่องธรรมดาสามัญ เช่น ในเรื่องปัจจัยสี่เป็นต้น แต่หากมีศักยภาพมาก ก็ให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองในงานที่ยากมากขึ้น เช่น ในลักษณะการปลูกสร้างสิ่งซึ่งเป็นถาวรวัตถุ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ขยายกว้างขวางออกไป

อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธไม่ควรประมาทและปล่อยให้พระพุทธศาสนาเป็นไปตามสภาพปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยอิสระ ไร้การควบคุมและกำกับ เพราะแท้จริงหลักพระพุทธศาสนาเองก็สอนไว้ว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้นเองโดยไม่มีสาเหตุ แท้ที่จริงทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ก่อสาเหตุดี ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็ต้องดี ก่อสาเหตุไม่ดี ไร้ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็เป็นสิ่งไม่ดีแน่นอนพระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุค ล้วนมีผู้ให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองมาเป็นลำดับ ในสมัยใดที่มีผู้อุปถัมภ์และคุ้มครองอย่างดี พระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง สมัยใดที่ขาดผู้อุปถัมภ์และคุ้มครองหรือมีผู้มีอำนาจและอิทธิพลซึ่งมีอคติต่อพระพุทธศาสนา มุ่งร้ายทำลายพระพุทธศาสนาก็ทำให้บังเกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อองค์คาบพทุกส่วนของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากแผ่นดินนั้นๆ ซึ่งจะเห็นได้ในประวัติพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนเช่นเหตุการณ์ภัยพิบัติของพระพุทธศาสนาในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากประวัติศาสตร์สอนชาวพุทธไว้ถึงความล่มสลายของพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ การเผาทำลายมหาวิทยาลัยนาลันทา พระไตรปิฎก และการเข่นฆ่าพระภิกษุสงฆ์ในประเทศอินเดีย เมื่อศาสนาอื่นบางศาสนาได้รุกรานเข้าไป การล่มสลายด้วยวิธีต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาก็ด้วยความรักสงบของชาวพุทธ ซึ่งไม่คิดจ้องเวรต่อผู้รุกราน จนถูกศาสนาอื่นรุกรานจนต้องสูญหายไปจากหลายประเทศ ดังเช่นประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย ศรีลังกา อาฟกานิสถานและปากีสถาน เป็นต้น^๖ ในประวัติพระพุทธศาสนา ภัยของพระพุทธศาสนามีมาในลักษณะใดบ้าง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้พัฒนาการมาอย่างไร มีข้อที่ชาวพุทธควรระมัดระวังอะไรบ้าง เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจต้องการหาคำตอบ นั่นคือสาเหตุที่ต้องศึกษาเรื่องนี้

^๖ ขงขุทธ วัชรกุล, องค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร:โพสท์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๕.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติพระพุทธศาสนา และ วิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยมองพระพุทธศาสนาแยกเป็น ๕ ด้าน คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุและศาสนพิธี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลัก

๒) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ในหนังสือวิชาการ เอกสาร งานวิจัย จากนั้นจึงนำข้อมูลมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่พร้อมกับศึกษาวิเคราะห์

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร

๑.๔.๓ สาเหตุแห่งภัยพิบัติ การป้องกันและการแก้ไขปัญหาพระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พระพุทธ ศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ประกอบด้วย บรม ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุและศาสนพิธี

๑.๕.๒ ศาสนธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา กล่าวโดยย่อ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ สีล สมาธิและปัญญา

๑.๕.๓ ศาสนบุคคล หมายถึง บรรดาพระภิกษุ สามเณร บรรพชิตและแม่ชี ซึ่ง ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย

๑.๕.๔ ศาสนสถาน หมายถึง วัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ และสิ่งปลูกสร้างที่ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจของคณะสงฆ์และน้อมรำลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ เจ้า

๑.๕.๕ ศาสนวัตถุ หมายถึง สัมภาริมทรรพ์และอสังหาริมทรรพ์ที่เป็นสมบัติของ พระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา

๑.๕.๖ ศาสนพิธี หมายถึง พิธีกรรม ระเบียบประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธี ทำบุญ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีบวช พิธีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น

๑.๕.๗ การอุปถัมภ์ หมายถึง การคำจุน อุดหนุน ช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ทั้ง ใน เรื่องศาสนาธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี

๑.๕.๘ การคุ้มครอง หมายถึง การระงับภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภัย ภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของ ไทย

๑.๕.๙ ในประวัติพระพุทธศาสนา หมายถึง ประวัติพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑-๒ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้ามิลินทร์ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์

๑.๕.๑๐ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้ เกิดความเจริญขึ้นในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ ผู้วิจัยทบทวน เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ พระสูตรตันตปิฎก กล่าวถึงธรรมที่ทำให้ศาสนาเสื่อมและเจริญไว้ว่า ธรรมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังฆธรรม ๒ ประการ คือ (๑) บทพหุญชนะที่สืบทอดกันมาไม่ดี (๒) อรรถที่สืบทอดขยายความไม่ดี แม้อรรถแห่งพหุญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดีก็ถือว่าเป็นการสืบทอดขยายความไม่ดี และธรรมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไปหายไปแห่งพระสังฆธรรม ๒ ประการ คือ (๑) บทพหุญชนะที่สืบทอดกันมาดี (๒) อรรถที่สืบทอดขยายความดี แม้อรรถแห่งบทพหุญชนะที่ตั้งไว้ดีก็ถือว่าเป็นการสืบทอดขยายความดี^๓

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบุคคลผู้ทำให้ศาสนาเสื่อมและเจริญไว้ว่า ภิกษุพวกที่คัดค้านอรรถและธรรมโดยสูตรที่ตนเรียนไว้ไม่ดีด้วยพหุญชนะปฏิรูป(พหุญชนะที่ได้สืบทอดมาโดยทำอักษรให้วิจิตร)นั้น ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไห้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไห้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุยอมประสพสิ่งไม่ไห้บุญเป็นอันมาก และชื่อว่าทำให้สังฆธรรมนี้สูญหายไป ส่วนภิกษุพวกที่อนุโลมอรรถและธรรมโดยสูตรที่ตนเรียนไว้ดีด้วย พหุญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นยอมประสพบุญเป็นอันมาก และชื่อว่าดำรงสังฆธรรมนี้ไว้ได้^๔

และยังได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสังฆธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นานและเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสังฆธรรมดำรงอยู่ได้นานดังนี้

เหตุปัจจัยทำให้พระสังฆธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นาน คือ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้

- ๑) อยู่อย่างไม่มีเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา
- ๒) อยู่อย่างไม่มีเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม
- ๓) อยู่อย่างไม่มีเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์
- ๔) อยู่อย่างไม่มีเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา
- ๕) อยู่อย่างไม่มีเคารพ ไม่มีความยำเกรงในกันและกัน

เหตุปัจจัยให้พระสังฆธรรมดำรงอยู่ได้นาน คือ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้

- ๑) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา

^๓ อจ.ทุก.(ไทย) ๒๐/ ๒๐ - ๒๑/๓๒ - ๓๓.

^๔ อจ.ทุก.(ไทย) ๒๐/ ๔๒/๘๖.

- ๒) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระธรรม
- ๓) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในพระสงฆ์
- ๔) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในสิกขา
- ๕) อยู่อย่างมีความเคารพ มีความยำเกรงในกันและกัน^๙

๑.๖.๒ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาเท่าที่คนไทยเกี่ยวข้องแยกได้เป็น ๒ ด้าน คือ ด้านที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยโดยเฉพาะเรียกว่าพุทธธรรมอย่างหนึ่ง และด้านที่เป็นวัฒนธรรม อีกอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัย โดยเฉพาะพุทธธรรม ไม่มีการเสื่อมไม่มีการเจริญ เพราะเป็นความจริงที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติของมัน และเป็นหลักกลางๆ สุดแต่ใครจะศึกษา และนำมาใช้ให้ได้ผลดีเหมาะสมกับกาลเทศะอย่างไร พระพุทธศาสนาเจริญหรือเสื่อมนั้น หมายถึง พระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรม หรือพระพุทธศาสนาที่เชื่อถือและปฏิบัติกันอยู่ในวิถีชีวิตของหมู่ชนนั้นๆ

คำว่า พระพุทธศาสนาเสื่อม หมายความว่า พระพุทธศาสนาที่หมู่ชนนั้นเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ในเวลานั้น เลือนรางหรือห่างเหินจากหลักการที่แท้จริง คือ พระธรรมวินัยไถลออกไปมากขึ้น ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจางคลายและลดน้อยลงไปจากวิถีชีวิตของหมู่ชนนั้น

คำว่า พระพุทธศาสนาเจริญ หมายความว่า พระพุทธศาสนาที่หมู่ชนนั้นเชื่อถือและปฏิบัติอยู่ในเวลานั้น แน่นหนาหรือใกล้เคียงมากขึ้นในทางที่เป็นไปตามหลักการที่แท้จริง คือ พระธรรมวินัย ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเฟื่องฟู และซึมแทรกเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของหมู่ชนนั้นมากขึ้น^{๑๐}

๑.๖.๓ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธไว้ว่า ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาเกิดจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ (๑) เกิดขึ้นจากคนในเป็นพิษ คือการกระทำของพุทธบริษัทเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ภิกษุบริษัท (๒) ภัยที่เกิดขึ้นจากศาสนาอื่น ซึ่งศาสนาที่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้มากในอดีต คือ ศาสนาพราหมณ์ อิสลาม และคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (๓) ภัยที่เกิดจากลัทธิการเมือง คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่สามารถยึดครองประเทศต่างๆ ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นจำนวนมาก เช่น ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ รัสเซีย มองโกเลีย ทิเบต เกาหลีเหนือ เวียดนาม เขมรและลาว ส่วน

^๙ อ.ญ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต),ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,(กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก,๒๕๕๐), หน้า ๘๘-๑๐๑.

หน้าที่ชาวพุทธที่จะต้องปฏิบัติ คือ (๑) บำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในด้านการศึกษา การเผยแผ่ การบริหาร การสร้างศาสนสถานต่างๆ (๒) บำบัด คือการพยายามขจัดสิ่งที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วยความไม่ประมาท (๓) บริหาร คือ ช่วยกันรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา ไม่ใช่โยนให้เป็นภาระของใครพวกใดพวกหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นงานที่ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งด้านความเลื่อมและความเจริญ (๔) รักษา คือการรักษาความดีต่างๆ ที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา เพราะความดีเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นแล้วว่าสามารถรักษาความเป็นไทยสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เพื่อให้มรดกคือพระพุทธศาสนานี้ ได้เป็นมรดกที่ทรงคุณค่าสำหรับลูกหลานไทยซึ่งจะเกิดและเจริญเติบโตมารับผิชอบประเทศชาติพระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ในโอกาสต่อไป^{๑๑}

๑.๖.๔ พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตฺโต) ได้กล่าวเรื่องการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือสงฆ์ผู้นำสังคมว่า เรื่องพระศาสนา^{๑๒} ได้ยืมผู้หลักผู้ใหญ่พูดถึงเสมอว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หมายความว่า จำต้องการคนที่มีอหิชาสัยละเอียดละไม มีสติปัญญาหลักซึ่งมองอะไรรอบคอบรอบด้าน และกว้างไกลพอสมควร ลงมาบริหารจัดการกับเรื่องอย่างนี้ มิใช่ไม่แตะต้องเลย แต่ต้องทำด้วยกุศลเจตนาและความเมตตาปรารถนาดีด้วย เพื่อให้การบริหารตรงนี้ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน

พระเจ้าพระสงฆ์และชาวพุทธระดับผู้นำไม่น้อยที่ห่วงใยต่ออนาคตของประเทศชาติบ้านเมือง และพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมและค่านิยมผิดๆ ของหมู่เด็กและเยาวชนยุคปัจจุบัน เมื่อครุ่นคิดกันพอสมควรแล้ว ก็เห็นแนวทางเดียวกันว่า ความเข้มแข็งขององค์กรสงฆ์เป็นทางออกของเรื่องนี้ น่าจะต้องช่วยผลักดันให้ปรับปรุงองค์กรฝ่ายอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ๒ – ๓ ส่วน คือ

๑) ปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕) เพื่อแบ่งเบาภาระรับผิดชอบของพระผู้ใหญ่ระดับมหาเถรสมาคม เพื่อเปิดช่องทางให้พระเถระรุ่นกลางๆ ที่มีการศึกษาและปฏิบัติเข้าไปช่วยแบกรับงานพระศาสนาไว้ให้ทันทั่วถึง

๒) ปรับปรุงกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยราชการเก่าแก่ มีวัฒนธรรมการทำงานแบบรอคำสั่งและถูกกล่าวหาว่ามีการทุจริตคอร์รัปชันทำนองว่า วัดครึ่งกรรมกรครึ่งสูงมาก และเป็นแหล่งตอบแทนหัวคะแนนทางการเมือง คือนักการเมืองจะส่งคนของตนเองมาเป็นใหญ่ ทุ้งๆ ที่ไม่มีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาเลย

^{๑๑} พระเทพพิติก (ระแบบ วิฑูยาโณ), ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร:ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๔๓.

งานพระพุทธศาสนาเป็นงานสำคัญซึ่งรับผิดชอบเรื่องจิตใจ ศีลธรรม ค่านิยม อุดมการณ์ของคนทั้งประเทศ กลายเป็นงานฝาก งานอดิเรก เพราะกรมการศาสนาเป็นหน่วยงานราชการเต็มตัว เชื่องช้า อืดอาด และริเริ่มอะไรใหม่ไม่ได้ ถ้าเจ้านายไม่สั่งลงมา พระสงฆ์ พระเถระ มหาเถรสมาคม ซึ่งมีกรมการศาสนาเป็นสำนักงานเลขานุการ พระท่านจึงเหมือนแขกแปลกหน้าเข้าไปอาศัยบ้านคนอื่น พร้อมทั้งรบกวนให้วุ่นวายให้เขาทำนั่นทำนี่ให้ พวกเขาก็ทำแบบไม่เต็มที่ไม่เต็มร้อย เพราะอธิบดีเป็นทั้งอธิบดี เป็นทั้งเลขาธิการมหาเถรสมาคม เป็นทั้งเลขาธิการคณะกรรมการไปแสวงบุญ(ฮัจญ์)ของมุสลิม ท่านก็เลยต้องฟังคำสั่งปลัด รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี ผู้ที่แต่งตั้งหรือมีการเมืองที่นำมาสู่ตำแหน่งนั้น และป้อนบำเหน็จความดีความชอบให้ ขึ้นเงินเดือนให้ ส่วนพระสงฆ์ มหาเถรสมาคมนั้น เงินก็ไม่จ่าย ใช้จ่ายมาก ความดีความชอบขึ้นสองขึ้นก็อำนวยให้ไม่ได้ แล้วพวกเขาจะมาทำงานทุ่มเทให้แก่พระศาสนาได้อย่างไร

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาสุดยอดของโลกและสถาบันหลัก ๑ ใน ๓ ของชาติ บ้านเมือง จึงกลายเป็นดั่งต้นไม้ใหญ่ที่มีคนและสัตว์มาพึ่งพาอาศัยร่มเงาและเก็บกินมรรคผล แต่ดูเหมือนขาดการรดน้ำพรุนดิน ดูแล เอาใจใส่กันอย่างจริงจัง มีหน้าซ้ำพวกเราอย่าเอาต้นโพธิ์ใหญ่ ต้นนี้ไปปลูกไว้ในกระถางเล็กๆ คือหน่วยงานเช่นกรมการศาสนาในอดีต จึงถูกบอนไซให้แคระแกร็นจนแทบจะเป็นหมันไม่อาจผลิดอกออกผลได้อีกต่อไป เพราะไม่ต้นนี้ไม่มีทางเติบโตได้เลย ดังที่เราเห็นกันจนกระทั่งปัจจุบัน

พระศาสนาอ่อนแอ คณะสงฆ์ไม่เข้มแข็ง ผลร้ายไม่ได้เกิดแก่พระศาสนาและคณะสงฆ์ฝ่ายเดียว เหมือนสวนไม้ผลไม่เจริญงอกงามและไม่ผลิดอกออกผล ย่อมหมายถึงการขาดอาหาร ขาดรายได้ และความไร้อารมณีสุนทรีของเจ้าของสวนและลูกหลานญาติมิตร เราจะต้องเริ่มจับเหตุแห่งปัญหาให้ชัดเสียก่อน คือเริ่มที่การหาทางส่งเสริมสนับสนุนองค์กรบริหารพระศาสนาให้เข้มแข็งก่อน โดยเทียบเคียงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีหน่วยงานถึงราชการสนองตอบโครงการในพระราชดำริมากกว่า ๓,๐๐๐ โครงการ มีสำนักพระราชวัง สำนักเลขาธิการพระราชวัง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น พระพุทธศาสนาก็น่าจะมีหน่วยงานในลักษณะนี้มารองรับงานพระศาสนาและคณะสงฆ์บ้าง^๒ ความคิดในการปรับปรุงองค์กรการบริหารพระศาสนา เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยกลุ่มยุวสงฆ์ประท้วงด้วยการอดอาหาร ณ ถานอโศก วัดมหาธาตุ ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ทำให้องค์กรคณะสงฆ์มีความเข้มแข็งมากขึ้น การปฏิรูปการศึกษา โดยออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

^๒ พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต),สงฆ์ผู้นำสังคม,(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๓),หน้า ๘๑-๘๘.

พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้มีคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๑๕ คน ประกอบด้วย คฤหัสถ์และตัวแทนศาสนาทุกศาสนาเท่าๆ กัน ชาวพุทธส่วนใหญ่รับไม่ได้ จึงรวมตัวต่อต้านในที่สุดก็ได้ออกมาเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในปัจจุบัน

๑.๖.๕ นนท์ ธรรมสถิตย์ ได้กล่าวถึงความเสื่อมของพระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทยว่า ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียนั้น เป็นเพราะเหตุใหญ่ ๒ ประการ คือ

๑) เพราะเหตุภายใน(ภายใน)ของพระพุทธศาสนาเอง เช่น การเสื่อมทางด้าน ศีลธรรม และการแตกแยกในสังฆมณฑล

๒) เพราะเหตุภายนอก(ภายนอก) เช่น การทำลายล้างของลัทธิหรือศาสนาอื่น^{๓๓}

๑.๖.๖ กุเทพ ไสกกระจ่าง อดีตประธานคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สถาปนาเรนราชูร ได้เสนอแนวทางอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาโดยให้เหตุผลว่า ปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนากำลังอยู่ในสภาพไม่มั่นคง เพราะมีภัยทั้งภายในและภายนอก จึงสมควรอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนทุกภาคส่วนทั้งในระดับรัฐบาล และประชาชนทั่วไป จะได้ร่วมแรงร่วมใจแสวงหาแนวทางอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่ประเทศไทยตลอดไป

สำหรับหลักการการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑) ให้การคุ้มครองพระธรรมวินัย ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนศึกษาและศาสนพิธี มิให้ถูกจ้วงจาบ ละเมิด ลอกเลียนหรือทำให้วิปริตผิดเพี้ยน

๒) ให้รัฐอุปถัมภ์สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม มหาสังฆสมาคม มหาคณิสสร และมหาวันัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งด้านงบประมาณ สถานที่และบุคลากร

๓) ให้มีคณะกรรมการพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีหน้าที่วางนโยบายการอุปถัมภ์ คุ้มครองพระพุทธศาสนา

๔) ให้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายและแผนอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา

๕) ให้มีกองทุนพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา^{๓๔}

^{๓๓} นนท์ ธรรมสถิตย์ , พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย,(กรุงเทพมหานคร:กิตติชัยสาส์น ,๒๕๓๓),หน้า ๓๕

^{๓๔} กุเทพ ไสกกระจ่าง, “แนวทางอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา”, กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สถาปนาเรนราชูร, ๒๕๔๘ (อัคราณา).

๑.๖.๓ **ชูศักดิ์ ศิรินิล** อธิบดีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีให้มีหน้าที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้อธิบายแนวทางการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาไว้เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๑ ณ หอประชุมพุทธมณฑล ไว้ ๖ ประการ คือ

๑) การอุปถัมภ์คุ้มครอง ควรกำหนดประเด็นให้ชัดเจน เน้นกรอบความคิดที่จะนำไปปฏิบัติได้ว่า จะอุปถัมภ์อย่างไร อุปถัมภ์อะไรบ้าง เช่น อุปถัมภ์การปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ สามเณร แม่ชี เป็นต้น จะคุ้มครองอะไร และคุ้มครองอย่างไร

๒) คณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครอง องค์ประกอบจะมีใครบ้าง ใครควรเป็นประธาน พระสงฆ์ พราหมณ์ หน่วยงานอื่นๆ ที่ควรมาร่วมเป็นกรรมการ อำนาจหน้าที่ จะต้องทำอะไรบ้าง กำกับนโยบาย ติดตามการดำเนินงานเฉพาะอุปถัมภ์คุ้มครอง หรือการเผยแผ่ศาสนาด้วย จะมีอำนาจถึงกำกับดูแลงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติด้วยหรือไม่

๓) กองทุนอุปถัมภ์พระศาสนา ควรตั้งอย่างไร จะระดมเงินมาจากไหน มีวิธีอย่างไร

๔) แม่ชี เป็นเรื่องสำคัญ จะอุปถัมภ์อย่างไร รับรองสถานภาพได้แค่ไหน

๕) อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการตรวจค้น ติดตามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติที่กำหนดจะให้กว้างขวางเพียงใด

๖) บทลงโทษผู้ทำผิด จะลงโทษกันหนักแค่ไหน สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ควรพิจารณาให้รอบคอบ^๕

๑.๖.๔ **วรเดช อมรรวิพัฒน์** ได้รายงานมติที่ประชุมคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาว่า

๑) ควรเปลี่ยนชื่อร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ... เป็นร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา พ.ศ... โดยมีเหตุผลว่า เนื่องจากควรจะใช้คำว่า “ส่งเสริม” แทนคำว่า “คุ้มครอง” เพื่อมิให้เกิดความรู้สึกเลือกปฏิบัติ เนื่องจากหน้าที่อุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนาทุกศาสนาเป็นหน้าที่ของรัฐ จึงควรมีการอุปถัมภ์และคุ้มครองทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน การออกกฎหมายโดยอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอาจเกิดประเด็นคำถามว่า ศาสนาอื่นๆ ไม่คุ้มครองด้วยหรือไม่ แต่มีกรรมการบางส่วนเห็นว่า การใช้ชื่อเดิมนั้นเหมาะสมแล้ว เนื่องจากศาสนาอื่นได้ออกกฎหมายคุ้มครองแต่ละศาสนาเป็นการเฉพาะอยู่แล้ว

^๕ ชูศักดิ์ ศิรินิล, “แนวทางการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา”, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑ (อัดสำเนา).

๒) ความเห็นชอบของกระทรวงการคลังในการใช้งบประมาณ การใช้งบประมาณจำนวนหนึ่งในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตามร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลังก่อน มิใช่ตามที่คณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด หากบัญญัติกฎหมายไว้ในลักษณะดังกล่าวอาจเป็นภาระด้านงบประมาณแผ่นดิน

๓) อำนาจของคณะกรรมการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาแห่งชาติอาจจะซ้อนทับกับอำนาจของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เห็นควรให้ตัดอำนาจการแต่งตั้ง ถอดถอน กำกับดูแลและประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติออก เนื่องจากเป็นอำนาจหน้าที่ทางการบริหาร และการกำกับดูแลและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรปรับบทบาทเป็น ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการดำเนินงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๔) การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา ควรบัญญัติให้มีการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา ให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงแก่นธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ตลอดจนฝึกปฏิบัติโดยการเจริญสติ สมาธิและปัญญา เป็นต้น โดยให้มีการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนการเรียนการสอนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ต้องมีสาระและเวลาที่เพียงพอ

๕) บทกำหนดโทษ ลักษณะความผิดในปัจจุบันมีการปรับตามกระแสดังคมที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประมวลกฎหมายอาญายังไม่ครอบคลุมการกระทำความผิด จึงควรกำหนดบทลงโทษในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้หรือในประมวลกฎหมายอาญาเพิ่มเติม ให้ครอบคลุมการกระทำความผิดต่างๆ ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องความเชื่อและศรัทธา จึงไม่ควรบังคับและมีบทกำหนดโทษเกินจำเป็น^๖

๑.๖.๕ ดุลิต โสภิตา ได้รวบรวมนันททัศนะเกี่ยวกับการให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยให้เหตุผลประกอบการพิจารณาไว้ว่าโดยพฤตินัย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติอยู่แล้ว เพียงทำให้ถูกต้องตามนิตินัยเท่านั้นเอง โครงสร้างของชนชาติไทย ถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทยมาตลอด ฉะนั้นสถาบันหลักของประเทศจึงมีคำว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยประวัติการสร้างชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พระพุทธศาสนาคือวิถีชีวิตของชนชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของ

^๖ วรเดช อมรรวพิตพัฒน์, “รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ..ก่อนรับหลักการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ”, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐ (อัดสำเนา).

ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระ พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย เป็นหลักนำในการพัฒนาชาติไทย เป็นแหล่งของค่านิยมที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก จะไม่มีการเผชิญหน้าและแตกแยกของคนในชาติ เพราะศาสนาอื่นก็รู้ถือว่า ประเทศไทยเป็นแผ่นดินของชาวพุทธมาโดยตลอดตั้งแต่แรกตั้งประเทศ ไม่เป็นการลิดรอนเสรีภาพในการนับถือศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้น รัฐธรรมนูญไทยยังให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาอยู่เหมือนเดิม การบัญญัติกฎหมายรับรองให้ศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไม่ใช่หลักสากลนิยม แต่เป็นเรื่องของประชาชนชาวไทยโดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับประเทศอื่นใดทั้งสิ้น โดยประมุขคือ พุทธศาสนาก็คือศาสนาประจำชาตินั่นเอง เพราะประชาชนชาวนับถือพระพุทธศาสนาถึง ๙๕ เปอร์เซ็นต์ พระพุทธศาสนาอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ตราบทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งถือว่าเหมาะสมอย่างยิ่งแต่รัฐธรรมนูญทำไมไม่บัญญัติคุ้มครองพระพุทธศาสนาไว้เช่นเดียวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย สีขาวที่ซึ่งเป็นสีหนึ่งของธงไตรรงค์ หมายถึงพระพุทธศาสนา

องค์กรชาวพุทธทั่วประเทศ นอกจากเห็นด้วยกับการให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนี้

- ๑) ให้รัฐสภาตรากฎหมายส่งเสริมและคุ้มครองพระพุทธศาสนา
- ๒) รัฐพึงให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อให้มีความมั่นคงสถาพรตลอดไป

๓) รัฐพึงสนับสนุนให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศและความมั่นคงของชาติ

๔) รัฐพึงส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างพุทธศาสนิกชนและศาสนิกอื่น เพื่อความเป็นปึกแผ่นของสังคมและประเทศชาติ

๕) รัฐพึงส่งเสริมวัฒนธรรมและจริยธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์

นอกจากที่กล่าวมา องค์กรชาวพุทธได้แสดงความปรารถนาจะให้รัฐเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยตรง เพราะรัฐมีรายได้เนื่องจากเก็บภาษีไปจากประชาชนทั่วประเทศ และใน

เรื่องการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนานั้น องค์กรชาวพุทธได้เสนอให้รัฐทุ่มเทการสนับสนุนไปในการศึกษาและเผยแผ่ เป็นหลักก่อน^{๑๖}

๑.๖.๑๐ **ศุกิจ ชัยมุสิก** ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐไว้ว่า พระพุทธศาสนากับความสัมพันธ์แห่งรัฐ หมายถึง ผู้นำฝ่ายศาสนาและอาณาจักรมีความใกล้ชิดกัน ร่วมกันทำงานประสานประโยชน์เพื่อประชาชน ฝ่ายพุทธจักรก็ทำหน้าที่แนะนำหลักการดำเนินชีวิตตามวิถีธรรมแก่ประชาชนซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้ และรู้จักฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา อยู่ร่วมกันด้วยความสงบประพติปฏิบัติชอบ ประโยชน์ก็จะตกแก่แผ่นดินเอง ส่วนฝ่ายอาณาจักรทำหน้าที่ให้ความสุขทางกายภาพ ให้ความสะดวกสบายด้วยปัจจัย ๔ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์

รัฐในฐานะผู้ประกันความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน มีหน้าที่ให้การคุ้มครองป้องกันอุปถัมภ์บำรุง สดับธรรม เชิดชูธรรมประพติตามธรรมและปกครองแผ่นดินโดยธรรม ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง แสดงให้เห็นว่า รัฐมีหน้าที่ในการดำรงรักษาเสถียรธรรมในพระพุทธศาสนา^{๑๗} รัฐที่จะต้องนำของดีในศาสนานั้นๆ ออกมาใช้ประโยชน์ในลักษณะการบูรณาการ “รัฐให้อาหารทางกาย ศาสนาให้อาหารทางใจ” รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนในกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน การที่ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติตามหลักศาสนากันมากขึ้น ผลที่จะสะท้อนออกมาสู่รัฐคือ การปกครองได้รับการยอมรับทางใจ ประชาชนให้ความร่วมมือในกิจกรรม ย่อมทำให้รัฐมั่นคงและพัฒนาไปด้วยดี เพราะไม่ต้องจ้างตำรวจ ทหารและพนักงานของรัฐเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองมากขึ้น ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง มีเสรีภาพในการประกอบศาสนกิจทางศาสนาที่ตนนับถือในกรอบพิธีกรรมที่ไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ^{๑๘}

๑.๖.๑๑ **สมภาร พรมทา** ได้กล่าวถึงคุณค่าของศาสนาไว้ว่า ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่คำจูนสังคมมนุษย์ ความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ คือ คนมีศาสนา ส่วนสัตว์ไม่รู้จักศาสนา เมื่อสัตว์เป็นทุกข์หรือหิวอดกลัว มันไม่มีที่ไป ไม่มีที่พึ่งทางใจ แต่เมื่อมนุษย์ประสบภาวะเดียวกันนี้ มนุษย์จะหันเข้าหาศาสนา ศาสนาเป็นสิ่งแปลก ความรู้ในสังคมสมัยใหม่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับศาสนา แต่ในสังคมสมัยใหม่นี้แหละที่ศาสนาเองกลับเป็นหลักยึดเหนี่ยวที่มั่นคงหลักหนึ่งของผู้คน

^{๑๖} ศุกิจ ชัยมุสิก, *ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (อุบลราชธานี: ศูนย์พัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตคุณธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๗-๑๖๑

^{๑๗} ศุกิจ ชัยมุสิก, *พุทธศาสนากับรัฐ: มิติความสัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๕.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

คนที่มีผู้ติดตามมากที่สุดในสมัยนี้ไม่ใช่ นักการเมืองผู้มีวาทะเย็บคม หรือนักปรัชญาที่น่าเสนอความคิดอย่างหลักแหลม แต่คือนักบวชหรือครูในศาสนา นักพยากรณ์อนาคตของโลกคนหนึ่งเชื่อว่าศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดนี้จะเป็นศตวรรษแห่งการกลับมาของศาสนา คำพยากรณ์นี้ไม่ใช่คำพยากรณ์จากความเชื่อทางศาสนา แต่เป็นคำทำนายจากข้อมูลที่ปรากฏ ดร.ฮาร์วีย์ ค็อกซ์ ซึ่งเป็นผู้บรรยายวิชาศาสนาที่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนมากที่สุดในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมืองเคมบริดจ์ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดนี้อาจเรียกได้ว่า พาราณสี ณ ฝั่งแม่น้ำซาร์ล เพราะเมืองนี้เต็มไปด้วยโบสถ์วิหารและศาสนสถานจากตะวันออก บรรยายภาพเหมือนเมืองพาราณสีในอินเดียโบราณ ไม่มีผิด นักวิชาการด้านศาสนาที่สำคัญอีกคนหนึ่งของอเมริกาชื่ออลัน วัตตส์ เคยทำนายว่า อีกไม่นานนี้ ศาสนาจะรุ่งเรืองในอเมริกาเพราะคนเริ่มอึดและเบื่อหน่ายกับวัตถุแล้ว เขายังกล่าวเล่นๆ ว่า อีกห้าสิบปีข้างหน้าคนอินเดียจะพากันนั่งรถยนต์หรูๆ ในขณะที่คนอเมริกาจะหันไปนั่งสมาธิตามถ้ำสมัยหนึ่ง สังคมมนุษย์อาจชื่นชมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่เมื่อผ่านไปสักกระยะหนึ่งมนุษย์จะเรียนรู้ว่าสิ่งที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้แก่เรานั้นเป็นแค่เพียงความสุขสบายทางวัตถุ เนื่องจากมนุษย์ตระหนักดีว่า ลึกๆ แล้วเราต้องการหลายสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ด้วยเหตุผลนี้ศาสนาจึงยังดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคมสมัยใหม่ที่วัตถุเจริญรุ่งเรือง และศาสนานั้นเองจะเวียนกลับมาอยู่ในใจมนุษย์อีกครั้งเมื่อผ่านพ้นช่วงเวลาของความหลงใหลชั่วครวญในวัตถุนั้นแล้ว^{๒๐}

๑.๖.๑๒ **พิน ดอกบัว** ได้กล่าวถึงความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาไว้ว่า พระพุทธศาสนาในเมืองไทยจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับฝ่ายบรรพชิตเป็นสำคัญ ถ้าฝ่ายบรรพชิตดีก็จะนำฝ่ายคฤหัสถ์ไปทางถูกต้องตามพระธรรมวินัย พระพุทธศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าตรงกันข้าม พระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมลง หากจะเทียบพระพุทธศาสนาเหมือนรถยนต์ ฝ่ายบรรพชิตก็เปรียบเหมือนล้อหน้า ฝ่ายคฤหัสถ์ก็เปรียบเหมือนล้อหลัง อันธรรมาล้อหลังแม้จะมีพลังขับเคลื่อนล้อหน้าให้หมุนไปได้ แต่ก็ต้องไปตามล้อหลังนั่นแหละ^{๒๑}

สรุปความได้ว่า พระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ศาสนาเสื่อมและเจริญมีทั้งสาเหตุจากธรรมชาติและบุคคล ความเสื่อมและความเจริญของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ส่วนหลักพุทธธรรมไม่มีเจริญและเสื่อม สาเหตุแห่งความเสื่อมหรือความไม่มั่นคงของพระพุทธศาสนาเกิดจากภัยของพระพุทธศาสนาซึ่งมีทั้งภัยภายนอกพระพุทธศาสนาและภัยภายใน

^{๒๐} สมภาร พรหมทา, **มนุษย์กับศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๒๑} พิน ดอกบัว, **วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ, ๒๕๕๐) หน้า ๑๑๕

พระพุทธศาสนา ภัยภายในเกิดจากการไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนภัยภายนอกเกิดจากผู้นับถือศาสนาอื่นหรือผู้ไม่มีศาสนาเลยมุ่งเผยแพร่ศัkdานภาพของพวกตน นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เห็นความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และระดมสรรพกำลังให้การอุปถัมภ์และคุ้มครอง ในส่วนชาวพุทธในประเทศไทยได้รวมตัวกัน เพื่อให้รัฐออกกฎหมายให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและเรียกร้องให้กำหนดพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑๓ พระวินัย ผลเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและกระบวนการประชาสังคมาของพุทธศาสนาในสังคมไทย(หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ปัจจุบัน) พบว่า แนวคิดประชาสังคมาทั้งในตะวันตกและประเทศไทย มีความหลากหลายในแง่ของการให้คำนิยาม แต่โดยภาพรวม แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นจิตสำนึกอิสระของพลเมืองที่เห็นแก่ความถูกต้อง ติงามและความเจริญรุ่งเรืองมารวมตัวกันในรูปแบบต่างๆ เช่น เป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ฯลฯ เพื่อกระทำกิจกรรมต่างๆ อันเป็นประโยชน์ของกลุ่มและ/หรือส่วนรวม แนวคิดเช่นนี้มีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากพระจริยาวัตรของพระพุทธองค์ที่ทรงสละเพื่อส่วนรวม หลักธรรมที่ทรงแสดงที่ทรงเน้นมิติทางสังคม เช่น การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการจัดตั้งคณะสงฆ์ขึ้นมาเป็นชุมชนในอุดมคติ ที่มีทั้งเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ อย่างกลมกลืนกัน และผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มชาวพุทธทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อแสดงบทบาทการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปพระพุทธศาสนา และพยายามนำเอาหลักพระพุทธศาสนาไปใช้อย่างถูกต้องตามหลักการและวิธีการในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในท่ามกลางยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว^{๒๒}

๑.๖.๑๔ สุขสันต์ จันทะโชโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย:กรณีศึกษาการพัฒนาองค์กรและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ข้อเสนอแนะรูปแบบของร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย

^{๒๒} พระวินัย ผลเจริญ, “การศึกษาแนวคิดและกระบวนการประชาสังคมาของพุทธศาสนาในสังคมไทย(หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ปัจจุบัน)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔.

ในอันที่จะพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรแม่ชี คือ (ก) ปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทยให้มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (ข) ปรับปรุงในส่วนของการควบคุมสำนักแม่ชีโดยคณะสงฆ์ในระดับเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ (ค) เพิ่มเดิมน้ำที่ของหัวหน้าสำนักแม่ชีในการสำรวจและจัดทำประชาคมในพื้นที่เพื่อประสานงานในการปฏิบัติงานของสำนักแม่ชีกับชุมชน (ง) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาแม่ชีไทย เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาขององค์กรแม่ชีไทยอย่างยั่งยืน^{๒๓}

๑.๖.๑๕ **ชาญณรงค์ บุญหนุน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง และได้สรุปไว้ว่า กฎพระสงฆ์นั้นมีได้มีไว้เฉพาะแก่พระสงฆ์เท่านั้น แต่มีไว้แก่บุคคลต่างๆ ทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องด้วย หากพิจารณาความขึ้นต้นของกฎพระสงฆ์ในแต่ละข้อซึ่งระบุว่กฎนั้นๆ ในให้แก่บุคคลใดบ้าง ก็จะเข้าใจได้ว่า กฎพระสงฆ์ได้ให้ความสำคัญแก่ฆราวาสในฐานะผู้ที่ช่วยเหลือดูแลอุปถัมภ์บำรุงและช่วยสอดส่องระวังรักษาพระศาสนาให้เรียบร้อยบริสุทธิมิให้เกิด “มหาโจรปล้นพระศาสนา” เห็นได้ชัดว่า ในทัศนะของผู้ปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่องพระศาสนามีใช่เรื่องของพระสงฆ์ฝ่ายเดียว หากเป็นเรื่องที่ฆราวาสจะต้องเกี่ยวข้องและรับผิดชอบร่วมกัน ดังพระราชปรารภที่ปรากฏอยู่ในกฎคณะสงฆ์ว่า “พุทธจักรและอาณาจักรต้องอาศัยกัน” การมองเห็นความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยกันและกันระหว่างอาณาจักรและศาสนจักรเช่นนี้ช่วยให้ผู้ปกครองมองเห็นเงื่อนไขซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ และกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขปัจจัยนั้นๆ กล่าวคือ สังคมฆราวาสมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำผิดของพระสงฆ์ ดังนั้นต้องถือว่า ฆราวาสมีความผิดและรับโทษจากความผิดที่คณะสงฆ์ได้กระทำละเมิดวินัยนั้นด้วย^{๒๔}

๑.๖.๑๖ **อุดร จันทวัน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศีลภาวนาและวัตรปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเรื่องอุรังคธาตุนิทาน ภาษาทางศาสนาและอิทธิพลต่อสังคม พบว่า การศึกษาภูมิหลังประชาคมโลกย้อนยุคไปกว่า ๕,๐๐๐ ปี ก่อนจะมีพระโคตมพุทธเจ้า การศึกษาวิวัฒนาการทางสังคม ศรัทธา ความเชื่อของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และศรัทธา ความเชื่อ หรือการนับถือศาสนาต่างๆ สืบมา มาเชื่อมโยงกับศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนายุคพระสมณะโคตม และ

^{๒๓} สุขสันต์ จันทะโชโต, “การศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย:กรณีศึกษาการพัฒนาองค์กรและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕.

^{๒๔} ชาญณรงค์ บุญหนุน, “กฎสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง”, พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย จัดพิมพ์โดย วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล, (กรุงเทพมหานคร: สามดดา, ๒๕๔๕), หน้า ๘๖-๘๗.

หลังพุทธปรินิพพานแล้วเกือบ ๓ ศตวรรษ การสังคายนาครั้งที่ ๓ เป็นประตูปิดสู่การส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นที่รับรองกันในปัจจุบันแล้วว่า ดินแดนที่เป็นประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา พม่า และลาว เป็นต้น คือดินแดนที่เรียกกันว่า “สุวรรณภูมิประเทศ” ความเชื่อมโยงกันระหว่างดินแดนที่เป็นแหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนาคือชมพูทวีป กับดินแดนสุวรรณภูมิประเทศ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ เป็นปัจจัยหลักในการเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนในเขตอารยธรรมลุ่มน้ำโขงตอนกลาง จากการนับถือเทพหรือแถนมานับถือพระพุทธเจ้า จารัต ประเพณีวิถีประชา ศรัทธา ความเชื่อ ภาษา ศิลปวัฒนธรรม ถูกหล่อหลอมและรังสรรค์โดยหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแทน^{๒๕}

๑.๖.๑๗ ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารของรัฐที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการกำหนดมาตรการทางด้านกฎหมาย การกำหนดนโยบายและการกำหนดแผนพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามหลักสิทธิเสรีภาพ แต่บทบาทของรัฐยังดำเนินการได้ค่อนข้างน้อย อันเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ทางด้านอำนาจระหว่างรัฐและประชาชนที่เมื่อให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนก็จะเป็นการลดทอนอำนาจรัฐลง และการใช้อำนาจขององค์กรรัฐตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ตลอดจนทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคยชินกับวัฒนธรรมระบบอำนาจเป็นใหญ่^{๒๖}

๑.๖.๑๘ สมศักดิ์ เนียมเล็ก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนิกชน พบว่า ท่านพุทธทาสเสนอว่า ระบบการเมืองใดก็ตาม ถ้าหากประกอบด้วยธรรมแล้ว ถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง ท่านได้เสนอระบบการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบบการเมืองในอุดมคติของท่านในด้านระบบการปกครอง ท่านพุทธทาสเห็นว่า การปกครองที่ผู้ปกครองใช้วิธีปกครองแบบเผด็จการโดยมีธรรมกำกับ เป็นการปกครองที่ดีที่สุด^{๒๗}

^{๒๕} อุดร จันทวัน, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องอัฐมคชาดุนิทาน: ภาษาทางศาสนาและอิทธิพลต่อสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๒๖} ไพโรจน์ พลเพชรและคณะ, “สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันพระปกเกล้า:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖).

^{๒๗} สมศักดิ์ เนียมเล็ก, “วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธศาสนิกชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔).

สรุปความได้ว่า การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ได้แก่เรื่อง การศึกษาแนวคิดและกระบวนการประชาสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย การศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย การศึกษาวิจัยเรื่อง กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง การศึกษาวิจัยวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องอุรังคธาตุนิทาน ภาษาทางศาสนา และอิทธิพลต่อสังคม การศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นทางการเมืองของพุทธศาสนิกชน ซึ่งยังไม่ปรากฏการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาโดยตรง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นสำรวจข้อมูล

ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา และพัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๑.๗.๒ ขั้นรวบรวมข้อมูล

- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย
- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ หนังสือตำรา เอกสารทางวิชาการและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิ
- วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์
- เขียนสารวิทยานิพนธ์
- สรุปและเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเรื่อง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาใน
ประวัติพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

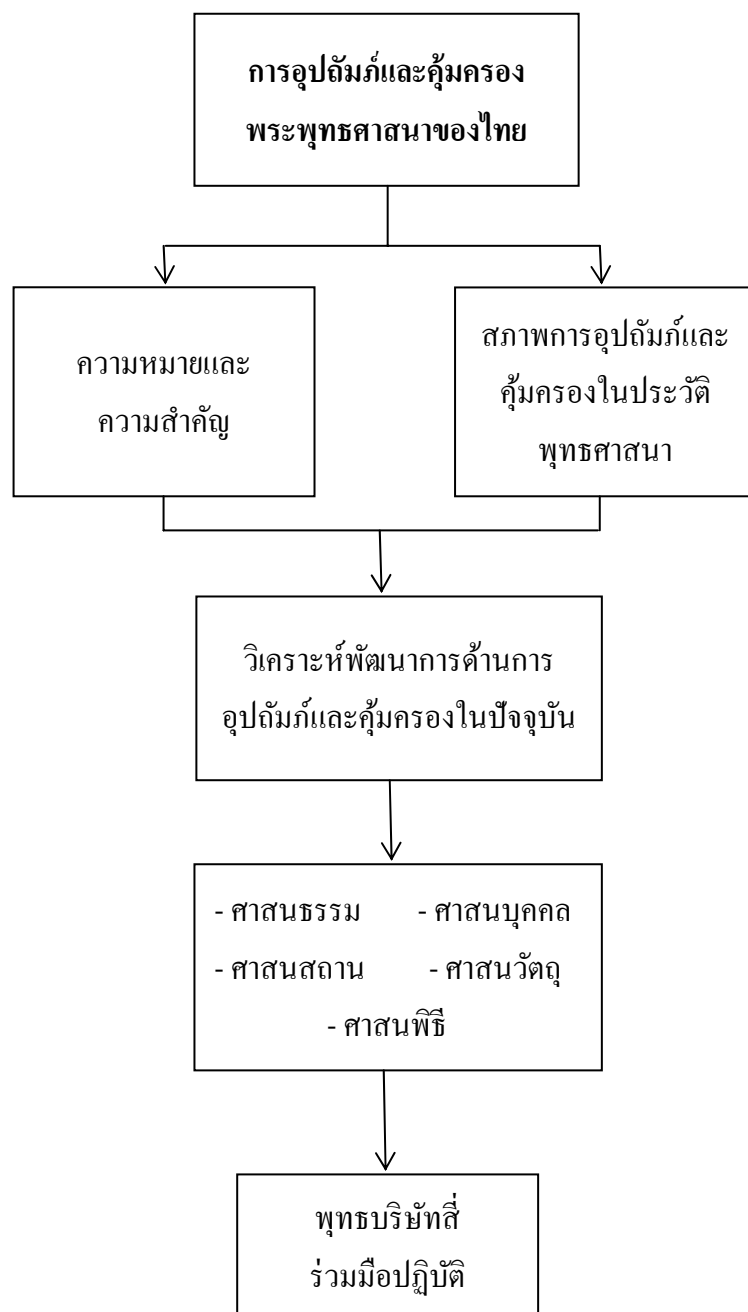
๑.๘.๑ ได้ทราบความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครอง
พระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ได้ทราบสภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามประวัติ
พระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ได้ทราบพัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๑.๕ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้กำหนดกรอบแนวคิดตามโครงสร้างดังนี้

บทที่ ๒

ความหมายและความสำคัญการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน และเป็นศาสนาประจำชาติไทยโดยพฤตินัย แม้ว่าปัจจุบันยังไม่ได้บัญญัติว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม พระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่อย่างแท้จริง คนไทยส่วนใหญ่ยอมรับว่า ขาดพระพุทธศาสนาไม่ได้ พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยที่เป็นชาวพุทธทุกคนจำต้องหวงแหนและอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตลอดจนปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา ดังนั้น ต้องมาทำความเข้าใจกับความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และการคุ้มครองพระพุทธศาสนา ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายของการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ความหมายของคำว่า อุปถัมภ์ ถ้าเป็นคำกริยา หมายถึง ค้ำจุน อุดหนุน ช่วยเหลือ ถ้าเป็นคำนาม หมายถึง การค้ำจุน เครื่องค้ำจุน หลักฐาน การหนุน การทำให้ใจดี คำว่า อุปถัมภ์ เป็นคำมาจากภาษาบาลีว่า อุปตุณฺมก ,อุปถมฺก ในพจนานุกรมศัพท์วิเคราะห์ของพระธรรมกิตติวงศ์ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือการอุปถัมภ์, การสนับสนุน, การค้ำจุน โดยได้ให้บทวิเคราะห์ศัพท์ไว้ ๓ แบบ ดังนี้

๑) อุปคนฺตวา ถมฺกตฺติ อุปตุณฺโก การเข้าไปผูกติดไว้ (อุป บทหน้า ถมฺก ชาติในความหมายว่า ผูกติด อ ปัจจัย, ช้อน ต)

๒) อุปคนฺตวา ฐาเรตฺติ อุปตุณฺโก การเข้าไปทรงไว้, การเข้าไปรับรองไว้ (อุป บทหน้า ฐ ชาติในความหมายว่า ทรงไว้ รฺมก ปัจจัย, แปลง ฐ เป็น ถ, ลบ รฺร)

๓) อุปคณฺตวา ฌมฺโห ภวตฺติ อุปตฺตมฺโห การเข้าไปเป็นเสา (อุป บทหน้า ฌมฺห ธาตุในความหมายว่า เสา)^๒

จากการพิจารณาความหมายของคำว่า อุปถัมภ์ ตามรากศัพท์เดิม ซึ่งแปลว่า การเข้าไปผูกติดไว้ ท่านแปลทับศัพท์ว่า การอุปถัมภ์ บทวิเคราะห์ที่สอง การเข้าไปทรงไว้ การเข้าไปรับรองไว้ ท่านแปลว่า การสนับสนุน และบทวิเคราะห์ที่สาม การเข้าไปเป็นเสา ท่านแปลว่า การค้ำจุน^๓

คำว่า การอุปถัมภ์ ในความหมายโดยทั่วไป คือ การค้ำจุน การค้ำชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู^๔ การอุปถัมภ์และส่งเสริม หมายความว่า การอุดหนุนช่วยเหลือ ทำนุบำรุงส่งเสริมด้านงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษาแนะนำ และการอื่นใดในลักษณะเดียวกันเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา^๕

สรุปว่าการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึง การค้ำจุน การอุดหนุน การสนับสนุน การทำนุบำรุงส่งเสริม การช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี

๒.๑.๒ ความหมายของการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

คำว่า คุ้มครอง เป็นคำกริยา หมายถึง ระวัง ,รักษา,ปกครอง,อารักขา^๖ ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า คุ้มครอง ว่าเป็นคำกริยา หมายถึง ป้องกันรักษา,ระวังรักษา,ปกป้อง^๗ การคุ้มครอง หมายถึง การระวังภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของไทย

^๒ พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต),ศัพท์วิเคราะห์,(กรุงเทพมหานคร:เลียงเชียง,๑๕๕๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^๓ พระปริยัติธาดา(หอมรินทร์),ระบบอุปถัมภ์เชิงพุทธ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน,ในรวมบทความพระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก,รวบรวมและจัดพิมพ์โดยพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, (กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี่,๒๕๕๓) : ๑๔๔.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร:นานมีบุ๊คส์,๒๕๔๖), หน้า ๑๓๘๖.

^๕ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, “ร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”,กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๐,(อัดสำเนา)

^๖ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมไทย, หน้า ๒๒๐

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒,หน้า ๒๕๔

การคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป็นการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา หมายความว่า ต้องมีภัยนั้นเกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นจึงจะมีการคุ้มครองหรือดำเนินการป้องกันไว้ก่อนโดยไม่ต้องรอให้ภัยเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยอำนาจรัฐในการออกกฎหมาย ป้องกันความเสียหายซึ่งอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันมีการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ทั้งด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนพิธี และศาสนธรรมดังนี้

๑) **ด้านศาสนบุคคล** มีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองไว้ได้แก่ มาตรา ๔๔ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์^๘ ระบุว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” มาตรา ๔๔ ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์^๘ ระบุว่า “ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” มาตรา ๒๐๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา^๙ ระบุว่า “ผู้ใดแต่งกายหรือใส่เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่า ตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” มาตรา ๑๓๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา^{๑๐} ระบุว่า ผู้ใดดูหมิ่นเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะได้กระทำการตามหน้าที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” มาตรา ๓๒๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา^{๑๑} ระบุว่า “ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการน่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นหรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

^๘ ปลื้ม โชติสุขยางกูร,คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์,(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๐),หน้า ๓๐๐.

^๙ อ้างแล้ว

^{๑๐} อรรถิศา ธนชัยวัฒน์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายอาญาปรับปรุงใหม่,(กรุงเทพมหานคร:สุตรไพศาล,๒๕๔๓),หน้า ๕๗๘.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๘.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐๗.

๒) ด้านศาสนสถานและศาสนวัตถุ มีกฎหมายคุ้มครองได้แก่ มาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์^{๑๓} ความว่า “การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินวัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้อง และได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยอาศัยความขึ้นต่อสำนักวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์หรือที่ศาสนสมบัติกลาง”

มาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ความว่า “ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี”

มาตรา ๒๐๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา^{๑๔} ความว่า ผู้ใดกระทำความผิดใดๆ แก่วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพทางศาสนาของหมู่ชนใด อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาทสี่พันบาท”

๓) ด้านศาสนพิธี การคุ้มครองศาสนพิธี มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา^{๑๕} มาตรา ๒๐๗ ความว่า “ผู้ใดก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชน เวลาประชุมกันนมัสการหรือทำพิธีกรรมตามศาสนาใดๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี ปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

๔) ด้านศาสนธรรม การคุ้มครองศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา มีกฎหมายกำหนดไว้ได้แก่ ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐^{๑๖} มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๐ โดยให้มีศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปอบรม สั่งสอนประชาชน ให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

^{๑๓} ปลื้ม โชติสุขยางกูร,คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, หน้า ๒๘๕.

^{๑๔} อรรถิศา ธนชัยวัฒน์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และประมวลกฎหมายอาญาปรับปรุงใหม่ หน้า ๕๗๘.

^{๑๕} อ้างแล้ว

^{๑๖} สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม,คู่มือพระสังฆาธิการ,(กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,๒๕๕๔),หน้า ๓๑๒.

สรุปว่าการคุ้มครอง หมายถึง การระวังภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของไทย การคุ้มครองพระพุทธศาสนา จึงเป็นการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา หมายความว่า ต้องมีภัยนั้นเกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นจึงจะมีการคุ้มครองหรือดำเนินการป้องกันไว้ก่อนโดยไม่ต้องรอให้ภัยเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยอำนาจรัฐในการออกกฎหมาย ป้องกันความเสียหายซึ่งอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันมีการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ทั้งด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนพิธีและศาสนธรรม

๒.๒ ความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับ การอุปถัมภ์และคุ้มครองด้วยเช่นกัน การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ การทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนานั้น เปรียบเหมือนการบำรุงรักษาต้นไม้ หากคนเราไม่บำรุงด้วยการใส่ปุ๋ย พรุน ดิน รดน้ำ และหรือกำจัดกาฝาก ต้นไม้จะอับเฉาเหี่ยวแห้งและตายได้ ฉะนั้นใด พระพุทธศาสนาก็ฉนั้นเหมือนกัน หากพุทธบริษัทหรือพุทธศาสนิกชนไม่ช่วยบำรุงส่งเสริมอย่างถูกต้องด้วยการศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และแก้ปัญหาปกป้องคุ้มครอง พระพุทธศาสนาอาจจะถึงความวิบัติได้^{๑๖}

หากถามว่าทำไมต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ก็ต้องตอบว่า เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด ที่ชาวไทยภาคภูมิใจและหวงแหนไว้เป็นสมบัติของชาติไทยตลอดไป โดยมีเหตุผลและหลักการดังนี้

๑) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษยชาติ

ในความเป็นจริงแล้ว พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษย์ โดยมนุษย์ เพื่อมนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงเป็นสมบัติอันทรงคุณค่ายิ่งของมนุษยชาติ เพราะพัฒนาการความรู้ด้านศาสนาในโลกนั้น ไม่ว่าโลกจะผ่านไปอย่างไรก็ตาม จะไม่มีผลจากความรู้ที่ยังไปกว่า การตรัสรู้อีกแล้ว เมื่อความรู้ที่เกิดจากการตรัสรู้ของมนุษย์คนหนึ่ง ที่ได้ผ่านการศึกษา ค้นคว้า ลองผิดลองถูกมาตามลำดับจนตรัสรู้และมีผู้ตรัสรู้ตามได้ รองลงมาคือคนเหล่านั้นสามารถสัมผัสผลการปฏิบัติธรรมลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ ยืนหยัดพิสูจน์ความดี ความถูกต้องของตนมาเป็นเวลานานมากและความจริงเหล่านั้นยังคงเป็นความจริงอยู่ หากว่ามนุษย์ในยุคใดสมัยใดก็ตาม ทอดทิ้งศาสนธรรมอัน

^{๑๖} แก้ว ชิดตะขบ, *คู่มือพุทธศาสนิกชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๑.

เป็นสังฆกรรมเช่นนี้ไป จะเป็นความสูญเสียที่ไม่อาจแก้ไขได้ จนอาจจะหมุนโลกกลับเข้าสู่ความเป็นอนารยชนก็เป็นไปได้^{๔๘}

๒) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยโดยพฤตินัย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเป็นศาสนาประจำใจของคนไทยมาแต่โบราณกาล พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ได้ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดมา^{๔๙}

จากหลักฐานที่มีการจดจารึกไว้พบว่า การสื่อข้อความที่หมายถึง การที่คนไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้น ใช้ข้อความในรูปอักษรแตกต่างกัน แต่ในด้านเนื้อหาแล้วตรงกับคำว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” ที่ปรากฏเป็นหลักฐานชัดเจนเกิดขึ้นจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงรับสั่งเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เมื่อเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีพระดำรัสต่อพระบรมวงศานุวงศ์ที่เข้าเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาท และคณะทูตานุทูต ซึ่งรวมอยู่ ณ ที่นั้น ดังต่อไปนี้ “ข้าพเจ้ามีความยินดีที่พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ตลอดจนคณะทูตานุทูตต่างประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและบรรดาข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนได้มาร่วมชุมนุมในมหาสมาคมนี้ จึงขอแถลงคำริที่จะบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาให้ทราบ

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าเอง ก็เห็นเป็นศาสนาดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสังฆกรรม คำสั่งสอนอันชอบธรรม คำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล ซึ่งเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้ บวชสักระยะเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระเดชพระคุณพระราชบุพการีตามคตินิยมด้วย และนับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้ครองราชย์สืบสันตติวงศ์ ต่อจากสมเด็จพระเชษฐาธิราช ก็ล่วงมาแล้วสิบปีแล้ว เห็นว่านี่ถึงเวลาที่ควรจะทำตามความตั้งใจไว้นั้นแล้วประการหนึ่ง...”

ต่อจากนั้นได้เสด็จขึ้นทางไปสู่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ปราสาท โปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรเฝ้าฯ ที่หน้าพระที่นั่ง ได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่ปวงประชาราษฎร์มีข้อความตอนหนึ่งว่า “อันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของเรานี้ ตามความอบรมที่ได้รับมาก็ดี ตามความ

^{๔๘} พระเทพดิลก(ระแบบ วิฑูรญาโณ),ศาสนาอะไรเป็นศาสนาประจำชาติ,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:พรสิริการพิมพ์,๒๕๔๖),หน้า ๕.

^{๔๙} ศุสิต โสภิตชา, ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร:ทองกมล,๒๕๔๕),หน้า ๘๐.

ศรัทธาเชื่อถือของข้าพเจ้าก็ดี เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง มีคำสั่งสอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี ทั้งเพียบพร้อมด้วยบรรดาสัจธรรมอันชอบด้วยเหตุผล น่าเลื่อมใสยิ่งนัก” เป็นต้น^{๒๐}

๓) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

วิถีชีวิตของชนชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ได้รับการหล่อหลอมและถ่ายทอดมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนบริบูรณ์ นับตั้งแต่วันเกิดจนถึงวันตาย หรือเกือบทุกลมหายใจ^{๒๑}

๔) เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันประเทศไทย เป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา พลเมืองกว่าร้อยละ ๙๐ เป็นชาวพุทธ มากเป็นอันดับ ๑ ในบรรดาประเทศทั้งหลายที่นับถือพระพุทธศาสนา จนศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็มาตั้งอยู่อย่างถาวรในประเทศไทย ก็เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าประเทศใด ชาวต่างชาติที่สนใจพระพุทธศาสนา ต้องมาศึกษาและปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ผิดกับศาสตร์อื่นๆ ที่คนไทยต้องไปศึกษาต่างประเทศ ส่วนคนไทยที่ออกไปทำมาหากินตลอดถึงตั้งหลักแหล่งในต่างประเทศ ก็มีได้เห็นดีเห็นงามนับถือศาสนาอย่างเจ้าของประเทศ แต่กลับเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา เห็นว่า เป็นศาสนาที่ดีที่สุด และเป็นสายใยที่คอยยึดเหนี่ยวความเป็นไทยได้ดีที่สุด เพราะฉะนั้นเมื่อมีชุมชนไทยเกิดขึ้นในที่ใด เรื่องแรกที่ปรึกษาหารือกันในที่นั่นคือการสร้างวัด^{๒๒}

๕) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย ซึ่งในสมัยที่ยังเร่ร่อนทำมาหากินอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ของประเทศจีนตอนบน ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณภูเขาอันไตของประเทศมองโกเลีย ต่อมาก็เคลื่อนย้ายมาตั้ง “อาณาจักรไทยมุง” ที่ลุ่มแม่น้ำสวโฮ ซึ่งมีหัวเมืองใหญ่ๆ อยู่ ๓ หัวเมือง คือ ๑) นครลุง ๒) นครป่า และ ๓) นครเงี้ยว ปี พ.ศ. ๓๐๐ ตั้งอาณาจักร “อ้ายลาว” ที่มณฑลเฉนวนตอนใต้ของจีน ปี พ.ศ. ๖๒๑ ชนชาติไทยอพยพไปตั้งเมืองใหม่อีกชื่อว่า “อาณาจักรน่านเจ้า” ปี พ.ศ. ๑๓๕๖ ชนชาติไทย เสียเอกราชให้แก่ “กุบไลข่าน” (อาณาจักรน่านเจ้าเป็นเอกราชอยู่ได้ ๑๓๕ ปี)

^{๒๐} พระเทพดิลก(ระแบบ จิตญาโณ),ศาสนาอะไรเป็นศาสนาประจำชาติ,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:พรสิริการพิมพ์,๒๕๔๖),หน้า ๑๓-๑๔.

^{๒๑} ดุสิต โสภิตชา,ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ,หน้า ๑๐๕.

^{๒๒} ฟีน ดอกบัว,พระพุทธศาสนากับคนไทย,(กรุงเทพมหานคร:ศิลปาบรรณาคาร,๒๕๔๒),หน้า ๓๕.

ก็อพยพถิ่นฐานลงมาทางแหลมอินโดจีน เพื่อตั้งเมือง(ประเทศ)ใหม่ และได้แยกย้ายกันเป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) ไทยใหญ่ คือ ชนชาติไทยที่อพยพไปตามลุ่มแม่น้ำสาละวิน ๒) ไทยอหัม คือชนชาติไทยที่อพยพไปตามแม่น้ำอิรวดี ๓) ไทยน้อย คือ ชนชาติไทยที่อพยพไปตามแม่น้ำโขง

จนในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ชนชาติไทยได้อพยพมาตั้งอาณาจักรใหม่อีก เรียกว่า “อาณาจักรสุโขทัย” ในประวัติศาสตร์เขียนไว้ชัดเจนว่า เหตุการณ์ที่น่าสนใจในการย้ายถิ่นฐานลงมาตั้งอาณาจักรสุโขทัยของชนชาติไทย ก็คือ ได้นำเอาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติมาด้วย

จะเห็นว่า มรดกที่ติดตัวชนชาติไทยมาตั้งแต่อาณาจักรไทยมุง อาณาจักรอ้ายลาว อาณาจักรน่านเจ้า และอาณาจักรไทยน้อย จนมาตั้งอาณาจักรสุโขทัยนั้น มีแต่พระพุทธศาสนาอย่างเดียว มรดกอย่างอื่นไม่มีเลย แม้แต่อาณาจักรสุโขทัยล่มสลายแล้ว ชนชาติไทยไปตั้งอาณาจักรใหม่ ณ กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๓ กรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ และกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ สิ่งที่ชนชาติไทยนำติดตัวมา หรือเรียกว่า เป็นมรดกและสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทยมาโดยตลอดก็คือพระพุทธศาสนานั้นเอง

สิ่งดังกล่าวนี้ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ เช่น วัตถุอาราม โบสถ์วิหาร พระราชวัง หรือภาษาหนังสือ ปรัชญา แนวคิด ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอื่นๆ ล้วนแต่มีรากฐานและเป็นมรดกของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น^{๒๓}

๖) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่บรรพบุรุษไทย

ในประวัติการสร้างประเทศชาติของชนชาติไทยนั้น สถาบันกษัตริย์และสถาบันพระพุทธศาสนา ร่วมกันก่อสร้างชาติไทยมาโดยตลอด วัด คือมหาวิทยาลัย และพระสงฆ์ก็คือผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนในชาติ^{๒๔}

๗) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นหลักนำในการพัฒนาชาติไทย

ปัจจุบัน ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลดีบรรลุลูกหมายที่ต้องการได้อย่างแท้จริงนั้น จะพัฒนาเพียงวัตถุด้านเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอ ประสพการณ์ในการพัฒนาตลอดเวลายาวนานที่ผ่านมาได้สอนให้เห็นตระหนักว่า การมุ่งพัฒนาวัตถุภายนอกอย่างเดียวนั้น แม้จะระดมทุนระดมแรงลงไปแล้วอย่างมากมาย ก็ไม่ทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ตามวัตถุประสงค์

ถ้าศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจชัดเจน รู้จักเลือกรู้จักจับธรรมให้ถูกหลัก นำมาใช้อย่างฉลาด ปฏิบัติให้รอบด้านและตลอดวงจร การพัฒนามีทางที่จะสัมฤทธิ์ผลดีโดยสมบูรณ์

^{๒๓} ดุสิต โสภิตชา, ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ, หน้า ๑๔๒-๑๔๔.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

เป็นการพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ เป็นการพัฒนาทั้งตัวคนและสิ่งที่คนไปพัฒนา แก่ใจ ข้อผิดพลาดที่สืบมาจากอดีต และเสริมส่วนที่ขาดไปของปัจจุบัน อย่างน้อยเมื่อดำรงในอัปมานธรรม เอาใจใส่ชวนขายที่จะแก้ไขและสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา การพัฒนาที่ยากที่จะล้มเหลวหรือผิดพลาด ถ้าจะกล่าวสรุปในแง่หนึ่ง พระพุทธศาสนาก็เป็นทั้งแกนนำ และเป็นส่วนเติมเต็มของการพัฒนา ช่วยให้การพัฒนาประเทศชาติดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทางและครบถ้วนสมบูรณ์ นำมาซึ่งความเจริญมั่นคงและสันติสุขแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง^{๒๕}

๔) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมโลก

ชนชาติหนึ่งๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็พึงมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมของโลกด้วย ตามประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่า ชนชาติบางชนชาติ ก็มีส่วนร่วมอย่างมากมาในการทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแห่งอารยธรรมของมนุษย์ บางชนชาติก็มีส่วนร่วมเล็กน้อย บางชนชาติก็ไม่ปรากฏว่า ได้มีบทบาทใดๆ ที่ชัดเจนในเรื่องนี้เลย

ชนชาติไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นสมบัติอันล้ำค่า อันแสดงหลักการพัฒนาทางจิตใจ และสัมมาปัญญาที่จะใช้แก้ปัญหาของโลกปัจจุบันได้ดี หลักการนี้เป็นสิ่งที่ขาดไปหรือพร่องอยู่ในอารยธรรมของมนุษยชาติ ซึ่งชนชาติที่เรียกว่าพัฒนาแล้วก็ยอมรับกันมากขึ้น

ชนชาติไทยนั้น นอกจากจะพึงศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและจับเอาเนื้อหาสาระของหลักการนี้มาใช้พัฒนาประเทศชาติของตนแล้ว ก็พึงเห็นเป็นโอกาสที่จะช่วยแก้ปัญหาของมวลมนุษย์ และพัฒนาอารยธรรมของโลกให้สมบูรณ์ ด้วยการนำเสนอพุทธธรรมแก่ชาวโลก เฉพาะอย่างยิ่งชาวประเทศพัฒนาแล้วที่กำลังต้องการอยู่นั้น โดยวิธีฉลาดเฟื่อง ฉลาดแสดงอย่างสละสลวยสละสลายนการณ^{๒๖}

๕) เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ปู่ย่าตายายของเราอมรับและนับถือกันมาแต่โบราณกาล เพราะพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ประกอบด้วยเหตุผล ที่ควรน้อมเข้ามาในตนเพื่อความประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นหลักแห่งความจริง สามารถให้ผู้นำไปปฏิบัติได้เห็นจริงด้วยตนเอง เป็นหลักธรรมที่ทันสมัยหรือร่วมสมัยอยู่เสมอ ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาเหมาะสมแก่ชนทุกชั้น และให้เสรีภาพในการนับถือแก่ทุกคนโดยไม่จำกัดขอบเขต หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นประจักษ์พยานเพื่อนำทางชีวิตให้แก่ผู้เดินหลงทาง เป็นโอสภพิเศษสำหรับบำบัดโรคทางใจให้แก่ผู้

^{๒๕} สมพร เทพสิทธิ, ได้หรือเสียอย่างไรในการบัญญัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนอริยมรรค, ๒๕๕๐), หน้า ๖๒-๖๓.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓-๖๔.

ปรารถนาจะรักษา เป็นต้น เมื่อพระพุทธศาสนาอำนวยการประโยชน์นานัปการแก่ผู้นำคำสอนมาปฏิบัติ
 ฉะนั้นแล้ว คนไทยจึงควรมีความรักและห่วงใยต่อพระพุทธศาสนาและพร้อมใจกันช่วยปกป้อง
 ภัยอันตรายที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสูญหรือสิ้นไปจากประเทศไทย โดยช่วยกันทะนุบำรุง
 รักษาไว้ให้ดำรงอยู่ชาติตลอดไป เพราะประเทศไทยได้มีความเจริญมั่นคงดำรงเอกราช
 อธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ใน
 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จึงกล่าวได้ว่า
 พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคน
 ในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อาจหาญ รอบรู้ฐานะที่ควรและฐานะที่ไม่ควร
 มีความรักและยึดมั่นในสามัคคีธรรม^{๒๖}

๑๐) เพราะพระพุทธศาสนาเพิ่มความอบอุ่นแก่โลกและเป็นดวงประทีปแห่งโลก

ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ คือ ทรงประสงค์ที่จะให้พระธรรมคำสอนของพระองค์
 เป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชาวโลก จากการที่สหประชาชาติได้กำหนดให้วันวิสาขบูชา
 เป็นวันสำคัญสากลของสหประชาชาติ และมีการจัดงานวันวิสาขบูชาโลกร่วมกันของชาวพุทธทั่ว
 โลก ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาทได้มาประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน
 ร่วมมือกัน จรรโลงพระพุทธศาสนา ให้เป็นประโยชน์แก่โลกตามพุทธประสงค์ เมื่อ
 พระพุทธศาสนามีความแข็งแรง ด้วยการร่วมมือกัน ก็จะเป็นส่วนช่วยให้โลกนี้ มีความอบอุ่น แม้จะ
 ไม่มาก แต่ก็เป็นการเพิ่มความอบอุ่นให้แก่โลก แทนความรุ่มร้อนได้

การจรรโลงพระพุทธศาสนา ให้เป็นศาสนาที่สามารถนำพระธรรมที่องค์สมเด็จพระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ประกาศแก่ชาวโลกให้กว้างออกไป เพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ นั่นคือความ
 สงบสุขของชาวโลก เป็นการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของโลกที่กำลังรุ่มร้อนรุนแรง และร่วมกันสร้าง
 สันติภาพ ความสงบสุขให้เกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลกได้^{๒๗}

๒.๓ สรุปความหมายและสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึง การก้ำจุน การอุดหนุน การสนับสนุน การ
 ทำนุบำรุงส่งเสริม การช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน
 ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี

^{๒๖} แก้ว ชิดตะขบ, *คู่มือพุทธศาสนิกชน*, หน้า ๑๑๔.

^{๒๗} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), *เย็นหิมะในรอยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒-๘๕.

การคุ้มครอง หมายถึง การระวังภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของไทย

การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับ การอุปถัมภ์และคุ้มครองด้วยเช่นกัน ทำไมต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ก็ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด ที่ชาวไทยภาคภูมิใจและหวงแหนไว้เป็นสมบัติของชาติไทยตลอดไป ด้วยเหตุผล คือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษยชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทย คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่บรรพบุรุษไทย พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำในการพัฒนาชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมโลก พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของไทย และพระพุทธศาสนาเพิ่มความอบอุ่นแก่โลกและเป็นดวงประทีปแห่งโลก

บทที่ ๓

สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา

สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนาได้ศึกษาและนำเสนอใน ๒ ส่วน คือ ภัยที่ถูกคามพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น และวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น โดยเรียงเหตุการณ์ตามลำดับคือ ในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ในสมัยพระเจ้ามิลินทร์ ในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ในสมัยสุโขทัย ในสมัยอยุธยาและในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒

๓.๑.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒

๑) การกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย

เรื่องนี้ในหนังสือประวัติพระพุทธศาสนาสรุปไว้ว่า พระมหากัสสปเถระเดินทางจากกรุงปาวามากรุงกุสินารา พร้อมด้วยพระสงฆ์บริวารของท่าน ๕๐๐ รูป พระภิกษุสงฆ์เป็นอันมากเกิดความสลดสังเวชใจ ที่ได้ทราบข่าวการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ถึงกับร้องไห้ร้องไห้ โศกเศร้าเสียใจ แต่เมื่ออยู่รูปหนึ่งชื่อสุภทัตตะ นัยว่าบวชเมื่อแก่แล้ว พุดขึ้นว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานเสียก็ดีแล้ว ต่อไปจะได้ไม่มีผู้บังคับกวดขันจุกจิก พวกเราพ้นจากมหาสมณะนั้นด้วยดีแล้ว เพราะเมื่อก่อนท่านได้เบียดเบียนเรา ด้วยการตักเตือนว่า นี่ควร นี่ไม่ควร สำหรับพวกเราทั้งหลาย บัดนี้พวกเราสบายแล้ว พวกเราต้องการทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น ไม่ต้องการทำสิ่งใดก็ไม่ทำสิ่งนั้น^๑ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานใหม่ๆ ฟังผ่านไปได้เพียง ๗ วัน ขณะที่พระสาวกที่สำเร็จอรหัตตผลต่างปลงสังเวชสลดใจ ส่วนสาวกที่ยังเป็นปุถุชนต่างโศกเศร้าเสียใจ ร้องไห้รำพึงรำพันอาลัยถึงพระพุทธองค์อยู่นั้น คำกล่าวของพระภิกษุบวชใหม่ชื่อสุภทัตตะทูลทรมบรรพชิตในลักษณะปลอบโยนที่ว่า “พวกเรา พ้นจากมหาสมณะนั้นด้วยดีแล้ว เพราะเมื่อก่อนท่านได้เบียดเบียนเรา ด้วยการตักเตือนว่า นี่ควร นี่ไม่ควร สำหรับพวกเราทั้งหลาย บัดนี้พวกเราสบายแล้ว พวกเราต้องการทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น ไม่ต้องการทำสิ่งใดก็ไม่ทำสิ่งนั้น” ถือว่าเป็นการกล่าวจ้วงจาบ

^๑ บรรจง โสคติ และคณะ, *ประวัติพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

ขาดความเคารพต่อพระธรรมวินัย ทั้ง ๆ ที่ตนเองเป็นพุทธสาวก เสมือนผู้แสดงตนเป็นขอบต่อพระศาสนา^๒

๒) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์มอบให้เป็นศาสดาแทนยังไม่ได้จัดระเบียบ

การจัดระเบียบหมวดหมู่พระธรรมวินัยหรือที่เรียกกันว่าการสังคายนานั้น ได้เคยมีมาตั้งแต่ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานพระสารีบุตรอัครสาวก ได้เคยปรารภขึ้นเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า เนื่องจากเมื่อมหาวิระนิครณณ์านุบุตรสิ้นชีพแล้ว หลังจากวันสิ้นชีพเพียงเล็กน้อย พวกสาวกก็ย้ายแยกแตกความเห็นกัน ฝ่ายหนึ่งว่า อาจารย์ว่าอย่างนี้ อีกฝ่ายหนึ่งว่า อาจารย์ว่าอย่างนั้น พระสารีบุตรเป็นผู้เลิศทางปัญญา ได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้า มองเห็นกาลไกลว่า ควรจะมีการสังคายนาคำสอนและข้อบัญญัติของพระพุทธเจ้าเป็นครั้งคราว กำหนดจดจำกันไว้ให้แม่นยำ เพื่อมิให้ต้องโต้เถียงและแตกแยกความเห็นกัน เหมือนสาวกมหาวิระ พระพุทธเจ้าตรัสชมความคิดของพระสารีบุตรว่า เป็นแนวความคิดที่ดีมาก และพระจุนทเถระปรารภการนิรพาณของท่านมหาวิระ จนสาวกแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย ได้เสนอให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย จนพระสารีบุตรเถระได้รับพุทธาณุมติให้จัดทำ แต่พระสารีบุตรก็ทำไม่สำเร็จ นิพพานก่อนพระพุทธเจ้า^๓ ดังนั้น เรื่องนี้จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาไม่มั่นคง

๓) ความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ

หลังจากพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปได้ ๑๐๐ ปี ความวุ่นวายเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของคณะสงฆ์ในชมพูทวีปมีความรุนแรงมากขึ้น นั่นคือมีภิกษุที่อยู่จำพรรษาอยู่ในเมืองเวสาลี ได้แตกออกเป็น ๒ ฝ่าย อันเนื่องมาจากการประพฤติผิดพระวินัยบัญญัติโดยมีความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ โดยพวกหนึ่งเห็นว่า วัตถุ ๑๐ ประการนี้ ชอบด้วยพระธรรมวินัย อีกพวกหนึ่งเห็นว่า ไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย เป็นสาเหตุนำไปสู่การโต้เถียงกันอย่างรุนแรงจนเกิดการแตกแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย และกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการแตกแยกกันมาจนถึงทุกวันนี้ อันที่จริงวัตถุ ๑๐ ประการนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้แล้วในธรรมวินัย แต่ภายหลังต่อมาพวกภิกษุวัชชีบุตรได้พยายามตีความหมายให้ผิดไปจากของเดิม วัตถุ ๑๐ ประการนั้น คือ

(๑) สังกิโลกัปปะ ภิกษุเก็บเกลือไว้ในแขนง(เขาสัตว์,กลักหรือกระบอกเขาควายที่นิยมใช้บรรจุดินปืน หรือสิ่งของอื่น บางที่ใช้เป่าบอกอาณัติสัญญาณ) แล้วนำไปฉันกับอาหารได้ ไม่

^๒ พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ จิตฺตญาโณ),ประวัติพระพุทธศาสนา,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์,๒๕๓๓),หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๖

เป็นอาบัติ ซึ่งผิดกับพุทธบัญญัติในวินัยข้อปาจิตติย์ที่ ๓๘ ซึ่งทรงห้ามมิให้ภิกษุสั่งสมอาหารความว่า อนึ่ง ภิกษุใดเกี่ยวก็ดี ถิ่นก็ดี ซึ่งของเกี่ยวก็ดี ซึ่งของถิ่นก็ดี ที่ทำการสั่งสม เป็นปาจิตติย์

(๒) ทวัชกุลกัปปะ ภิกษุฉันอาหารในเวลาตะวันบ่ายล่วงไปแล้ว ๒ องค์ได้ไม่เป็นอาบัติ ซึ่งขัดกับพุทธบัญญัติในวินัยปาจิตติย์ ข้อที่ ๓๗ ซึ่งทรงห้ามมิให้ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาลตั้งแต่เที่ยงวันไปแล้ว ความว่า อนึ่ง ภิกษุใด เกี่ยวก็ดี ถิ่นก็ดี ซึ่งของเกี่ยวก็ดี ซึ่งของถิ่นก็ดี ในเวลาวิกาล เป็นปาจิตติย์

(๓) กามันตรกัปปะ ภิกษุฉันอาหารในวัด แล้วเข้าไปในบ้านเขาถวายอาหารให้ฉันอีกในวันเดียวกัน ภิกษุมิได้ทำวินัยกรรมมาก่อนก็ฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ ซึ่งขัดกับพุทธบัญญัติ ในวินัยข้อปาจิตติย์ที่ ๓๕ ซึ่งทรงห้ามมิให้ฉันอาหารที่เป็นอดิเรก ความว่า อนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จ ห้ามกัดแล้ว เกี่ยวก็ดี ถิ่นก็ดี ซึ่งของเกี่ยวก็ดี ซึ่งของถิ่นก็ดี เป็นปาจิตติย์

(๔) อาวาสกัปปะ อาวาสใหญ่ กำหนดสี่มออันเดียวกัน จะทำอุโบสถในที่ต่างๆ กัน เป็นอาบัติ แต่ภิกษุวัชชีแสดงว่าไม่เป็นอาบัติ

(๕) อนุมติกัปปะ ถ้ามีภิกษุที่ควรนำฉันทะมามืออยู่ แต่มิได้นำมา จะทำอุโบสถกรรมเสียก่อนไม่ควร แต่ภิกษุชาววัชชีว่า ควร

(๖) อาจิณณกัปปะ ข้อควรปฏิบัติอันใดที่เคยประพฤติดำเนินมาแต่พระอุปัชฌาจารย์ แม้จะประพฤติดิฉัน ก็ควรจะประพฤติดำเนินได้ ไม่ผิดวินัย

(๗) อมถิตกัปปะ ภิกษุฉันอาหารแล้ว ยังมีได้ทำวินัยกรรมก่อน ถิ่นนมสดที่ยังมิได้แปรเป็นนมสัสมก่อนไม่ควร ภิกษุชาววัชชีว่า ควรฉันได้ ไม่ผิดวินัย

(๘) ชโลกิจ ปาตุง ภิกษุชาววัชชีเห็นว่า ภิกษุฉันเหล้าอ่อนๆ ที่ยังมีได้เป็นน้ำสุรามาได้ ข้อนี้ขัดกับพุทธบัญญัติปาจิตติย์ข้อที่ ๔๑ ซึ่งทรงห้ามมิให้ภิกษุดื่มสุราเมรัย

(๙) อทสกัง นิสีทนัง ภิกษุชาววัชชีแสดงว่า ภิกษุใช้ผ้าสีทนะที่ไม่มีชายก็ควร ไม่ผิดวินัย

(๑๐) ชาตรูปรชตัง ภิกษุชาววัชชีแสดงว่า ภิกษุจะรับเงินและทองก็ได้ ซึ่งข้อนี้ขัดกับพุทธบัญญัตินิสัคคิยาปาจิตติย์ข้อที่ ๑๘ ซึ่งทรงห้ามมิให้ภิกษุรับเงินและทอง^๔

๔) การแตกแยกของคณะสงฆ์ ซึ่งมีสาเหตุสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) ขาดทวิภูตีสัมมัตตยา คือมีความเห็นไม่เสมอกัน เห็นไม่ตรงกันทางด้านความประพฤติบ้าง ทางการศึกษาพระพุทธรูปบ้าง

^๔ บรรจง โสดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๔๑-๔๒.

(๒) ขาดศีลสามัญญตา คือมีศีลไม่เสมอกัน รักษาสิกขาบทวินัยไม่เท่ากัน มีความประพฤติย่อหย่อนและตึงในวินัยไม่เหมือนกัน^๕

สรุป ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑-๒ ได้แก่ การกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยของพระภิกษุบวชใหม่ชื่อสุภทัตพุทธบุตรพรพจิต พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์มอบให้เป็นศาสดาแทนยังไม่ได้จัดระเบียบ ความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ และการแตกแยกของคณะสงฆ์เพราะขาดทฤษฎีสามัญญตาและขาดศีลสามัญญตา

๓.๑.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒

๑) การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยการนำของพระมหากัสสปะถือเป็นการคุ้มครองพระพุทธศาสนาครั้งแรกและครั้งสำคัญที่สุดหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน เพราะได้ร้อยกรองพระธรรมวินัยเข้าเป็นหมวดหมู่เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้คำสอนของพระพุทธองค์ดำรงมั่นและได้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน และแสดงถึงความสามัคคีของภิกษุสงฆ์ที่ได้พร้อมเพรียงกันจนถือเอาเป็นตัวอย่างการทำสังคายนาในสมัยต่อมา^๖

๒) การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยพระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์ได้รับสั่งให้จัดสถานที่ด้านหน้าถ้ำสัตตปิณฑคูหา และให้สร้างปะรำที่หน้าถ้ำ ครั้นแล้วได้รับสั่งให้ปลุกดต่อไป “ถือเป็นการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ ที่ยึดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน

๓) การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๒

พระยสะ บุตรแห่งกาคันทกพรหมณ์ได้ทราบเรื่องภิกษุชาววัชชีพากันข้ายพระธรรมวินัยเช่นนั้น เกิดสังเวชสลดใจ จึงเดินทางไปเมืองเวสาลี ห้ามปรามชี้แจงมิให้ภิกษุทั้งหลายประพฤติเช่นนั้นและขอร้องอุบาสิกอุบาสิกา มิให้สนับสนุนพระสงฆ์ในเรื่องอันไม่สมควร แต่ก็ไม่สำเร็จ ตัวท่านเองยังถูกภิกษุพวกนั้นใส่ร้ายรังแกเสียอีก พระยสะจึงชักชวนภิกษุเถระผู้มีศีลทั้งหลายให้สละงานเรื่องนั้น และได้ภิกษุชาวเมืองปาวาและภิกษุชาวแคว้นอวันตีเป็นกำลังหนุนแล้วชวนกันไปที่วาลูการาม นครเวสาลีเพื่อประชุมทำสังคายนา^๗

๔) การอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระเจ้ากาลาโศกราช โดยการชี้แนะของพระนางนันทเถรีผู้เป็นน้อง จึงรู้และเข้าใจสิ่งไหนเป็นพระธรรมคำสอนที่ถูกต้องและได้สั่งให้

^๕ วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:บรรณาการ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๘.

^๖ บรรจง โสคติและคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๖.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^๘ วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและในประเทศไทย, หน้า ๖๖.

อาราธนาพระสงฆ์ผู้มาเพื่อจะรับบิณฑิมาให้มาประชุม พอพระสงฆ์ประชุมกันพร้อมแล้วจึงทรงฟังความจากพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายวัชชีบุตรชาวเมืองไพศาลีและฝ่ายภิกษุผู้อยู่ในเมืองปาวา แล้วทรงพิจารณาด้วยปัญญาดูก็เห็นว่าฝ่ายวัชชีบุตรภิกษุถือเอาผิดจากพุทธบัญญัติ จึงทรงให้ภิกษุชาวเมืองปาวาให้ถอดโทษแล้วก็มอบตัวถวายปวารณาว่า ข้าพเจ้าขอถวายตัวเป็นโยมแก่พระผู้เป็นเจ้าของผู้ที่เป็นครมวาทิ ขอพระผู้เป็นเจ้าของบำรุงยกย่องพระพุทธศาสนาโดยสมควรแก่ความปรารถนาเถิด ฝ่ายพระธรรมจรรย์นั้น ขอจงเป็นหน้าที่ของพระผู้เป็นเจ้าของทั้งหลาย ส่วนฝ่ายอาณานิคมนั้นไว้ให้เป็นหน้าที่ของพวกกระผมจะช่วยอุปถัมภ์ในการทำสังคายนาครั้งนี้^๙

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒ ได้แก่ การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยการนำของพระมหากัสสปเถระ การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยพระเจ้าอาชาตศัตถุและ การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๒ โดยพระยสะกัณทกบุตรและ การอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระเจ้ากาลาโศกราช

๓.๒ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

๓.๒.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

๑) พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงอย่างดี จึงมีอลัชชีปลอมบวชเพื่อหวังลาภสักการะเนื่องด้วยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น สร้างวัด วิหาร พระสถูป พระเจดีย์และหลักศิลาจารึก เป็นต้น และได้ทรงบำรุงด้านปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกมีโอกาสได้บำเพ็ญสมณธรรมอย่างเต็มที่ จึงทำให้ออลัชชีเข้ามาปลอมบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อหวังลาภและสักการะจำนวนมาก^{๑๐}

๒) การทำร้ายพระสงฆ์ที่บริสุทธิ์ของฝ่ายบ้านเมืองเนื่องจากฝ่ายบ้านเมืองแยกไม่ออกระหว่างพระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์กับพวกอลัชชี ภิกษุที่มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมร่วมสังฆกรรมกับพระอลัชชี พระเจ้าอโศกไม่ทรงสบายพระทัยที่พระภิกษุสงฆ์แตกแยกกันไม่ทำอุโบสถสังฆกรรมร่วมกัน ทรงปรารถนาให้พระสงฆ์มีความสามัคคีกัน จึงรับสั่งให้อำมาตย์คนหนึ่งไปรับบิณฑิมาณ อโศการาม และขอให้พระสงฆ์ทำสังฆกรรมร่วมกัน เมื่อพระภิกษุรูปใดขัดขึ้นก็ถูกอำมาตย์ประหารชีวิต ๒ – ๓ รูป ล้วนเป็นภิกษุสงฆ์ฝ่ายธรรมวาทิทั้งสิ้น เมื่อพระเจ้าอโศกทรงทราบการ

^๙ พิชุร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๘๖.

^{๑๐} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๖๒

กระทำที่เกินคำสั่งเช่นนี้ ทรงร้อนพระองค์เกิดความวิปัสสนาอย่างมาก ได้เสด็จไปขอมาพระภิกษุสงฆ์ และได้ตรัสถามถึงการที่อำมาตย์ได้กระทำความผิดอย่างร้ายแรงเช่นนี้จะทำให้พระองค์ได้รับความผิดไปด้วยหรือไม่ พระองค์ได้รับคำตอบที่ไม่ชัดเจน พระภิกษุบางรูปก็บอกว่าความผิดนั้นจะตกมาถึงพระองค์ แต่บางรูปก็บอกว่าพระองค์ไม่มีความผิด เมื่อพระสงฆ์วินิจฉัยถวายเป็นความเห็นไม่ตรงกันเช่นนี้ ทำให้พระองค์มีความกระวนกระวายพระทัยยิ่งนัก ทรงปรารภนาที่จะได้รับคำวิสัชนาชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงให้นิมนต์พระโมคคัลลีสบุตรตีสเถระที่ปลีกเร้นไปเจริญวิเวกที่โอโถงคบรรพต พระเถระได้ถวายวิสัชนาว่า “ถ้าพระองค์ไม่มีเจตนาที่จะฆ่า ความผิดนั้นก็ไม่ได้ตกถึงพระองค์” คำวิสัชนานี้ทำให้พระเจ้าอโศกทรงพอพระทัยอย่างมาก จึงเกิดความเบาพระทัย จากนั้นพระโมคคัลลีสบุตรตีสเถระได้ถวายพระธรรมเทศนา จนพระองค์ทรงมีความเลื่อมใสและซาบซึ้งในหลักธรรม อันบริสุทธิ์ของพระพุทธองค์^{๑๑}

สรุปภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้แก่พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงอย่างดี จึงมีอลัชชีปลอมบวชเพื่อหวังลาภสักการะ ภิกษุที่มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมรับสังฆกรรมกับพระอลัชชีทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ ฝ่ายอุปถัมภ์แยกไม่ออกระหว่างพระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์กับพวกอลัชชีจึงแก้ปัญหาโดยวิธีบีบบังคับ

๓.๒.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

๑) อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์

พระเจ้าอโศกเมื่อกลับพระทัยจากการทรงยินดีในการสงครามและทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาแล้วก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เคร่งครัดในศาสนาอย่างยิ่ง ทรงเป็นพุทธมามกะที่ดี ทรงปฏิบัติธรรมและทรงชักชวนให้ราษฎรของพระองค์ปฏิบัติธรรม^{๑๒} ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น สร้างวัด วิหาร พระสถูป พระเจดีย์และหลักศิลาจารึก เป็นต้น และได้ทรงบำรุงด้านปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกมีโอกาสดำเนินบุญสมณธรรมอย่างเต็มที่^{๑๓}

^{๑๑} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๖๓.

^{๑๒} วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๗๔.

^{๑๓} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๖๒

๒) อุปถัมภ์การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๓

การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ได้รับความร่วมแรงร่วมใจจากคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมวาทีเป็นอย่างดี โดยมีพระโมคคัลลิตบุตรตีสเถระเป็นประธานสงฆ์ ส่วนฝ่ายอาณาจักรมีพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ถวายความอุปถัมภ์ด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้า การทำสังคายนาครั้งนี้ เกิดผลดีแก่พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างมาก นอกจากทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและบริสุทธิ์ผุดผ่องแล้ว ยังแพร่หลายไปสู่เมืองน้อยใหญ่ของอินเดียและนานาชาติด้วย^{๑๔}

๓) ร่วมกับคณะสงฆ์จัดผู้ไม่บริสุทธิ์ออกจากเพศสมณะ

พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ประกาศบอกนัดให้พระภิกษุที่อยู่ในชมพูทวีปทั้งสิ้นให้มาประชุมที่อโศการามเพื่อชำระความบริสุทธิ์ของตนภายใน ๗ วัน พระองค์ประทับนั่งภายในม่านกับท่านโมคคัลลิตบุตรตีสเถระ ได้สั่งให้ภิกษุผู้สังกัดอยู่ในนิกายนั้นๆ นั่งรวมกันเป็นนิกายๆ แล้วตรัสถามให้พระอธิบาศำสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งพระสงฆ์เหล่านั้นได้อธิบายผิดไปตามลัทธิของตนๆ พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้ตรัสให้สีกพระอลัชชีเหล่านั้นทั้งหมด ซึ่งเป็นจำนวนหกหมื่นรูป ครั้นกำจัดพระภิกษุพวกอลัชชีให้หมดไปจากพุทธศาสนาแล้ว พระโมคคัลลิตบุตรตีสเถระจึงได้จัดให้มีการสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้น^{๑๕}

๔) เผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปต่างแดนโดยส่งพระสมณทูตออกไป ๘ สาย

หลังจากการทำสังคายนาเสร็จแล้ว พระโมคคัลลิตบุตรตีสเถระได้ทราบโดยอนาคตังสญาณว่า ในกาลต่อไปภายหน้า พระพุทธศาสนาจะไม่เจริญรุ่งเรืองในชมพูทวีปอีกต่อไปแต่จะไปตั้งมั่น ณ แคว้นอื่น ๆ และเพื่อให้พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปไกล ท่านจึงได้รับพระบรมราชนุญาตจากพระเจ้าอโศกให้คัดเลือกพระเถระผู้มีความรู้แตกฉานในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนา ในนานาชาติ สมณทูตที่ได้รับการคัดเลือกแล้วส่งไปประกาศศาสนา ๘ สาย คือ

(๑) พระมัทฉันติกเถระไปแคว้นกัศมีร์และกันธาระทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งได้แก่แคว้นแคชเมียร์ในปัจจุบัน

(๒) พระมหาเทวเถระ ไปมหิสมณฑล ทางทิศใต้ของแม่น้ำโคธาวิ ซึ่งได้แก่ไมซอร์ในปัจจุบัน

^{๑๔} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๖๕.

^{๑๕} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติพระพุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์สวย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓-๗๔.

(๓) พระรักจิตเถระไปวนวาสีประเทศ อยู่ในเขตคนราเหนือ ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย

(๔) พระธรรมรักจิตเถระไปปรันตชนบท อยู่ริมฝั่งทะเลอารเบียน ทิศเหนือของบอมเบย์

(๕) พระมหาธรรมรักจิตเถระ ไปแคว้นมหาราษฎร์ ทางภาคตะวันตก อยู่ไม่ห่างจากบอมเบย์ในปัจจุบัน

(๖) พระมหารักจิตเถระ ไปโยนกประเทศ ในทวีปเอเชียตอนกลาง เหนือประเทศอิหร่านไปถึงเทือกีสถาน

(๗) พระมัทธนิเถระ ไปหิมาวันตประเทศ ได้แก่เนปาล ซึ่งอยู่ตอนเหนือของอินเดีย

(๘) พระโศณเถระ และพระอุตตรเถระ ไปสุวรรณภูมิประเทศ ได้แก่ พม่า ไทยและมอญทุกวันนี้

(๙) พระมหินทเถระ ไปเกาะสิงหฬ หรือประเทศศรีลังกาปัจจุบัน^{๑๖}

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้แก่ อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์ การให้การอุปถัมภ์การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ร่วมกับคณะสงฆ์ขจัดผู้ไม่บริสุทธิ์ออกจากเพศสมณะซึ่งเป็นจำนวนมากถึงหกหมื่นรูป และเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกไปต่างแดนโดยส่งพระสมณทูตออกไป ๙ สาย

๓.๓ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

๓.๓.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

๑) พระสงฆ์ที่มีความรู้และเฉลียวฉลาดในพระสัทธรรมมีน้อย

พระยามิลินทร์เที่ยวประกาศได้ว่าที่กับเหล่าสมณะพราหมณ์ ก็สามารถเอาชนะสมณะพราหมณ์เหล่านั้นรวมทั้งพระภิกษุในพุทธศาสนา ขนาดพระภิกษุสงฆ์พากันอพยพหนีออกจากนครสาเกตจนหมดสิ้น^{๑๗}

^{๑๖} บรรจง โสดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๖๕-๖๖.

^{๑๗} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติพระพุทธศาสนาในอินเดีย, หน้า ๘๘.

๒) คฤหัสถ์มีความรู้ศาสนาว่าพระสงฆ์

พระเจ้ามิลินทร์ เดิมทีมิได้ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ได้ทรงจัดขบวนการขยายตัวของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำ เนื่องจากทรงแตกฉานในวิชาไตรเพท(ของพราหมณ์) และศาสนาปรัชญาต่างๆ รวมทั้งพุทธศาสนาด้วย จึงประกาศได้ว่าที่กัณนักบวชในลัทธิศาสนาต่างๆ ในเรื่องศาสนาและปรัชญา ปรากฏว่าไม่มีใครสู้พระองค์ได้ เวลานั้นพระเจ้ามิลินทร์ประทับอยู่ที่นครสาละ พระภิกษุสามเณรต่างครั้นคร้ามในวาทะของพระเจ้ามิลินทร์ อยู่ไม่เป็นสุขในเมืองสาละพากันอพยพไปอยู่ที่อื่นเสียหมดสิ้น เมื่อสาละว่างพระภิกษุสามเณรอยู่ถึง ๑๒ ปี^{๔๔}

๓) การหลีกเลี่ยงไม่แก้ข้อสงสัยของผู้สนใจศาสนา

พระยามิลินทร์ ซึ่งมีความรู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ประกาศได้ว่าทงกัณนักบวชทุกศาสนา พระภิกษุในพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นต่างก็กลัวไม่กล้าเข้าไปโต้วาทะกับพระยามิลินทร์ จนทำให้เกือบจะเสียโอกาส หากมีนักบวชศาสนาอื่นที่เฉลียวฉลาดมีวาทะสร้างความพอใจให้พระยามิลินทร์ได้ พระพุทธศาสนาก็คงจะเสียโอกาสอย่างมาก แต่ยงดีที่พระสงฆ์ในสมัยนั้นได้สนับสนุนพระนาคเสนซึ่งมีพื้นฐานความรู้ด้านศาสนาต่างๆ เป็นอย่างดี และได้รับการศึกษาอบรมทางพระพุทธศาสนาจากอุปัชฌาย์ คือ พระโรหณะเถระ และพระเถระที่เป็นผู้รอบรู้ทางพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น ทำให้พระนาคเสนมีความรอบรู้ มีความพร้อม และมีความกล้าหาญที่จะเข้าสู่เวทีโต้คารมกับพระยามิลินทร์ จนเกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ได้อุบาสก ระดับกษัตริย์ที่เป็นนักปราชญ์และกลายเป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาต่อไป

สรุปภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์ ได้แก่พระสงฆ์ที่มีความรู้และเฉลียวฉลาดในพระสัทธรรมมีน้อย คฤหัสถ์โดยเฉพาะพระเจ้ามิลินทร์มีความรู้ศานามากกว่าพระสงฆ์ และพระสงฆ์ยังหลีกเลี่ยงไม่แก้ข้อสงสัยของผู้สนใจศาสนา

๓.๓.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

๑) สร้างพระนักปราชญ์ไว้สอนธรรม

พระโรหณะ ได้เป็นอุปัชฌาย์บวชสามเณรนาคเสนซึ่งเป็นคนมีแววเฉลียวฉลาดและให้การศึกษอบรมจนเป็นพระนักปราชญ์ที่เฉลียวฉลาดในการโต้วาทะที่ จนทำให้พระยามิลินทร์เกิดความศรัทธาและหันมาอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาขอแนะนำเสนอประวัติพระนาคเสนพอสังเขปดังนี้

^{๔๔} วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย, หน้า ๘๘.

พระนาคเสน เกิดที่กะชังคคาม ใกล้ภูเขาหิมาลัย บิดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่าโสณุตระ เริ่มเรียนศิลปะวิทยาการต่างๆ ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ และเรียนได้อย่างรวดเร็วมากทั้งไตรเพทและศาสตร์อื่นๆ เมื่อเรียนจบแล้วได้ถามบิดาถึงศิลปวิทยาที่คนในตระกูลจะพึงศึกษาเล่าเรียน เมื่อบิดาตอบว่า มีเพียงเท่านี้ ก็รู้สึกว้า วิชาต่างๆ ที่เรียนมาทั้งหมดนั้นไม่มีสาระอะไรนักหนา ต่อมาวันหนึ่งได้พบกับพระเถระรูปหนึ่งชื่อว่า พระโรหณะ ซึ่งเข้าบิณฑบาตที่บ้านบิดา เกิดความเลื่อมใสจึงเข้าไปสนทนาด้วย และได้ให้บิดานิมนต์มาฉันภัตตาหารที่บ้านของตน แล้วจึงขอเรียนวิชาที่อมตะอันสูงสุดในโลก พระเถระกล่าวว่าไม่อาจสอนมนต์กับผู้ที่ยังไม่บวชได้ จึงได้อนุญาตบิดามารดาเพื่อจะบวช เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงบวชเป็นสามเณรที่ถ้ำรักจิต ได้ศึกษาพุทธศาสนากับพระโรหณะเถระ ต่อมาเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ก็ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุในนิกายสรวาสติวาทินซึ่งกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในขณะนั้น โดยมีพระโรหณะเถระเป็นอุปัชฌาย์ วันหนึ่ง พระนาคเสนออกบิณฑบาตกับพระอุปัชฌาย์ โดยเดินตามหลังและเกิดตำหนิอุปัชฌาย์ในใจว่า อุปัชฌาย์เราช่างโง่เขลาจริง ให้เราศึกษาพระอภิธรรมก่อน เรียนรู้สูตรอื่นๆ พระโรหณะเถระทราบกระแสดังนั้นก็กล่าวว่า พระนาคเสนคิดอย่างนี้ไม่สมควรอย่างยิ่ง พระนาคเสนทราบว่าพระอุปัชฌาย์ทราบกระแสดังนั้นจึงตกใจและจึงกล่าวขอภัยท่านในการคิดล่วงเกิน แต่พระเถระกล่าวว่า เราจะให้อภัยได้ง่ายๆ ไม่ ถ้าหากต้องการให้อภัย จะต้องไปทำกิจพระศาสนาอย่างหนึ่งให้สำเร็จจึงจะอภัยโทษได้ ก็ต้องไปโปรดพระเจ้ามิลินทร์ ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่เมืองสาเกตให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก่อนจึงจะอภัยโทษให้ แล้วพระโรหณะก็ส่งพระนาคเสนไปศึกษาเพิ่มเติมกับพระอัสสสุตตะ ที่วัดคณิยเสนาสะวิหารเมืองสาเกต พักอยู่ ๗ วัน พระเถระจึงยอมรับเป็นศิษย์ ต่อมา ได้แสดงธรรมเทศนาให้เศรษฐีท่านหนึ่งฟังจนทำให้เขาบรรลुโสดาบัน และเมื่อมาไตรตรองคำสอนที่ตนสั่งสอนเศรษฐีนั้นก็ทำให้ตนบรรลุโสดาบันตาม และต่อมา พระอัสสสุตตะเถระก็ส่งพระนาคเสนไปศึกษาธรรมกับพระธรรมรักจิตเถระ ณ โอศกการาม เมืองปาฏลิบุตร ศึกษาจบภายใน ๖ เดือน จากนั้น พระนาคเสนจึงเดินทางไปบำเพ็ญเพียรที่รักจิตภูหา ในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัต คณะสงฆ์ทั้งหลายจึงอนุโมทนาแล้วประกาศให้ท่านไปเฝ้าวาทะกับพระเจ้ามิลินทร์ พระนาคเสนจึงเดินทางไปเมืองสาเกตแล้วพบพระเจ้ามิลินทร์ เมื่อได้ตอบโต้ปัญหา กับพระเจ้ามิลินทร์แล้ว พระนาคเสนได้รับชัยชนะ จนทำให้พระยามิลินทร์เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาขึ้นมาและเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต^{๑๕}

^{๑๕} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๗๒ – ๗๓.

๒) การประพติปฏิบัติเป็นตัวอย่างของฝ่ายปกครอง

พระเจ้ามิลินทร์เมื่อทรงหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ได้สร้างวิหารถวายพระเถระ และทรงบำรุงศาสนาเป็นการใหญ่ ผลงานด้านศาสนาพอสรุปได้ดังนี้ (๑) ทรงสร้างวิหารหลายแห่งและทรงบำรุงพระอรหันต์ด้วยปัจจัย ๔ ถึง ๑๐ โกฏิ (๒) ทรงขยายอาณาเขตพุทธศาสนาออกไปกว้างไกล โดยเฉพาะในดินแดนของกรีก (๓) ทรงทำเหรียญหลายชนิดที่ใช้เป็นเงินตรา และมีรูปตราธรรมจักรอยู่ด้วย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา (๔) ทรงสละราชสมบัติออกผนวชในบั้นปลายพระชนม์ชีพและนัยว่าพระองค์ได้บรรลุอรหันต์ด้วย^{๒๐}

๓) ให้กำเนิดพระพุทธรูป

พระพุทธรูป สันนิษฐานกันว่า สร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้ามิลินทร์ ณ แคว้นคันธาราฐซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอินเดียโบราณ ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์กล่าวว่า อยู่ในประเทศปากีสถานและอัฟกานิสถาน ระหว่างพ.ศ. ๓๖๗ จนถึง ๓๘๓^{๒๑} หลังจากชาวพุทธทางอินเดียตอนเหนือ(คันธาราฐ)ได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว เป็นเหตุให้ชาวพุทธทางอินเดียตอนใต้ซึ่งเดิมไม่คิดสร้างพระพุทธรูป กลับเกิดความนิยมชมชอบต้องการสร้างขึ้นบ้าง โดยให้ช่างของตนสร้างพระพุทธรูปขึ้นตามแนวของช่างโยนก(กรีก)แต่ได้ดัดแปลงรูปลักษณะให้เป็นศิลปกรรมแห่งชาติตนอย่างกลมกลืน และการสร้างพระพุทธรูปก็วิวัฒนาการออกไปอย่างกว้างขวางแพร่หลายไปตามประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ก็ได้มีการสร้างพระพุทธรูปมาทุกสมัย กล่าวคือสมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยอู่ทอง สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตามลำดับ^{๒๒}

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์ได้แก่การสร้างพระนักปราชญ์ไว้สอนธรรม การประพติปฏิบัติเป็นตัวอย่างของฝ่ายปกครองโดยการนำของพระยามิลินทร์ และการให้กำเนิดพระพุทธรูปจนแผ่ขยายความนิยมออกไปจนปัจจุบัน

^{๒๐} สิริวัฒน กำนันสา, *พุทธศาสนาในอินเดีย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕) หน้า ๕๓-๕๔.

^{๒๑} บรรจง โตดาดี และคณะ, *ประวัติพระพุทธศาสนา*, หน้า ๘๔.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

๓.๔ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ

๓.๔.๑ สถานการณ์ทางศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ

ในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ประเทศลังกายังไม่มีพระพุทธศาสนา หรืออาจจะมีการที่คนลังกาก็ยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้คน ฉะนั้นกับพระพุทธศาสนาจึงไม่มีแต่ที่ถือเป็นการที่ต้องทำให้คนที่ยังไม่มีพื้นฐานทางศาสนาให้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จริงอยู่แม้จะปรากฏว่าได้มีนักศาสนาและลัทธิศาสนาเล็กๆ น้อยๆ อยู่ทั่วไปในลังกา ก่อนที่ท่านพระมหินทเถระจะนำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานและเผยแผ่ในลังกาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่มีสักนิกายหนึ่งที่ตั้งเป็นหลักฐาน และมีระเบียบระบบถาวร หรือมีอำนาจพอที่จะคัดค้านศาสนาพุทธซึ่งเข้าไปใหม่ได้^{๒๓}

สรุปสถานการณ์ทางศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะได้ว่า พระพุทธศาสนาในประเทศลังกานั้น ถือ เป็นสถานการณ์ที่บริสุทธิ์ไม่มีภัยคุกคามพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายโดยได้รับการอำนวยความสะดวก และการอุปถัมภ์บำรุงจากพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นอย่างดี

๓.๔.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ

๑) วางรากฐานพุทธบริษัท ๔ เพื่อดำรงพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่จากอินเดียสู่ลังกา เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๖ ในคราวที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ในอินเดียและได้ส่งพระเถระผู้รอบรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอินแดนต่างๆ รวม ๕ สาย และสายหนึ่งได้มายังเกาะของชาวสิงหลได้แก่ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน โดยการนำของพระมหินทเถระ ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ซึ่งเป็นกษัตริย์ของลังกาและเป็นพระสหายของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ทั้งสองพระองค์ยังไม่เคยพบกัน พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้อุทิศมหาเมฆวันอุทยานเป็นวัด เรียกว่า “วัดมหาวิหาร” ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกาในยุคนี้เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท พระมหินทเถระ ได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปสู่ลังกาด้วยการเดินทางไปสู่ลังกาของพระมหินทเถระในครั้งนั้น นอกจากเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วยังถือว่าเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมของชาวลังกา เพราะท่านมิเพียงแต่นำเอาพระพุทธศาสนาไปเท่านั้น ท่านยังได้นำเอาอารยธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เข้าไปด้วย พระนางอนุพาเทวีและสตรีบริวารจำนวนมากปรารถนาอุปสมบทบ้าง พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะจึงได้ส่งคณะทูตไปสู่สำนักพระเจ้าอโศก ทูลขอพระนางสังฆมิตตาเถรี และกึ่งพระศรีมหาโพธิ์ ด้านทักษิณมาสู่ลังกา

^{๒๓} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ), ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๗๗.

ทวีป และพระนางสังฆมิตตาเถรีเป็นอุปัชฌาย์บรรพชาอุปสมบทแก่สตรีชาวลังกาโดยมีพระนางอุพาเทวีเป็นหัวหน้าคณะซึ่งเป็นการตั้งคณะภิกษุณีขึ้นในประเทศศรีลังกา

๒) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของชาวลังกา พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงประกาศรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติดังลา พระองค์ทรงศรัทธาถึงกับขอให้สงฆ์สมมติสีมาครอบพระราชวังของพระองค์ด้วย เพื่อพระองค์จะได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจพระพุทธศาสนา ความรู้สึกเคารพเทิดทูนพระพุทธศาสนาได้มีมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ถึงแม้จะไม่ค่อยสม่ำเสมอนักก็ตาม ในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แสดงได้ว่า ผู้ที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองลังกาจะต้องเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเดียวนั่น และมาถึงตอนหลังราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เรื่องนี้ยังมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ถึงกับถือกันในลังกาว่า ผู้ที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินลังกา ไม่ใช่จะต้องเป็นพุทธมามกะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังคงเป็นพระโพธิสัตว์ด้วย^{๒๔} แผ่นจารึกที่เชตวันารามของพระเจ้ามหินทที่ ๔ (พ.ศ. ๑๔๕๕-๑๕๑๕) ได้ประกาศไว้ว่า ไม่มีใครนอกจากพระโพธิสัตว์เท่านั้นที่จะเป็นกษัตริย์ของศรีลังกาได้ และว่า พระโพธิสัตว์เท่านั้นได้รับความแน่ใจ (วียารัง) จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว^{๒๕}

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ได้แก่ พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้อุทิศมหาเมฆวันอุทยานเป็นวัด เรียกว่า “วัดมหาวีหาร” ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกาในยุคนี้ เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท พระมหินทเถระ ได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปสู่ลังกาดด้วย และพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงประกาศรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติดังลา พระองค์ทรงศรัทธาถึงกับขอให้สงฆ์สมมติสีมาครอบพระราชวังของพระองค์ด้วย

๓.๕ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

๓.๕.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

พ.ศ. ๑๘๐๐ ในระยะนี้อาณาจักรพุกามและอาณาจักรกัมพูชาเสื่อมอำนาจลง คนไทยกลุ่มหนึ่งชื่อพ่อขุนบางกลางหาว ได้ประกาศอิสรภาพขึ้นและขับไล่พวกขอมซึ่งมีอำนาจอยู่ในบริเวณตอนกลางและตอนเหนือของประเทศสยามออกไป แล้วตั้งราชธานีขึ้นที่กรุงสุโขทัยแล้วสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ในด้านศาสนา ระยะแรกตั้งกรุงสุโขทัยมีศาสนาต่างๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธศาสนamahayanและพุทธ

^{๒๔} พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ จิตญาโณ), ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๗๕.

^{๒๕} จานงค์ ทองประเสริฐ, ประวัติพระพุทธศาสนาในลังกา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๗), หน้า ๘๐.

ศาสนาเถรวาท พราหมณ์กับมหายานมีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกัน ทั้งนี้เพราะตอนปลายรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔) หินยานแบบลังกาวงศ์ได้เจริญมากในเขมร พระราชโอรสของพระองค์ไปบวชเรียนจากลังกาคลับมาฟื้นฟูศาสนาที่นั่น ทั้งนี้อาจเป็นเหตุผลทางการเมืองก็ได้ เพราะคนไทยนับถือหินยาน ส่วนพวกขอมเดิมนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนามหายาน

เมื่อขับไล่ขอมออกแล้ว ก็ไม่ต้องการสนับสนุนลัทธิวินัยของขอมด้วย ถึงกระนั้นก็ตามกลิ่นไอของพราหมณ์และมหายานยังติดแน่นอยู่กับชาวสุโขทัยมิได้เสื่อมสิ้นไป แม้ปัจจุบันก็ยังมีย่องรอยและอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เช่น ประเพณี พิธีกรรมและภาษา เป็นต้น^{๒๖}

สรุปยุคความพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย คือ พระพุทธรูปถูกผสมผสานกับลัทธิความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ระยะเวลาตั้งกรุงสุโขทัยมีศาสนาต่างๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธศาสนามหายานและพุทธศาสนาเถรวาท พราหมณ์กับมหายานมีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกัน

๓.๕.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

๑) ตั้งสมณศักดิ์ เมื่อไทยรับพุทธศาสนาจากลังกาก็รับประเพณีสมณศักดิ์มาด้วย ในชั้นเดิมมี ๒ ตำแหน่ง คือสวามี และมหาสวามี ส่วนชื่อสมณศักดิ์ แตกต่างกันไปตามคุณสมบัติของพระเถระนั้นๆ ไทยได้ปรับปรุงสมณศักดิ์เสียใหม่ จึงเกิดทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นเป็นครั้งแรก มี ๕ ตำแหน่ง คือ ๑. ครูปา ๒. เถระ ๓. มหาเถระ ๔. สังฆราชา ๕. สงฆ์ปริณายกสิทธิ^{๒๗}

๒) สอนธรรมะ พระเจ้าลิไททรงศึกษาภาษามคธและพระไตรปิฎก ตั้งแต่สมัยทรงพระเยาว์กับคณาจารย์ผู้มีชื่อเสียง เช่น พระอโนมทัตสี พระสารีบุตรและพระราชบัณฑิตอุปเสน เป็นต้น จนแตกฉานสามารถทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเตภูมิกถา ซึ่งกล่าวถึงความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายใน ๓ ภูมิ นับเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่รอบรู้แตกฉานในภาษามคธและพระไตรปิฎก และพระองค์ยังทรงเสด็จออกผนวช นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ออกผนวชในขณะครองราชย์^{๒๘}

^{๒๖} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

^{๒๗} วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๔๕.

^{๒๘} วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๔๖.

๓) ส่งเสริมพระปริยัติธรรม พระเจ้าลิไท ได้ทรงอุทิศพระราชมณเฑียรให้เป็นที่สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร นับได้ว่าเป็นโรงเรียนไทยแห่งแรกและเป็นแบบอย่างให้พระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ทรงดำเนินตาม^{๒๕}

๔) ปกครองคณะสงฆ์ ดำเนินการปรองดองคณะสงฆ์มหายานและเถรวาท เนื่องจากคณะสงฆ์เดิมของสุโขทัย คือ มหายาน ส่วนสงฆ์ที่พ่อขุนรามคำแหงอาราธนามาจากนครศรีธรรมราชเป็นนิกายสืบสายมาจากลังกา เรียกตนเองว่าคณะอรัญญิกถือปฏิบัติธรรมวินัยเคร่งครัด จึงเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของเจ้าขุนมูลนายและประชาชนทั่วไป และนิยมบวชเรียนในคณะนี้ ทำให้ประชาชนนับถือมากขึ้น ในระยะเวลาไม่นาน วัดของคณะใหม่ก็เรียกว่าวัดอรัญญิก เช่น วัดป่าม่วง วัดเขาพระบาทน้อยซึ่งตั้งอยู่ห่างเมืองพอประมาณ ส่วนหินยานและมหายานเดิมมีคณับถือน้อยลง แต่ละคณะไม่ขึ้นต่อกันในระยะแรกเพราะนิกายเดิมใช้ภาษาสันสกฤต ส่วนหินยานใหม่ใช้ภาษาบาลีตามแบบลังกา การสังฆกรรมจึงร่วมกันไม่ได้ ต่อมาภายหลังการคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายก็ปรองดองกันได้ด้วยดี โดยมีสาเหตุ ๒ ประการ คือ ๑. พ่อขุนรามคำแหงใช้กุศโลบายชักนำขอร้องให้สงฆ์ ๒ ฝ่ายร่วมกัน ๒. เจ้านายและประชาชนหันไปนับถือคณะใหม่มากทำให้ร่วมกันได้โดยไม่บังคับ เมื่อคณะสงฆ์รวมกันเป็นอันเดียวกันแล้วต่างก็แบ่งฐานะแตกต่างกันเป็น ๒ พวก คือ พวกที่สมาทานคันถธุระก็เรียนบาลีศึกษาพระไตรปิฎก อยู่วัดใกล้บ้านเรียกว่า คณะคามวาสี พวกที่สมาทานวิปัสสนาธุระก็บำเพ็ญภาวนาหาความสุขอยู่ตามป่า จึงชื่อว่าคณะอรัญวาสี^{๓๐}

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยได้แก่ ทรงรับพุทธศาสนาและประเพณีสมศักดิ์มาจกลังกา ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเตภูมิกถา ซึ่งกล่าวถึงความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายใน ๓ ภูมิ นับเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่รอบรู้แตกฉานในภาษามครและพระไตรปิฎก และพระองค์ยังทรงเสด็จออกผนวช และเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ออกผนวชในขณะครองราชย์ ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและทรงดำเนินการปกครองคณะสงฆ์มหายานและเถรวาทให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้

๓.๖ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

๓.๖.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

๑) ศาสนสถานและศาสนวัตถุถูกทำลาย สงครามแพ้พม่า ๒ ครั้ง ศาสนสถานถูกทำลาย กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไทยอยู่นานถึง ๔๑๗ ปี ก็ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

^{๓๐} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๘๔-๑๘๕.

ถูกพม่าตีแตกถึง ๒ ครั้ง คือครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐^{๓๑} ทุกครั้งที่กรุงศรีอยุธยาแตก วิศวอาราม โดยเฉพาะพระพุทธรูปทองคำ หรือศาสนสมบัติที่ทรงคุณค่าจะถูกทำลายหรือแปรรูปเพื่อให้ชนทรัพย์สันดั่งกล่าวไปโดยสะดวก เช่นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างพระพุทธรูปยืนทำด้วยโลหะต่างๆ หนัก ๕ หมื่นกว่าชั่ง หล่อแล้วแผ่ทองคำหนัก ๒๐๐ กว่าชั่ง พระยืนนี้สูง ๘ วา พระอุระกว้าง ๑๑ ศอก พระพักตร์ยาว ๔ ศอก ใช้เวลาหล่อและตกแต่งถึง ๓ ปี จึงแล้วเสร็จถวายพระนามว่าพระศรีสรรเพชญ์ ประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ นับว่าเป็นพระทองคำที่ใหญ่ที่สุดในโลก แต่องค์พระศรีสรรเพชญ์ได้รับอันตราย เมื่อกรุงแตกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าเอาไฟสุมลอกเอาทองไปหมด^{๓๒}

๒) การเผยแผ่คริสต์ศาสนา ในสมัยพระนารายณ์คริสต์ศาสนาถูกนำมาเผยแผ่โดยบาทหลวง พระองค์ทรงอุปถัมภ์ต่างๆแก่คริสต์ศาสนาจนมีการเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ศาสนา เลื่องลือไปถึงฝรั่งเศส จนพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีพระราชสาส์นชวนให้เข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนา แต่พระองค์ก็ได้ปฏิเสธโดยไม่ทำให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเสียพระทัยแต่อย่างใด แต่พระองค์ก็ทรงผ่อนปรนให้ราษฎรทั่วไปนับถือศาสนาต่างๆ ได้ตามความเลื่อมใสศรัทธาของตน และยังพระราชทานที่ดินให้สร้างโบสถ์คริสต์ศาสนา และพระราชทานทรัพย์ให้โรงเรียนคริสเตียนอีกด้วย^{๓๓}

๓) พระนารายณ์ถูกบีบให้เลิกนับถือพุทธศาสนา ใน พ.ศ. ๒๒๒๕ เป็นปลายรัชกาลพระนารายณ์ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ได้ส่งราชทูตพิเศษชื่อ เซอวาลินท์ เดอโซมอง พร้อมด้วยคณะบาทหลวงพิเศษสำหรับทำหน้าที่โปรดศีลให้สมเด็จพระนารายณ์เมื่อเข้ารีตแล้ว เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เจ้าพระยาวิชาเยนทร์(ฟอลคอน) หนักใจมากเมื่อทราบราชทูตฝรั่งเศสจะเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และชักชวนให้เข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนา ได้รับห้ามปรามคัดค้านทูตฝรั่งเศสไม่ได้รับรื้อนนัก เพราะสมเด็จพระนารายณ์ยังทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนาอยู่เมื่อไม่นานมานี้ยังโปรดให้หล่อพระพุทธรูปทองคำสูง ๔ ศอกเศษองค์หนึ่ง สูง ๑ ศอกเศษองค์หนึ่ง สูง ๒ ศอกเศษองค์หนึ่ง ถวายพระนามว่าพระบรมไตรโลกนาถ และพระบรมไตรภพนาถ เสด็จออกทรงบาตรทุกวัน แต่ทูตฝรั่งเศสก็ไม่ฟังคำทัดทานห้ามปรามของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์^{๓๔} ในที่สุดสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ไม่สามารถเข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนาได้เนื่องจากเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าแต่หากบาทหลวงทำให้ราษฎรของพระองค์เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ได้

^{๓๑} วศิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๔๘.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘-๑๖๙.

^{๓๔} วศิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

หมดพระองค์ก็ยินดีจะเข้ารีตตาม นับเป็นความชาญฉลาดในทางการทูตของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการถูกบีบบังคับให้นับถือคริสต์ศาสนาทั้งประเทศ

๔) สอนไม่ตรงหลักพุทธพจน์ ในปลายสมัยนี้จนถึงสมัยของพระเจ้าเอกทัศ ปรากฏว่าประชาชนมีความเชื่อในโชคกลางของขลังและคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มาก เนื่องจากสงครามรบพุ่งกับพม่า บ้านเมืองไม่สงบเพราะความอ่อนแอของผู้ปกครองบ้านเมือง จึงเป็นเหตุให้เลิกรุ่งศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐^{๓๕}

สรุปภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา ได้แก่ ศาสนสถานและศาสนวัตถุถูกทำลาย เพราะสงครามกับพม่า ในสมัยพระนารายณ์คริสต์ศาสนาถูกนำมาเผยแพร่โดยบาทหลวง พระองค์ทรงอุปถัมภ์ต่างๆแก่คริสต์ศาสนาจนมีการเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาในปลายสมัยนี้จนถึงสมัยของพระเจ้าเอกทัศ ปรากฏว่าประชาชนมีความเชื่อในโชคกลางของขลังและคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มาก

๓.๖.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

๑) การสร้างวัด พระพุทธรูป พระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมาก การนับถือพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาไม่ผู้น้อมไปในทางแบบชั้นสูงนัก โดยมากสนใจมุ่งไปในเรื่องการบุญการกุศล บำรุงวัดพระสงฆ์สร้างวัดวาอาราม ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ พิธีกรรม งานฉลอง งานนมัสการ เช่น ไหว้พระธาตุและพระพุทธบาท การบำเพ็ญภาวนาก็เน้นไปข้างความขลังศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์อาถรรพ์ปะปนเป็นอันมาก^{๓๖}

๒) สร้างปราสาทคอบรอยพระพุทธบาท พบรอยพระพุทธบาทที่สระบุรี สมัยพระเจ้าทรงธรรม พระสงฆ์ที่ไปศึกษาที่ประเทศศรีลังกากลับมาทูลพระองค์ว่า ทางลังกายืนยันว่ามีพระพุทธบาทในประเทศ ๕ แห่ง คือ ภูเขาสุวรรณมาลิก ภูเขาสมณภูฏ ภูเขาสุวรรณบรรพต โยนกปุระและริมหาดแม่น้ำนัมมทา พระลังกาบอกว่า เขาสุวรรณบรรพตอยู่ในประเทศสยาม เมื่อทรงทราบเช่นนั้น พระองค์ก็ให้สืบเสาะหาจนมีนายพรานไปพบที่สระบุรี จึงกราบทูลให้ทรงทราบ พระองค์เสด็จไปทอดพระเนตรแล้วทรงมีพระราชศรัทธา อุทิศที่ดินโดยรอบทิศละ ๑๐๐ โยชน์ให้เป็นพุทธบูชา แล้วสถาปนามณฑลคอบรอยพระพุทธบาท ทรงกำหนดให้มีประเพณีนมัสการรอยพระพุทธบาทขึ้นกลางเดือน ๓ และ ๔ ทุกๆ ปี^{๓๗}

^{๓๕} เฉลิม เขื่อนทองหลง, เอกสารแบบบรรยาย ประวัติพระพุทธศาสนา ๑, หน้า ๔๘-๔๙.

^{๓๖} บรรจง โตดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๘๘.

^{๓๗} บรรจง โตดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๘๙.

๓) ให้กำเนิดประเพณีการบวชเรียนของลูกผู้ชาย การกำหนดให้ชายไทยทุกคนบวช เพื่อทดแทนคุณพระพุทธศาสนาและคุณของบิดามารดา ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ มีพระราชนิยม เรื่องการบรรพชาอุปสมบท ราษฎรหรือข้าราชการ ถ้ายังไม่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทมาแล้วก็ไม่ ทรงโปรดอุปเลี้ยงหรือเลื่อนยศให้ พระราชนิยมนี้ทำให้ข้าราชการและราษฎรสามัญ นิยมการบวช ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อถึงอายุสมควรบวชได้^{๓๘}

๔) ส่งเสริมการศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีหลักฐานว่า ประเพณีการบวชเรียนคงจะได้รับความนิยมกันมาก ปรากฏว่า มีผู้บวชได้รับ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เป็นอย่างดี ทำให้คนหลบเลี่ยงราชการบ้านเมืองไปบวชกันมาก ถึงกับต้องมีรับสั่งให้ออกหลวงสรรศักดิ์เป็นแม่กองประชุมสงฆ์สอบความรู้พระภิกษุสามเณรผู้ที่ หลบเลี่ยงบวช สอบได้ความชัดว่าไม่มีความรู้ด้านศาสนาถูกบังคับให้ลาสิกขาเป็นจำนวนมาก^{๓๙}

๕) ส่งพระสงฆ์ไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาที่ลังกา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ประเทศศรีลังกา ศาสนวงศ์ได้เสื่อมสูญไป ไม่มีพระภิกษุจะประกอบพิธี อุปสมบท พระเจ้ากัณทิสวราชสิงหะจึงได้ส่งคณะทูตมา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๓ เพื่อขอคณะสงฆ์ไทยไป ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรที่ศรีลังกา คณะสงฆ์ไทยมีพระอุบาลีเป็นหัวหน้า ได้เดินทางไปใน พ.ศ. ๒๒๕๖ และพำนักอยู่ที่วัดบุพพาราม เมืองแคนดี ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา ทำพิธีอุปสมบทให้แก่

สรูปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้แก่ การสร้างวัด พระพุทธรูป พระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมาก ได้สร้างปราสาทคอบรอยพุทธบาท เนื่องด้วย พบบรอยพุทธบาทที่สระบุรี ให้กำเนิดประเพณีการบวชเรียนของลูกผู้ชาย โดยกำหนดให้ชายไทย ทุกคนบวชเพื่อทดแทนคุณพระพุทธศาสนาและคุณของบิดามารดา ส่งเสริมการศึกษาธรรมใน พระพุทธศาสนา และส่งพระอุบาลีเถระไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาที่ลังกา จนเกิดลัทธิสยาม วงศ์ขึ้นที่ประเทศศรีลังกา

๓.๗ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๓.๗.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๑) รัชกาลที่ ๑ (๒๓๒๕ - ๒๓๕๒)

(๑) พระภิกษุสงฆ์ทั่วไปไม่ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัย ทำตนให้เป็นที่เสื่อม ศรัทธาของประชาชนด้วยกิริยาอาการต่างๆ จนถึงกับประณามภิกษุสามเณรเหล่านั้นว่า “มหาโจร

^{๓๘} วคิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๗๑.

^{๓๙} บรรจง โตดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๕๐.

ปล้นทำลายพระศาสนา ดังข้อความปรากฏในพระราชปรารภว่า “และทุกวันนี้เป็นฝ่ายพระพุทธจักรวางมือเสีย ประการหนึ่งเข้าใจว่า ศาสนาถึงเพียงนี้แล้ว(ไม่)เห็นจะบำรุงให้วัฒนาขึ้นได้ จึงมิได้ระวังระไวว่ากล่าวกัน ให้เกิดมหาโจรปล้นทำลายศาสนา ทั้งสมณและสามเณรมิได้รักษาพระจตุปริยสุทธิสีลราเรียนธุระทั้งสองประการ แลชวนกันเที่ยวเข้าตลาดคูสีกา มีอาการกิริยานุ่มนวลเดินเหินอย่างฆราวาสมิได้สำรวมอินทรีย์ มิเป็นที่เลื่อมใสแก่ทายก”^{๔๐}

๒) รัชกาลที่ ๒ (๒๓๕๒- ๒๓๖๗)

(๑) การประพาศิณิษย์ของพระลังกาที่มาจากในไทย ในพุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี กล่าวไว้ว่า ในระหว่างนั้นพระวไลยธรรมาธิบดีกับพระศาสนวงศ์พระลังกาที่อยู่ในกรุงเทพฯ ทราบว่าพระสงฆ์ไทยยังค้างอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ถวายพระพรลาว่าจะกลับไปบ้านเมืองกับสมณทูตไทย เมื่อได้รับพระราชทานอนุญาตแล้ว ก็ตามไปที่เมืองนครศรีธรรมราช แต่เมื่อออกไปถึงเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว พระวไลยธรรมาธิบดีกับพระรัตนปาละพระหิรายะ ที่มาจากในกรุงเทพฯ ไปประพาศิณิษย์ไม่เรียบร้อยต่างๆ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เห็นว่า ถ้าให้พระลังกา ๓ รูปนั้นไปกับสมณทูตไทยเกรงจะไปเกิดเหตุการณ์เสื่อมเสียพระเกียรติยศ จึงจัดส่งไปเกาะหมากทั้ง ๓ รูป ให้กลับไปบ้านเมืองของตนตามอำเภอใจ คงให้ไปกับพระสงฆ์ไทยแต่พระศาสนวงศ์รูปเดียว แต่เมื่อไปขึ้นบกในอินเดียแล้วพระศาสนวงศ์ก็หลบหายไปอีก^{๔๑}

(๒) ความประพาศิณิษย์พระธรรมวินัยของพระเถระ มีข้อความปรากฏในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ ว่า ในเดือน ๑๒ ปีชวด อัฐศกนั้น(จุลศักราช ๑๑๗๘ พ.ศ. ๒๓๕๙) มีโงทย์ฟ้องว่า พระพุทธโฆษาจารย์(บุญศรี) วัดมหาธาตุรูป ๑ พระญาณสมโพธิ(เก็ม) วัดนาครปรก รูป ๑ พระมงคลเทพมุนี(จันท) วัดหน้าพระเมรุกรุงเก่า รูป ๑ ทั้งสามรูปนี้ประพาศิณิษย์พระวินัยบัญญัติข้อสำคัญ ต้องเมณูปาราชิกมาช้านาน จนถึงมีบุตรหลายคน โปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นรักษมณฑล กับพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)ทรงพิจารณา ได้ความสัตย์สมดังฟ้อง จึงมีรับสั่งเอาตัวผู้ผิดไปจำคุก^{๔๒}

(๓) พระมหาเถระต้องอธิกรณ์ ข้อความในพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ มีว่า “ปีเถาะ เอกศก จ.ศ. ๑๑๘๑ พ.ศ. ๒๓๖๒ ณ วันอังคาร เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ เวลา ๗ โมง สมเด็จพระสังฆราช (มี)

^{๔๐} พระธรรมรัชมนี(ประยูร สนฺตโกโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๔๒} พระธรรมรัชมนี(ประยูร สนฺตโกโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี, หน้า ๑๐๑.

สิ้นพระชนม์ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชนั้น เดิมทรงดำรงจะตั้งสมเด็จพระวันรัต(อาจ) วัดสระเกษ เป็นสมเด็จพระสังฆราช ถึงได้แห่มาสืบ ณ วัดมหาธาตุ เมื่อ ณ เดือน ๔ ปีเถาะ เอกศก นั้นแล้ว แต่เมื่อในปีมะโรง โทศก ข้างต้นปี เกิดอหิวาตกโรค ยังไม่ทันจะได้ตั้งสมเด็จพระวันรัต(อาจ) เป็นสมเด็จพระสังฆราช ถึงเดือน ๑๑ มีโจทก์ฟ้องกล่าวหา อธิการสมเด็จพระวันรัต(อาจ) ว่าชอบหยอกเล่นศิษย์ด้วยกริยาที่ไม่สมควรแก่สมณะ ชำระได้ความเป็นสัตย์ อธิการไม่ถึงปาราชิก จึงเป็นแต่ถอดเสียจากตำแหน่งพระราชาคณะและเนรเทศไปจากพระอารามหลวง^{๔๓}

๓) รัชกาลที่ ๓ (๒๓๖๗ - ๒๓๙๔)

(๑) พระสงฆ์ประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย ในรัชกาลนี้ทรงให้สึกพระ ๕๐๐ รูป และที่หนีไปก็มาก พระเหล่านี้ประพฤติอนาจารได้ส่วนได้ความเป็นสัตย์ โดยอาศัยพระวินัยปิฎกเป็นหลักพิจารณาได้ส่วน^{๔๔}

(๒) การศึกษาคณะของสามเณร มีอยู่ครั้งหนึ่งสามเณรมาคอยเรียนหนังสือ เตะตะกร้อกันที่ศาลาหมาปราสาท เจ้าพนักงานต้องห้ามปราม เมื่อได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล แทนที่จะทรงกริ้วกลับมีพระราชดำรัสแต่เพียงว่า “เจ้าจะเล่นบ้างก็ช่างเจ้าเถิด”^{๔๕}

(๓) การเผยแผ่คริสต์ศาสนา พวกบาทหลวงมิชชันนารีเข้ามาเมืองไทยมาก และแสดงตนว่ามีความรู้สูงตั้งโรงเรียนสอนเด็กมีคนไทยเลื่อมใสไปเข้ารีตหลายคน รัชกาลที่ ๓ ทรงเห็นสิ่งที่จะเป็นภัยอย่างนี้จึงทรงให้ พระวชิรญาณเถระจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ไทย เพื่อให้คนไทยรู้ว่าพระไทยนั้นมีความรู้ดีมีความประพฤติดี ปฏิบัติดีกว่าบาทหลวงและพวกมิชชันนารี^{๔๖} กลุ่มบาทหลวงคริสต์ศาสนานี้พระองค์หวาดระแวงกลัวว่าจะเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. ๒๓๙๒ เกิดไข้ป่วงทั้งแผ่นดิน เจ้านายสิ้นพระชนม์ ขุนนางผู้ใหญ่ชั้นเสนาบดีและผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พระองค์เองทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ทรงศีล บำเพ็ญทาน โปรดให้เจ้าพนักงานซื้อสัตว์ที่จะถูกฆ่า ปล่อยให้รอดชีวิตทุกวัน โปรดให้ปวาร้องให้ราษฎรทำบุญ ให้ทาน ปล่อยสัตว์ให้ตั้งอยู่ในความเมตตา กรุณา คนทั้งปวงไม่ว่าชาติใดภาษาใดยอมทำตามรับสั่ง เว้นแต่บาทหลวงฝรั่งเศส ๘ นาย และห้ามลูกบ้านที่เข้ารีตเสียด้วย ทรงทราบก็ไม่พอพระราชหฤทัย จึงให้เจ้าพนักงานไปไล่บาทหลวงฝรั่งเศสเหล่านั้นเสีย แล้วให้วัดฝรั่งเศสทุกวัด ฝ่ายของบิวกัวสังฆราช ซึ่งเป็นใหญ่กว่าบาทหลวงฝรั่งเศสทั้งปวงจึงรับว่า การปล่อยสัตว์นั้นไม่ผิดต่อศาสนาฝรั่งเศสแต่อย่างใด พวกบาทหลวง

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๔๕} พระธรรมรัชมนิ(ประยูร สนุกุโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี, หน้า ๑๒๗.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

เหล่านั้นถือเกินไปเปล่าๆ แล้วให้พวกลูกบ้านที่เข้ารีตปล่อยสัตว์ให้หมดทุกคน การที่โปรดให้เรือวัดก็สงบไป แต่บาทหลวงทั้ง ๘ นายคือดิงไม่ยอมก็พากันออกไปเมืองสิงคโปร์^{๔๓} และพระองค์ยังได้ตรัสเตือนเสนาบดีผู้ใหญ่ช่วงกำลังประจวบหน้าก่อนสวรรคตว่า จะมีแต่ฝรั่ง ให้ระวังให้ดี อย่าให้เสียที่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ ก็ให้เอาอย่างเขาแต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว^{๔๔}

๔) รัชกาลที่ ๔ (๒๓๕๔ - ๒๔๑๑)

(๑) การกระทำผิดวินัยของพระสงฆ์ พระองค์ทรงวิพากษ์วิจารณ์พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยโดยตรงไปตรงมาว่า โง่งมง่าย ไม่ใส่ใจในพระวินัย หรือไม่สนใจเรื่องการทำสังฆกรรม หากเอาเวลาไปสนใจการแสวงหาประโยชน์ทางโลกย์หรือดีความพระไทรปิฎกอย่างเข้าข้างตนเอง การกระทำผิดวินัย เช่น กระทำผิดเมณฺฑนธรรม กินสุรา เล่นการพนัน เป็นต้น^{๔๕}

(๒) การเฝ้าระวังภัยพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ใคร่เป็นสุขพระทัยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในวงการสงฆ์ไทยในรัชกาลของพระองค์นัก หลักฐานเอกสารชี้ว่า มีพระภิกษุสามเณรกระทำผิดในกรณีต่างๆ เช่น สูบฝิ่น จนต้องถูกสึกเป็นจำนวนมาก จนถึงกับมีพระราชปรารภในหมายรับสั่ง ปีฉลู เบญจศก จ.ศ. ๑๒๑๕ (พ.ศ. ๒๓๕๖)ว่า “ด้วยพระสงฆ์ทุกวันนี้ ดูเหมือนจะไม่มีศรัทธาที่จะให้เป็นประโยชน์ชั่วนี้ชั่วหน้า บวชในพระศาสนาแล้ว ตั้งใจจะหาแต่ลาภสักการแล้วกระทำอุลามกต่างๆ เป็นต้นว่า ไปคบหาผู้หญิงพุดจากันในที่ลับแต่สองต่อสองจนถึงชำเรากันดังนี้ เห็นจะมีอยู่โดยมาก แต่หากว่าไม่มีผู้ใดจะฟ้องร้องว่ากล่าวเหมือนเรื่องอ้ายเสนไปคบหากันกับอีหนู ไปมาหากันจนถึงชำเรากันทั้งพระ แล้วมีคนไปฟ้องหาในกรมพระธรรมการ” ประกาศส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องพระภิกษุสามเณรสูดฝิ่น ดื่มสุรา ประพฤติอนาจารและเล่นการพนัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้โอกาสศฤงคาร มีส่วนร่วม

^{๔๓} พระธรรมธัชมนี(ประยูร สนฺตกุโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี, หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘.

^{๔๕} วินัย พงศ์ศรีเพียร, การพระศาสนากับการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย จัดพิมพ์โดย วินัย พงศ์ศรีเพียร และวิวัฒน์ งามสันติกุล, กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๔๕, หน้า ๓๓๕-๓๔๐.

ในการจับผิดพระสงฆ์ที่กระทำความผิดได้^{๕๐}

๕) รัชกาลที่ ๕ (๒๔๑๑ - ๒๔๕๓)

(๑) การทำพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาของชาติ อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาที่คนไทยสมัยก่อนนับถือมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติและการตีความ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการปรับตัวตามวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นอย่างนั้นเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากประเทศไทยเริ่มมีการก่อตัวขึ้นมาในรูปของรัฐชาติ คำว่ารัฐชาติหรือ nation state หมายถึงทุกอย่างต้องรวมศูนย์ ต้องมีวัฒนธรรมของชาติ ต้องมีภาษาของชาติ ต้องมีศาสนาของชาติ ต้องมีประเพณีของชาติ คำว่าชาติมันเรียกร้องให้ต้องมีการรวมศูนย์หรือการทำให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังนั้นพระพุทธรูปศาสนาก็จะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น ผลก็คือคณะสงฆ์ที่เคยมีความหลากหลายและมีความเป็นอิสระต่อกัน ก็กลายมาเป็นหนึ่งเดียวกันโดยรวมศูนย์อยู่ที่องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ คือมหาเถรสมาคม นี่คือสมัยรัชกาลที่ ๕ มหาเถรสมาคม บุคคลที่อยู่สูงสุดคือในหลวงรัชกาลที่ ๕

ท่านเป็นสังฆราชโดยพฤตินัย เพราะพ.ร.บ.สงฆ์ รศ. ๑๒๑ กำหนดให้มหาเถรสมาคมเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ โดยไม่มีการระบุตำแหน่งพระสังฆราชเอาไว้ หลังจากนั้นก็เกิดคณะสงฆ์แห่งชาติขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันก็มีความพยายามที่จะผลักดันให้เกิดความคิด การตีความทางพระพุทธศาสนา หรือการสอนพุทธศาสนาอย่างเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยอิงกับพระไตรปิฎกหรืออิงกับคัมภีร์ โดยมีสมเด็จพระมหาสังฆราชเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นผู้นำสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมาก^{๕๑}

๖) รัชกาลที่ ๖ (๒๔๕๓ - ๒๔๖๘)

(๑) การเผยแผ่ศาสนาอื่นในประเทศไทย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดาและต้นโคตรวงศ์ของเรา จำเป็นต้องถือไม่มีปัญหาอะไร... เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกได้แน่นอน จึงได้กล้าลุกขึ้นยืนแสดงเทศนาทางพระพุทธศาสนาแก่ท่านทั้งหลาย โดยหวังแน่ว่าบรรดาท่านทั้งปวงซึ่งเป็นคนไทย เมื่อรู้สึกแน่วแน่แล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้

^{๕๐} วินัย พงศ์ศรีเพียร, การพระศาสนากับการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ในพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย จัดพิมพ์โดย วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล, กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๔๕, หน้า ๓๔๔ - ๓๔๕.

^{๕๑} <http://www.siamintelligence.com/phra-phaisal-interview/> (๓ มกราคม ๒๕๕๖)

เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้...พุทธศาสนาเป็นของไทย เรามาชวนกันนับถือพระพุทธศาสนาเถิด...ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ เพราะเขาย่อมเห็นว่า สิ่งที่น่าถือเลื่อมใสกันมาตลอดครั้งปู่ย่าตายาย ตั้งแต่เด็กมาแล้วเป็นของสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนนั้นมีความสัจย์ มีความมั่นคงในใจหรือไม่ เมื่อมาแปลงชาติศาสนาได้แล้ว เป็นแลเห็นได้ทันทีว่าเป็นคนไม่มั่นคง อย่างวุ่นวายอะไรเลย ศาสนาที่ใครทั้งโลกเขานับถือว่าเป็นของสำคัญที่สุด เขายังแปลงได้ตามความพอใจ หรือเพื่อสะดวกแก่ตัวของเขา...เหตุฉะนั้น ผู้แปลงศาสนาถึงแม้จะไม่เป็นผู้ถึงเกลียดชังแก่คนทั่วไป ก็ย่อมเป็นผู้ที่เขาสามารถจะเชื่อได้น้อย เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจะต้องมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา ต้องเข้าใจพุทธศาสนาในเวลานี้ ไม่มีแห่งใดในโลกที่จะถือจริงรู้จริงเท่าในเมืองไทยเรา เมืองไทยเราเปรียบเหมือนป้อมอันใหญ่ ซึ่งเป็นแนวที่สุดของพระพุทธศาสนาแนวที่ ๑ แนวที่ ๒ ร้อยหรือเต็มที่แล้ว ยังแต่แนวที่ ๓ และแนวที่สุด คือ เมืองไทย... เราทั้งหลายเป็นผู้รักษาแนวนี้ ถ้าเราไม่ตั้งใจรักษาจริงๆ แล้ว ถ้ามีอันตรายอย่างใดมาถึงพระพุทธศาสนา เราทั้งหลายจะเป็นผู้ที่ได้รับความอับอายด้วยกันเป็นอันมาก...เหตุฉะนั้น เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อย่าให้มีอันตรายมาถึงได้... ผู้ที่คนอื่นเขาส่งเข้ามาปลอมแปลงเพื่อทำลายพระพุทธศาสนา เราทั้งหลายต้องคอยระวังรู้เท่าไว้จึงจะควร...จึงเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่เป็นเชื้อชาตินักรบต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป ต้องรักษาไว้เพื่อให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลายให้เขารักษากันไปยั่งยืน เป็นเกียรติแก่ชาติของเราชั่วกัลปาวสานเวลานี้ทั้งโลกเขาพูดเขานิยามว่า ชาติไทยเป็นชาติที่ถือพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธศาสนายังยืนอยู่ได้ เพราะมีเมืองไทยเป็นเหมือนป้อมใหญ่ในแนวรบเราเคราะห์ดีที่สุดในนานมาแล้ว เราได้ตกไปอยู่ในพระพุทธศาสนา จึงได้เป็นมนุษย์ชั้นสูงสุดจะเป็นได้ในทางธรรม^{๕๒}

(๒) คำนิยมเอาอย่างฝรั่ง ขอท่านทั้งหลายที่นั่งฟังอยู่ ผู้ที่ตะเกียกตะกายอยากเป็นฝรั่งอย่าทำเหมือนฝรั่งในทางธรรมเลย ถ้าจะเอาอย่างฝรั่งจงเอาอย่างในทางที่ฝรั่งเขาทำดี คือในทาง

^{๕๒} <http://board.palungjit.com/f232/A2-52876.html> (๓ มกราคม ๒๕๕๖)

วิชาการบางอย่าง ซึ่งเขาทำดีเราควรเอาอย่าง แต่การรักษาศีล รักษาธรรม เรามีตัวอย่างดีกว่าฝรั่ง เป็นอันมาก ถือพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างของเราแล้ว เรามีตัวอย่างหาที่เปรียบเสมอเหมือนมิได้

พระพุทธศาสนาก็ดี หรือศาสนาใดก็ดี ที่ตั้งมั่นอยู่ได้ก็ด้วยความมั่นคงของผู้เลื่อมใส ตั้งใจที่จะรักษา และข้าพเจ้าพูดทั้งนี้ ก็เพื่อชักชวนท่านทั้งหลาย อย่างเป็นเพื่อนไทย และเพื่อน พุทธศาสนิกชนด้วยกันทั้งนั้น เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำหน้าที่ สมควรแก่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เราตั้งใจจะรักษาศาสนาของเราด้วยชีวิต ข้าพเจ้าและท่านตั้งใจ อยู่ในข้อนี้ และถ้าท่านตั้งใจจะช่วยข้าพเจ้าในกิจอันใหญ่นี้แล้ว ก็จะเป็นที่พอใจข้าพเจ้าเป็นอัน มาก

เมื่อเราเกือบจะเป็นเมืองเดียวแล้วในโลกได้มีบุคคลถือนะพระพุทธศาสนา มาก และ เป็นเหล่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา อย่าให้เสื่อมสูญไป การที่จะบำรุงพระพุทธศาสนา เราต้องรู้สึกก่อนว่าหลักของพระพุทธศาสนา คืออะไร

เราทั้งหลายที่ยังไม่แน่ว่า ตั้งแต่บัดนี้จะได้พร้อมกันตั้งใจว่าในส่วนตัวเราเองจะรักษากัน ก็ตาม จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะทำการเช่นนี้ต่อเมื่อเวลาว่างไม่มีภัย เมื่อมีเหตุสำคัญจำเป็นที่เรา จะต้องต่อสู้ชาติอื่น แม้การส่วนตัวของเราอย่างไร จะทำให้เสียประโยชน์แก่ชาติเราแล้ว สิ่งนั้นเรา จะทิ้งเสีย เราจะรวมกัน ไม่ว่าในเวลานี้ชอบกันหรือชังกัน เราจะถือว่าเราเป็นไทยด้วยกันหมด เรา จะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการ อย่างที่เป็นมาแล้วหลายชั่วโคตรของเราทั้งหลาย"^{๕๓}

สรุปภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ทั่วไป ตลอดจนพระเถระไม่ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัย พระมหาเถระต้องอธิกรณ์เพราะกระทำ ผิดวินัย พระสงฆ์ประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย การเผยแพร่คริสต์ศาสนา การเผยแพร่ศาสนาอื่นใน ประเทศไทย การเฝ้าระวังภัยพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การทำพุทธ ศาสนาให้เป็นศาสนาของชาติผูกพันพระพุทธศาสนาไว้กับรัฐจนเกินไปและ คำนึงเอาอย่างฝรั่ง ในทางที่ไม่ถูกต้อง

^{๕๓} <http://board.palungjit.com/f232/A2-52876.html> (๓ มกราคม ๒๕๕๖)

๓.๓.๒ วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น^{๕๔}

๑) รัชกาลที่ ๑ (๒๓๒๕ - ๒๓๕๒)

(๑) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงออกกฎหมายคณะสงฆ์ เพราะทรงมีพระราชประสงค์มุ่งกวัดจันให้ภิกษุสามเณรมีศีลาจารวัตรอันดีงาม เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาเลื่อมใสของมหาชนและเพื่อเป็นประโยชน์แก่การปกครองสังคมชนชาติ ให้ดำเนินไปด้วยความเจริญสืบไป และด้วยพระราชประสงค์ดังกล่าว ได้โปรดฯให้สิกพระ ๑๒๘ รูป ซึ่งเป็นอัคริขมิความประพฤติเลียบหาย^{๕๕}

(๒) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ เช่น สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดสระเกศ และวัดพระเชตุพน ฯ เป็นต้น ทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ และถือเป็นครั้งที่ ๒ ในประเทศไทย ณ วัดมหาธาตุ ได้มีการสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนตามวังเจ้านายและบ้านเรือนของข้าราชการผู้ใหญ่ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย ทรงจัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรมทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยสถาปนาพระสังฆราช (ศรี) เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๒^{๕๖}

๒) รัชกาลที่ ๒ (๒๓๕๒- ๒๓๖๗)

(๑) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ เป็นทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณ ในรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชถึง ๓ พระองค์ คือ สมเด็จพระสังฆราช (สุก) สมเด็จพระสังฆราช (มี) และสมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร)

ในปี พ.ศ. ๒๓๕๗ ทรงจัดตั้งสมณทูต ๘ รูป ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ซึ่งแต่เดิมก็เคยปฏิบัติถือกันมาเมื่อครั้งกรุงสุโขทัย แต่ได้ขาดตอนไปตั้งแต่เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า จึงได้มีการฟื้นฟูวัน วิสาขบูชาใหม่ ได้โปรดให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการสอบไล่ปริยัติธรรมขึ้นใหม่ ได้ขยายหลักสูตร ๓ ชั้น คือ เปรียญตรี - โท - เอก เป็น ๕ ชั้น คือชั้นประโยค ๑ - ๕

(๒) ทรงให้แต่งหนังสือโอวาทานุศาสนิ จากกรณีที่พระราชกณะเป็นปราชิกหลายคราวนั้น เห็นจะทรงพระวิตกถึงฝ่ายพุทธจักร จนปรากฏว่าได้เฝ้าฯสมเด็จพระสังฆราช(มี)และ

^{๕๔} <http://www.oocities.org/sakyaputto/bud-bangkok.htm>. (๘ ธันวาคม ๒๕๕๕)

^{๕๕} พระธรรมรัชมนิ(ประยูร สนตฤโร),พุทธศาสนาประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี,(กรุงเทพมหานคร:กรุงสยามการพิมพ์,๒๕๒๕),หน้า ๑๕.

^{๕๖} <http://www.oocities.org/sakyaputto/bud-bangkok.htm>. (๘ ธันวาคม ๒๕๕๕)

สมเด็จพระพนรัตน์(วันรัตน์อาจ) วัดสระเกศให้แต่งหนังสือโอวาทนุศาสน์ แสดงข้อวัตรปฏิบัติอันสมควรแก่สมณมณฑล แจกแก่ไปทั่วพระอาราม(หลวง)เป็นทำนอง”สังฆาณัติ”และชำระความปาราชิก ก็สืบสวนกวาดล้างขึ้น แต่ครั้งนั้นจนตลอดรัชกาลที่ ๒ ซึ่งถือว่าเป็นการชำระมณฑลในสังฆมณฑลให้บริสุทธิ์ และเป็นการให้พระภิกษุสามเณรได้สั่งวรในความประพฤติ เพื่อความดีงามของหมู่คณะต่อไป^{๕๖}

๓) รัชกาลที่ ๓ (๒๓๖๗ - ๒๓๙๔)

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วนกว่ารัชกาลก่อน ๆ โปรดให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง และสร้างวัดใหม่ คือวัดเทพธิดาราม วัดราชนาค และวัดเฉลิมพระเกียรติ ได้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อสอนหนังสือไทยแก่เด็กในสมัยนี้ได้ เกิดนิยายธรรมยุคขึ้น โดยพระวชิรญาณเถระ (เจ้าฟ้ามงกุฎ) ขณะที่ผนวชอยู่ได้ทรงศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของพระมอญ ชื่อ ชาย ฉายา พุทฺธวโธ จึงได้ทรงอุปสมบทใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒ ได้ตั้งคณะธรรมยุคขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๗๖ แล้วเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศวิหาร และตั้งเป็นศูนย์กลางของคณะธรรมยุค

๔) รัชกาลที่ ๔ (๒๓๙๔ - ๒๔๑๑)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เมื่อทรงเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎได้ผนวช ๒๗ พรรษาแล้วได้ลาสิกขาขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ ๕๗ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ด้านการพระศาสนา ทรงพระราชศรัทธาสั่งสร้างวัดใหม่ขึ้นหลายวัด เช่นวัดปทุมวนาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และวัดราชบพิธ เป็นต้น ตลอดจนบูรณะวัดต่าง ๆ อีกมาก โปรดให้มีพระราชพิธี "มาฆบูชา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงทุกวันนี้

๕) รัชกาลที่ ๕ (๒๔๑๑ - ๒๔๕๓)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงยกเลิกระบบทาสในเมืองไทยได้สำเร็จ ทรงสร้างวัดใหม่ขึ้น คือวัดวัดราชบพิธ วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร วัดอภัยนุรักษ์ วัดจุฬาทิศราธรรมสภา และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ทรงบูรณะวัดมหาธาตุ และวัดอื่น ๆ อีก ทรงนิพนธ์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาจำนวนมาก โปรดให้มีการเริ่มต้นการศึกษาแบบสมัยใหม่ในประเทศไทย โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ ครั้น

^{๕๖} พระธรรมธัชมนี(ประยูร สนฺตกุโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี

พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นเป็นแห่งแรก ณ วัดมหรณพาราม ถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๔ โปรดให้จัดการศึกษาแก่ประชาชนในหัวเมือง โดยจัดตั้งโรงเรียนในหัวเมืองขึ้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งกรมธรรมการเป็นกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการปัจจุบัน) โปรดให้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทย จบละ ๓๕ เล่ม จำนวน ๑,๐๐๐ จบ พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตบอกพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร จากในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกมาเป็นบาลีวิทยาลัย ชื่อมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร

ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิดในปีเดียวกัน

๖) รัชกาลที่ ๖ (๒๔๕๓- ๒๔๖๘)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงพระปรีชาปราดเปรื่องในความรู้ทางพระศาสนา ทรงนิพนธ์หนังสือแสดงคำสอนในพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร เป็นต้น ถึงกับทรงอบรมสั่งสอนอบรมข้าราชการด้วยพระองค์เอง ทรงโปรดให้ใช้ พุทธศักราช (พ.ศ.) แทน ร.ศ. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ให้เปลี่ยนกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวงจากปากเปล่ามาเป็นข้อเขียนเป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมใหม่ขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เรียกว่า "นักธรรม" โดยมีการสอบครั้งแรกเมื่อ เดือนตุลาคม ๒๔๕๔ ตอนแรกเรียกว่า "องค์ของสามเณรรู้ธรรม" พ.ศ. ๒๔๖๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ โปรดให้พิมพ์คัมภีร์อรรถกถาแห่งพระไตรปิฎกและอรรถกถาชาดก และคัมภีร์อื่น ๆ เช่น วิสุทธิมรรค มลีนทปปัญหา เป็นต้น

สรุปวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงออกกฎหมายคณะสงฆ์ เพราะทรงมีพระราชประสงค์มุ่งกวัดขันให้ภิกษุสามเณรมีศีลาจารวัตรอันดีงาม ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในปี พ.ศ. ๒๓๕๗ ทรงจัดส่งสมณทูต ๘ รูป ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ทรงให้แต่งหนังสือโอวาทานุสาสนี เพื่อสร้างหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้มีความ

ชัดเจนในหมู่สงฆ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วนกว่ารัชกาลก่อน ๆ โปรดให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีพระราชพิธี "มาฆบูชา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตยสถานจากพระปรีดิฯ ธรรมแก่พระภิกษุสามเณร จากในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกมาเป็นบาลีวิทยาลัย ชื่อมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร

ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิดในปีเดียวกัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวงจากปากเปล่ามาเป็นข้อเขียนเป็นครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมใหม่ขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เรียกว่า "นักธรรม" โดยมีการสอบครั้งแรกเมื่อ เดือนตุลาคม ๒๔๕๔

๓.๘ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงปัจจุบัน

๓.๘.๑ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงปัจจุบัน

ก. ภัยจากภายนอก

๑) อาจารย์ยั่วสิน อินทสระ ได้กล่าวถึงภัยพระพุทธศาสนาในปัจจุบันไว้ว่า ภัยจากภายนอกนั้น คือภัยอันเกิดจากลัทธิการเมืองที่ไม่เลื่อมใสศาสนา เห็นศาสนาเป็นยาเสพติดของประชาชน กล่าวโดยเฉพาะคือภัยลัทธิคอมมิวนิสต์ เด็กหนุ่มสาวที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่บางคน บางกลุ่มไปหลงใหลในอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะการโฆษณาชวนเชื่อ เพราะเข้าใจผิดทำตนเป็นเครื่องมือของกลุ่มคอมมิวนิสต์ มองเห็นศาสนา ลัทธิประเพณีที่บรรพบุรุษของตนเคยเชื่อถือ รับผิดชอบต่อปฏิบัติมาเป็นสิ่งล้าหลังน่าหัวเราะ พวกเขาหัวเราะเยาะคำสอนเรื่องหลักกรรม การเวียนว่ายตายเกิดและเวรานุเวรที่จะติดตามผู้กระทำไปในสังสารวัฏ เขามองเห็นคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมเป็นพิษเป็นภัยต่อประชาชน พวกเขาเห็นว่าคำสอนอย่างนี้มอมเมาประชาชนให้ลุ่มหลง แม้แต่เรื่องบาปบุญเขาก็ปฏิเสธและเห็นว่าเป็นเรื่องหลอกลวงเพื่อผลประโยชน์ของพวกนายทุนศักดินา การที่พวกเขาลุ่มหลงอยู่ในลัทธิวัตถุนิยม ลัทธิที่ยั่วยุให้คนทำลายล้างกันประหัดประหารกัน

ด้วยความรุนแรงและชักจูงประชาชนให้ล้มลงด้วยนั้น เขามองไม่เห็นว่าเป็นการมอมเมา ทำไมพวกเขาเห็นกงจักรเป็นดอกบัว และดอกบัวเป็นกงจักรเช่นนั้น

พวกเขาได้รับการเลี่ยมสอนให้เห็นว่า มารดาบิดา ครูอาจารย์ไม่มีบุญคุณอะไรต่อตน ไม่จำเป็นต้องเคารพ แต่ให้รักคืออย่างมอบกายถวายชีวิตต่อคณะพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นใครก็ไม่รู้ อาจเป็นคนเลวที่สุดในเวลานั้นก็ได้ เด็กพวกนี้ก็เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาเหมือนกัน และพยากรณ์ได้ว่า เขากำลังขูดหลุมฝังตัวเอง กำลังทำลายตนเอง กำลังทำตนเป็นภัยของตนเอง

การที่เห็นผิดเป็นชอบไปเช่นนั้น เป็นเพราะเหตุหลายประการ เช่น ๑) การศึกษาไม่สมบูรณ์ คือศึกษาเพียงด้านเดียว มองปัญหาเพียงด้านเดียว ประกอบกับอายุน้อย ใจร้อนด่วนได้ ทนรอคอยอะไรไม่ค่อยได้ ๒) ไม่เคยศึกษาพระพุทธศาสนาให้รู้แจ้งเห็นจริง รู้จักพระพุทธศาสนาแต่เพียงชื่อและผิวเผิน ไม่สนใจต่อแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ๓) ขาดผู้ชักจูงแนะนำที่ดี ที่เขาเลื่อมใส ชี้แจงให้พอเข้าใจได้หรืออาจได้รับความกดดันจากบางสิ่งบางอย่าง^{๕๘}

๒) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไว้ดังนี้ (๑) การฆ่าฟันทำสงครามกันด้วยสาเหตุขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และลัทธิศาสนา (๒) การให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยไม่มีเงื่อนไข (๓) การให้ความสำคัญแก่กุลในการเผยแผ่ศาสนาทุกศาสนาโดยเฉพาะศาสนาคริสต์ (๔) ความใจแคบของผู้นับถือศาสนาอื่นที่กระทำต่อพระพุทธศาสนาเช่นการทำลายพระพุทธรูปและพุทธศาสนสถาน (๕) แนวความคิดเรื่องศาสนาของอเมริกาไม่เหมือนคนไทยยังมีเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง (๖) การปฏิรูปคำสอนของศาสนาอื่นเพื่อให้เข้ากับความคิดเดิมของชาวไทย (๗) การเลียนแบบทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาของศาสนาอื่น^{๕๙}

๓) พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตยาโณ) ได้กล่าวถึงภัยภายนอกพระพุทธศาสนาว่า ภัยที่เกิดจากศาสนาอื่น ซึ่งศาสนาที่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้มากในอดีต คือ ศาสนาพราหมณ์ อิสลาม และคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งการทำลายของศาสนาเหล่านี้มี ๓ แนว คือ

(๑) การเข้าผสมกลมกลืนในด้านหลักธรรม พระรัตนตรัย คนที่ทำงานนี้ได้สำเร็จมากคือ ท่านสังกรจารย์ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ศึกษาหลักธรรมในแตกฉานแล้วนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้าไปไว้ในพระเวท โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่ว่าด้วยเวทมนต์และอุปนิษัต นอกจากนั้นพวกพราหมณ์ยังได้สร้างเรื่องพระพุทธเจ้าเสียใหม่ให้เป็นอวตารของพระนารายณ์ปางที่ ๕ เรียกว่า พุทธาวตารแต่สร้างให้เห็นว่า เป็นอวตารที่สอนหลักธรรมผิดๆ ให้คนที่ปฏิบัติตามตกนรก เพื่อลดการเพิ่มประชากรสวรรค์เท่านั้น ชาวพุทธเรามัวเพลินอะไรอยู่ก็ไม่รู้ จึง

^{๕๘} วสิน อินทสระ, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๔๒๖-๔๓๖.

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๕ - ๔๐.

ไม่ได้แก้เกมนี้ จนในตอนหลังพวกพราหมณ์ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วนำเอาลัทธิตันตระเข้ามาเผยแพร่จนพวกที่เห็นแก่ความสนุกและต้องการลาภสักการะสำหรับตนรับเข้ามาไว้ในพระพุทธศาสนาจนเน้นในเรื่องเวทมนตร์คาถาล้างกันมาก ขนาดคาถาเพียงสองถึงสามคำก็ล้างกันจนไม่ต้องทำอะไรแล้ว ทำให้คนห่างเหินจากหลักศาสนธรรมมากขึ้น ทั้งไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารบ้านเมืองเท่าที่ควร ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้นโดยลำดับ จนหาความเป็นพุทธที่แท้จริงไม่ค่อยเจอเลยทีเดียว

(๒) ภัยที่เกิดจากลัทธิทางการเมือง นั้น คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สามารถยึดครองประเทศต่างๆ ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นจำนวนมากเช่นประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ รัสเซีย มองโกเลีย ธิเบต เกาหลีเหนือ เวียดนาม เขมร ลาว ซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างหนึ่งว่า นับแต่ลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในโลก ประชากรที่ถูกปกครองด้วยลัทธินี้ก็คือคนที่เคยนับถือพุทธศาสนามาก่อนเป็นส่วนมาก การแผ่ขยายของลัทธินี้ทำให้จำนวนพุทธศาสนิกชนซึ่งเคยมีมากเป็นอันดับ ๑ ของโลก ต้องตกลงมาอยู่ในอันดับที่ ๓ และที่น่าสังเกตอย่างยิ่ง คือ ประเทศที่คอมมิวนิสต์ยึดครองยากที่สุด คือประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แม้จะมีคนอิสลามอยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์บางประเทศ เช่น รัสเซีย คนเหล่านั้นก็ยังคงมั่นคงในศาสนาของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวพุทธน่าศึกษามากว่า เขารักษาศาสนาของเขาไว้ได้อย่างไร จากภัยทางการเมืองที่หักหาญรุนแรงเช่นนั้น^{๖๐}

๔) พระไพศาล วิสาโล ได้เขียนหนังสือเรื่อง พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต^{๖๑} โดยกล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ได้เสริมและสร้างปัญหาท้าทายให้แก่พุทธศาสนา สำหรับปัญหาภายนอกวงการพุทธศาสนา มีดังนี้

(๑) ความยากไร้ในสังคม

นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่ขัดขวางหรือสวนทางกับการเปิดเสรีทางการค้าได้ถูกยกเลิกไปตามลำดับ เปิดโอกาสให้อำนาจทุนเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน หรือนำทรัพยากรเหล่านั้นไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ต่ออำนาจทุน ขณะเดียวกันตลาดเสรีที่ไร้ข้อจำกัดซึ่งรวมไปถึงการแปรรูปกิจการของรัฐ ไม่เพียงแต่จะทำให้บริษัทต่างชาติสามารถเข้ามาผูกขาดทางด้านอาหาร พืชผลและอุปกรณ์การเกษตร พลังงาน ตลอดจนการค้าและการบริการต่างๆ ได้ง่ายขึ้นเท่านั้น หากยังทำให้สิ่งจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น น้ำ

^{๖๐} พระเทพคิลก(ระเบบ วิฑูญาโณ),ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา,หน้า ๒๔ – ๒๖.

^{๖๑} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต ,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิโกมลคีมทอง,๒๕๕๒),หน้า ๕๕๕-๕๖๗.

และการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา กลายเป็นสินค้าที่ตกอยู่ภายใต้กลไกตลาด ซึ่งง่ายที่จะถูกผลักดันให้มีราคาแพงและประชาชนเข้าถึงได้ยากขึ้น

(๒) ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมเพิ่มมากขึ้น

ช่องว่างทางเศรษฐกิจที่กว้างขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่างคน ๒ กลุ่มซึ่งมีความสามารถไม่เท่ากันในการแสวงหาผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ ย่อมทำให้เกิดประชาชน ๒ ฝ่ายขึ้นในสังคม ซึ่งนับวันจะต่างกันทั้งวิถีชีวิตและความรับรู้ จึงเกิดความเหินห่างหมิ่นกันมากขึ้นราวกับอยู่กันคนละประเทศ สภาพเช่นนี้ย่อมนำไปสู่ความริวฉฉาเป็นปฏิปักษ์กันในสังคมได้ง่าย เพราะขณะที่อีกฝ่ายมีอำนาจในการแข่งขันทรัพยากรได้มากขึ้น อีกฝ่ายซึ่งหลังชนฝาอยู่แล้วก็จะต่อสู้คัดค้าน ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าและนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

(๓) บริโภคนิยมแพร่หลาย

ทุกวันนี้วัตถุนิยมและบริโภคนิยมได้แพร่หลายเข้าไปในทุกส่วนของสังคม แม้กระทั่งวัฒนธรรมประเพณี ก็ถูกแปรเป็นสินค้าสนองการบริโภค คือ มีไว้เพื่อดูเพื่อเที่ยว มีไว้เพื่อเชื่อมโยงตนเองกับชุมชนหรือสิ่งศักดิ์ที่นับถือร่วมกัน ผู้คนยึดถือเอาสิ่งเสพเป็นเป้าหมายชีวิต รวมทั้งเอาคุณค่าและความหมายของตนเองไปผูกติดกับสิ่งเสพ ตนจะมีคุณค่าความสำคัญเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่าตนบริโภคอะไร คือ กินอะไร ใช้อย่างไร เที่ยวที่ไหน การเอาสิ่งเสพเป็นเป้าหมายชีวิตทำให้คนสัมพันธ์กันด้วยผลประโยชน์มากขึ้น และมีความสัมพันธ์อย่างฉาบฉวย แม้กระทั่งความรักในครอบครัวก็ต้องแสดงด้วยการให้วัตถุหรือปรนเปรอการบริโภค ผลคือ เกิดความริวฉฉาในครอบครัวและแตกแยกในชุมชนไปทั่วทุกหัวระแหง การเอารัดเอาเปรียบกันและการก่ออาชญากรรมเป็นผลจากวัตถุนิยมและบริโภคนิยมโดยตรง

(๔) วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ

ความพร่องทางจิตวิญญาณเกิดจากความล้มเหลวในการพยายามยึดสิ่งเสพมาเป็นตัวตน หรือยืนยันความมีอยู่ของตน ไม่ว่าจะเสพหรือครอบครองมากเท่าไร ก็ยังรู้สึกอ้างว้าง ว่างเปล่า และแปลกแยกกับตนเอง ยิ่งผู้คนนับวันจะอยู่อย่างโดดเดี่ยว ตัวใครตัวมัน มีสัมพันธภาพที่ฉาบฉวย ความอ้างว้างโดดเดี่ยวยิ่งเพิ่มมากขึ้น ความทุกข์ดังกล่าวทำให้ความทุกข์ในระดับจิตวิญญาณแพร่หลายไปทุกหนทุกแห่งที่บริโภคนิยมไปถึง

(๕) ความเฟื่องฟูของลัทธิพิธีและศาสนาใหม่

ลัทธิพิธีและศาสนาใหม่ นับวันจะมีมากขึ้นในเมืองไทย ส่วนหนึ่งเนเพราะการขยายตัวของลัทธิพิธีและศาสนาใหม่จากต่างประเทศ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากกาคิดค้นผสมผสานภายในประเทศเองอันเป็นผลจากการรับรู้สัมผัสกับศาสนาและลัทธิในกายต่างๆ ในประเทศอื่นๆ

แนวโน้มที่ผู้คนจะเข้าลัทธิพิธีและศาสนาใหม่นับวันจะมีมากขึ้นเพราะตอบสนองความต้องการของคนเฉพาะกลุ่มได้ดีกว่าพุทธศาสนากระแสหลักซึ่งมีองค์กรที่ใหญ่โตเทอะทะและปรับตัวช้า

ข. ก๊วยจากภายใน

๑) พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงก๊วยภายในพระพุทธศาสนาว่า (๑) คนไทยมีนิสัยประมาท ใจกว้างจนไม่มีหลัก มีเมตตาโดยปราศจากปัญญา (๒) ผู้ใหญ่ฝ่ายบริหารมักประพฤติปฏิบัติผิดหลักการของพระพุทธศาสนา (๓) ปัญหาของสังคมไทยไม่ใช่เป็นเพราะนับถือพุทธศาสนาแต่เป็นเพราะคนไทยทั้งพุทธศาสนา (๔) คนไทยชาวพุทธ ไม่มีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบพระพุทธศาสนา (๕) คนไทยใช้อุเบกขาไม่คู่กับปัญญา ใช้อุเบกขาแบบไม่รู้เรื่อง (๖) พระปล่อยวางจนกลายเป็นปล่อยปละละเลย (๗) สภาพขาดการศึกษาของพระสงฆ์ (๘) รักษาพระพุทธศาสนา ต้องรักษาพระธรรมวินัย (๙) ทอดทิ้งพระไตรปิฎกที่บรรพบุรุษเพียรรักษาไว้ (๑๐) พ.ร.บ.สงฆ์ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัยและประกันให้พระเถระเจริญในไตรสิกขา (๑๑) เยาวชนที่เข้ามาบวชเรียนเป็นสามเณรเพื่อเป็นศาสนทายาทมีน้อย (๑๒) วัดในชนบทขาดพระหนุ่มที่ได้รับการศึกษาอยู่เป็นผู้นำชุมชนมีเพียงหลวงตาเฝ้าวัด (๑๓) องค์กรหน่วยงานทั้งเอกชนและราชการตลอดจนสื่อสารมวลชน ยังไม่ทำงานเพื่อประโยชน์พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (๑๔) คนไทยต้องการเอาอย่างฝรั่งและญี่ปุ่นแต่เอาอย่างได้เพียงชอบเสพและติดอยู่แค่ชั้นบริโภค ยังเอาอย่างการเป็นนักประดิษฐ์ไม่ได้ (๑๕) คนไทยยังไม่สามารถสร้างจิตใจและลักษณะนิสัยให้มีความอยากทำและอยากสร้างสรรค์ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา (๑๖) คำสอนพุทธศาสนาให้ใจดีมีเมตตา แต่ต้องปฏิบัติจัดการด้วยปัญญาและอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไมเช่นนั้น พระพุทธศาสนาที่อยู่ในประเทศไทยไม่ได้^{๖๒}

๒) พระเทพศิรินทร์(ระแบบ วิฑูรญาณ) ได้กล่าวถึงก๊วยภายในของพระพุทธศาสนาไว้ว่า เกิดขึ้นจากคนในเป็นพิษ คือการกระทำของพุทธบริษัทเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ภิกษุบริษัทซึ่งพอประมวลปัจจัยเหล่านั้นได้ดังนี้ คือ

(๑) ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้ความสนใจในการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกลุ่มคนที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ ความสุข ลาภ ยศ สักการะ ชื่อเสียงในทางที่ไม่ชอบธรรม

(๒) การประพฤติ ปฏิบัติไม่ลงรอยเป็นอันเดียวกัน มีความคิดเห็น ความเข้าใจในพระธรรมไม่ตรงกัน จนบางยุคบางสมัยเกิดแตกแยกเป็นนิกายมากถึง ๑๘ นิกาย

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), ก๊วยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๔๑ – ๘๖.

(๓) ปล่อยให้ความเชื่อผิดๆ การปฏิบัติผิดๆ เข้ามาในพระพุทธศาสนา แล้วนำมายกย่องเชิดชูจนสิ่งเหล่านั้นปิดบังพระสัทธรรมไว้ ทำให้คนติดอยู่แค่พิธีกรรม ความขลัง เวทมนตร์คาถาต่างๆ

ในกรณีที่มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ก็มุ่งเชิดชูความคิดเห็นของตน ของอาจารย์ตนเหนือกว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า มุ่งแสดงวาทะทางปรัชญาที่ลึกซึ้งจนยากต่อการทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องเหลวไหลจนผู้ฟังมองไม่เห็นประโยชน์

(๕) พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส นับถืออาจารย์ของตนมากกว่าพระพุทธเจ้า เมื่ออาจารย์ตนเปลี่ยนแปลงศรัทธาก็เปลี่ยนแปลงตามไป

(๖) ขาดความเคารพเชิดชูพระรัตนตรัยอย่างจริงจังทำให้ทุกอย่างในกระบวนการแห่งพระพุทธศาสนาไม่ค่อยเอาจริงเอาจังไปหมด มุ่งไปที่ความง่าย สะดวก สบาย สนุกสนานเพลิดเพลินไปตามยุคตามสมัยเป็นต้น^{๖๓}

๓) อาจารย์วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงภัยพระพุทธศาสนาในปัจจุบันไว้ว่า ภัยภายในก็คือภัยที่เกิดขึ้นจากพุทธบริษัทเอง อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดินน้ำลมไฟหาทำให้พระสัทธรรมอันตรธานไม่ แต่โมฆบุรุษ(คนว่างเปล่าจากคุณธรรม)ในธรรมวินัยนี้เองจะทำให้พระสัทธรรมอันตรธาน พุทธบริษัทมี ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา การปฏิบัติไม่ชอบของพุทธบริษัทเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอย่างร้ายแรง เป็นช่องทางให้ความเลื่อมใหลมาสู่พระพุทธศาสนา

การปฏิบัติไม่ชอบของภิกษุ มีความสำคัญต่อความรู้สึกของพุทธบริษัทอีก ๒ พวกตลอดจนคนในศาสนาอื่นมาก ทำให้คนที่เลื่อมใสศาสนาอยู่แล้วคลายความเลื่อมใส ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใสมากขึ้น ถ้าท่านปฏิบัติชอบ ก็เป็นประโยชน์ต่อท่านเองและคนทั่วไปตลอดถึงพระศาสนาเป็นส่วนรวม ท่านอยู่ในฐานะตัวแทนของศาสนา คนส่วนมากมองพระพุทธศาสนาจากความเป็นอยู่และการปฏิบัติของพระสงฆ์ ถ้าเขาเลื่อมใสศรัทธาในพระสงฆ์ ก็พลอยเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาไปด้วย ถ้าเขาเลื่อมใสพระสงฆ์ก็พลอยมั่นคงในศาสนาเหมือนไม่ชอบหมอ ก็ทำให้หมดศรัทธาในโรงพยาบาลที่หมอทำงานอยู่ ดังนั้น บุคคลผู้เป็นตัวแทนของศาสนา จึงมีความหมายและมีความสำคัญมาก^{๖๔}

^{๖๓} พระเทพดิลก(ระแบบ จูฑิตญาโณ),ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา,หน้า ๒๓-๒๔.

^{๖๔} วศิน อินทสระ,ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย,หน้า ๔๓๖-๔๓๘.

๔) พระไพศาล วิสาโล ได้เขียนหนังสือเรื่อง พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้ม และทางออกจากวิกฤต^{๖๕} โดยกล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ได้เสริมและสร้างปัญหาท้าทายให้แก่พุทธศาสนา สำหรับปัญหาภายในวงการพุทธศาสนา มีดังนี้

(๑) ความเฟื่องฟูของพุทธพาณิชย์และไสยศาสตร์

ความเฟื่องฟูของพุทธพาณิชย์และไสยศาสตร์ภายในวัด ส่วนหนึ่งเป็นความพยายามของพระสงฆ์ในท้องถิ่นที่ต้องการดึงคนเข้าวัดให้มากขึ้น เพราะท่านไม่รู้ว่าจะทำวัดให้มีความหมายต่อผู้คนด้วยวิธีอื่นได้อย่างไร โดยเฉพาะในยามที่ลัทธิพิธีและสำนักทรงต่างๆ เกิดขึ้นมากมายเป็นดอกเห็ดและสามารถแย่งชิงผู้คนไปจากวัดและพุทธศาสนากระแสหลัก

แม้ว่าไสยศาสตร์มิใช่สิ่งเลวร้ายในตัวเอง แต่ไสยศาสตร์ที่มาพร้อมกับพุทธพาณิชย์ในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่จะส่งเสริมความโลภ และความประมาทแล้ว ยังบดบังกรอบจารีตของพุทธศาสนา จนเกิดความเข้าใจที่วิปลาสคลาดเคลื่อนแม้กระทั่งหลักธรรมพื้นฐาน เช่น บุญ ทาน กรรม เป็นต้น ขณะเดียวกันเงินที่ได้มามากมายก็มีผลอย่างมากในการชักนำพระสงฆ์ให้ประพฤติดิฉิพระธรรมวินัยมากขึ้น

(๒) การแพร่หลายของลัทธิพิธีในวัด

วัดเป็นอันมากพากันคิดค้นพิธีกรรมและวัตรปฏิบัติแปลกๆ ใหม่ๆ เพื่อดึงคนและดูดเงินเข้าวัด ขณะเดียวกันความหลากหลายของผู้คนซึ่งเพิ่มมากขึ้นตามความซับซ้อนของสังคม ก็ทำให้เกิดความต้องการและความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันไป อันเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้วัดจำนวนไม่น้อยพัฒนาลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาเพื่อตอบสนองความหลากหลายดังกล่าว โดยเฉพาะเมื่อพบว่าพุทธศาสนากระแสหลักไม่สามารถให้คำตอบหรือสนองความต้องการเฉพาะเจาะจงลงไปได้

(๓) การเกิดนิกายใหม่ๆ

ลัทธิพิธีที่เกิดขึ้นมากมายในวัด ในที่สุดย่อมมีจำนวนหนึ่งที่เติบโตและมีเครือข่ายกว้างขวางจนสามารถตั้งตัวเป็นนิกายใหม่ได้ จะโดยเปิดเผยหรือไม่ก็ตาม และยอมรับอำนาจขององค์กรปกครองที่ส่วนกลางมาน้อยเพียงใด สันติอโศกและวัดพระธรรมกายเป็นตัวอย่างของนิกายใหม่ที่แสดงตัวต่างกัน ในอนาคตนิกายใหม่ๆ โดยเฉพาะที่ไม่แสดงตัวชัดเจนและยังยอมรับอำนาจขององค์กรปกครองสงฆ์บางส่วนจะมีมากขึ้น แต่หากว่าคณะสงฆ์อ่อนแอและเรรวนยิ่งไปกว่านี้ ก็เป็นไปได้มากกว่าจะมีนิกายใหม่ที่แสดงตัวอย่างชัดเจนตามอย่างสันติอโศก

(๔) ปัญหาความขัดแย้งใหม่ๆ ทางด้านพระธรรมวินัย

^{๖๕} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒), หน้า ๕๔๘-๕๕๘.

กระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้แนวคิดและความเคลื่อนไหวใหม่ๆ จากต่างประเทศ รวมทั้งจากวงการพุทธศาสนาในส่วนอื่นของโลก มาสู่การรับรู้ของชาวพุทธไทยมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน สิ่งที่มามาก็คือเกิดความเคลื่อนไหวใหม่ๆ ในวงการพุทธศาสนาไทย ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อขัดแย้งทางด้านพระธรรมวินัย ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีภิกษุณีในเมืองไทย ซึ่งมีความหนักแน่นมากขึ้นเมื่อมีคนไทยไปบวชสามเณรีที่ประเทศศรีลังกา คือ สามเณรีธัมมนันทา และปัจจุบันบวชต่อเป็นภิกษุณีเรียบร้อยแล้ว แต่พุทธศาสนากระแสหลักยังไม่รับรอง

(๕) ช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสที่ถ่างกว้างขึ้น

กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็วมาสู่สังคมไทย ขณะที่ฆราวาสโดยเฉพาะในเมืองเข้าไปรับรู้และเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงนี้อย่างเต็มที่ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังเก็บตัวอยู่ในวัด ไม่ไปรับรู้กับเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเกิดช่องว่างกับฆราวาสมากขึ้น

(๖) การเกิดขบวนการชาวพุทธแบบปฏิภิกิริยาต่อต้าน

ปรากฏการณ์ใหม่ๆ ในวงการพุทธศาสนาที่สั่นคลอนความเชื่อและสร้างความวิตกสับสนแก่ชาวพุทธโดยเฉพาะพระสงฆ์วันจะมากขึ้น ไม่เฉพาะแต่กรณีภิกษุณีและข้อเขียนของพระมโน เมตตานันโทเท่านั้น ชาวอีสานเกี่ยวกับพระสงฆ์และการที่สถาบันสงฆ์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสื่อมวลชน ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ตกต่ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

สรุปภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๙ จนถึงปัจจุบัน

ก. ภัยจากภายนอก

๑) ภัยอันเกิดจากลัทธิการเมืองที่ไม่เลื่อมใสศาสนา โดยเลี่ยมสอนให้เห็นว่า มารดาบิดา ครูอาจารย์ไม่มีบุญคุณอะไรต่อตน ไม่จำเป็นต้องเคารพ แต่ให้รักคืออย่างมอบกายถวายชีวิตต่อคณะพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นใครก็ไม่รู้ อาจเป็นคนเลวที่สุดในเวลานั้นก็ได้ เด็กพวกนี้ก็เป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาเหมือนกัน และพยากรณ์ได้ว่า เขากำลังขูดหลุมฝังตัวเอง กำลังทำลายตนเอง กำลังทำตนเป็นภัยของตนเอง

๒) ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เช่น (๑) การฆ่าฟันทำสงครามกันด้วยสาเหตุขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และลัทธิศาสนา (๒) การให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยไม่มีเงื่อนไข (๓) การให้ความเกื้อกูลในการเผยแผ่ศาสนาทุกศาสนาโดยเฉพาะศาสนาคริสต์ (๔) ความใจแคบของผู้นับถือศาสนาอื่นที่กระทำต่อพระพุทธศาสนาเช่นการทำลายพระพุทธรูปและพุทธศาสนสถาน (๕) แนวความคิดเรื่องศาสนาของอเมริกาไม่เหมือนคนไทยยังมีเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง (๖) การปฏิรูปคำสอนของศาสนาอื่นเพื่อให้เข้ากับความคิดเดิมของชาวไทย (๗) การเลียนแบบทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาของศาสนา

๓) ภัยที่เกิดจากศาสนาอื่น ซึ่งศาสนาที่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้มากในอดีต คือ ศาสนาพราหมณ์ อิสลาม และคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

๔) ภัยที่เกิดจากลัทธิทางการเมือง นั้น คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สามารถยึดครองประเทศต่างๆ ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นจำนวนมากเช่นประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ รัสเซีย มองโกเลีย ธิเบต เกาหลีเหนือ เวียดนาม เขมร ลาว

๕) ปัญหาจากภายนอกพระพุทธศาสนาได้แก่ (๑) ความยากไร้ในสังคม (๒) ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมเพิ่มมากขึ้น (๓) บริโภคนิยมแพร่หลาย (๔) วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ (๕) ความเฟื่องฟูของลัทธิพิธีและศาสนาใหม่

ข. ภัยจากภายใน

๑) ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แก่ (๑) คนไทยมีนิสัยประมาท ใจกว้างจนไม่มีหลัก มีเมตตาโดยปราศจากปัญญา (๒) ผู้ใหญ่ฝ่ายบริหารมักประพฤติปฏิบัติผิดหลักการของพระพุทธศาสนา (๓) ปัญหาของสังคมไทยไม่ใช่เป็นเพราะนับถือพุทธศาสนาแต่เป็นเพราะคนไทยทิ้งพุทธศาสนา (๔) คนไทยชาวพุทธ ไม่มีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ 'ไม่รู้เรื่อง' (๕) พระปล่อยวางจนกลายเป็นปล่อยปละละเลย (๖) สภาพขาดการศึกษาของพระสงฆ์ (๗) รักษาพระพุทธศาสนา ต้องรักษาพระธรรมวินัย (๘) ทอดทิ้งพระไตรปิฎกที่บรรพบุรุษเพียรรักษาไว้ (๙) พ.ร.บ.สงฆ์ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัยและประกันให้พระเถระเจริญในไตรสิกขา (๑๐) เยาวชนที่เข้ามาบวชเรียนเป็นสามเณรเพื่อเป็นศาสนทายาทมีน้อย (๑๑) วัดในชนบทขาดพระหนุ่มที่ได้รับการศึกษาอยู่เป็นผู้นำชุมชนมีเพียงหลวงตา เจ้าวัด (๑๒) องค์กรหน่วยงานทั้งเอกชนและราชการตลอดจนสื่อสารมวลชน ยังไม่ทำงานเพื่อประโยชน์พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (๑๓) คนไทยต้องการเอาอย่างฝรั่งและญี่ปุ่นแต่เอาอย่างได้เพียงชอบเสพและติดอยู่แค่ขั้นบริโภค ยังเอาอย่างการเป็นนักประดิษฐ์ไม่ได้ (๑๔) คนไทยยังไม่สามารถสร้างจิตใจและลักษณะนิสัยให้มีความอยากทำและอยากสร้างสรรค์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา (๑๕) คำสอนพระพุทธศาสนาให้ใจดีมีเมตตา แต่ต้องปฏิบัติจัดการด้วยปัญญาและอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไมเช่นนั้น พระพุทธศาสนาก็อยู่ในประเทศไทยไม่ได้

๒) ภัยภายในของพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระเทพศิรินทร์(ระบอบ จิตตญาณ) ได้แก่ (๑) ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้ความสนใจในการศึกษา (๒) การประพฤติ ปฏิบัติไม่ลงรอยเป็นอันเดียวกัน (๓) ปล่อยให้ความเชื่อผิดๆ การปฏิบัติผิดๆ เข้ามาในพระพุทธศาสนา (๔) การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ก็มุ่งเชิดชูความคิดเห็นของตน ของอาจารย์ตน เหนือกว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า (๕) พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส นับถืออาจารย์ของตนมากกว่าพระพุทธเจ้า (๖) ขาดความเคารพเชิดชูพระรัตนตรัยอย่างจริงจัง

๓) ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของอาจารย์วิน อินทสระได้แก่ การปฏิบัติไม่ชอบของภิกษุ มีความสำคัญต่อความรู้สึกรักของพุทธบริษัท ๒ พวก ตลอดจนคนในศาสนาอื่นมาก ทำให้คนที่เลื่อมใสศานาอยู่แล้วคลายความเลื่อมใส ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใสมากขึ้น ถ้าท่านปฏิบัติชอบ ก็เป็นประโยชน์ต่อท่านเองและคนทั่วไป ตลอดถึงพระศาสนาเป็นส่วนตัว

๔) ปัญหาภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล ได้แก่ (๑) ความเฟื่องฟูของพุทธพาณิชย์และไสยศาสตร์ (๒) การแพร่หลายของลัทธิพิธีในวัด (๓) การเกิดนิยายใหม่ๆ (๔) ปัญหาความขัดแย้งใหม่ๆ ทางด้านพระธรรมวินัย (๕) ช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสที่ถ่างกว้างขึ้น (๖) การเกิดขบวนการชาวพุทธแบบปฏิวัติต่อต้าน

๓.๘.๒ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๙ จนถึงปัจจุบัน

๑) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพระสงฆ์

สมเด็จพระสังฆราช ทรงบัญญัติสังฆานัติ โดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรี ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร

สังฆสภา ประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน ๔๕ รูป ที่เป็น ๑) พระเถระชั้นธรรมขึ้นไป ๒) พระคณาจารย์เอก ๓) พระเปรียญเอก

คณะสังฆมนตรี ประกอบด้วยสังฆนายกคนหนึ่งและสังฆมนตรีไม่เกิน ๘ รูป จัดระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สำหรับส่วนกลางแบ่งเป็น ๔ องค์การ คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ องค์การหนึ่ง ๆ มีสังฆมนตรีว่าการรูปหนึ่ง จะมีสังฆมนตรีช่วยว่าการก็ได้ ในส่วนภูมิภาค ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสังฆานัติ และมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในสังฆานัติ จึงมีเจ้าคณะนับต่อจากคณะสังฆมนตรี ดังนี้ คือ เจ้าคณะตรวจการภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส

คณะวินัยธร เป็นไปตามสังฆานัติ ซึ่งแบ่งเป็นคณะวินัยธรชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา ตามระบอบนี้ มีพระสังฆปริณายก ๔ รูป คือ สมเด็จพระสังฆราช ประธานสังฆสภา สังฆนายก และประธานคณะวินัยธรชั้นฎีกา

ระเบียบบริหารตามที่กำหนดไว้ในส่วนภูมิภาค มีคณะกรรมการสงฆ์จังหวัด คณะกรรมการสงฆ์อำเภอ(เทียบเท่ากรรมการจังหวัด กรรมการอำเภอ) มีคณะวินัยธรชั้นฎีกา ๑ คณะ อุทธรณ์ ๑ คณะ ส่วนคณะวินัยธรจังหวัดมีทุกจังหวัด^{๖๖}

สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกและทรงบัญชาการคณะสงฆ์ โดยคำแนะนำของสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร ทรงบัญญัติสังฆาณัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารงานคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรีและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร^{๖๗}

(๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ใน ๒ ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งองค์สกลมหาสังฆปริณายกหรือองค์ประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย กับตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม อันเป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ทั่วประเทศ

อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในการปกครองคณะสงฆ์ คือ การออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ วารระเบียบ ออกคำสั่ง มติและประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ให้ใช้บังคับได้ ทั้งนี้ เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดิฉาม มีประสิทธิภาพ บรรลุดัตถุประสงค์ มีศิลาจารวัตรและปฏิบัติทานาเลื่อมใส

มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย มีสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธานและมีกรรมการอื่นอีก จำนวน ๒๑ รูป ร่วมเป็นผู้บริหารระดับสูงในกิจการงานคณะสงฆ์^{๖๘}

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดิฉาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตามกฎหมาย มหาเถรสมาคม ออก

^{๖๖} พิชุร มลิวัดย์ และไสว มาลาทอง,ประวัติพระพุทธศาสนา,พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,๒๕๓๓),หน้า ๒๐๕ – ๒๑๑.

^{๖๗} จารุรัตน์ ปั่นมณี,กฎหมายพระสงฆ์,(กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ,๒๕๕๐),หน้า ๖๔.

^{๖๘} สายัณห์ อินันนใจ และคณะ ,การปกครองคณะสงฆ์ไทย,(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๑),หน้า ๑๑๐ – ๑๑๕

ข้อบังคับ วาระเวียน ออกคำสั่ง มีมติออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ เป็นผู้จำหน่ายหน้าที่แทนก็ได้^{๖๕}

๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยรัฐ

(๑) รัชกาลที่ ๗ (๒๔๖๘ - ๒๔๗๗)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เป็นการสังคายนาครั้งที่ ๓ ในเมืองไทย แล้วทรงจัดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ชุดละ ๔๕ เล่ม จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด และพระราชทานแก่ประเทศต่าง ๆ ประมาณ ๕๐๐ ชุด โปรดให้ย้ายกรมธรรมการกลับเข้ามารวมกับกระทรวงศึกษาธิการ และเปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการอย่างเดิม โดยมีพระราชดำริว่า "การศึกษาไม่ควรแยกออกจากวัด" ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๗๑ กระทรวงธรรมการประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาสำหรับนักเรียน ได้เปิดให้มหาวิทยาลัยเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยจัดหลักสูตรใหม่ เรียกว่า "ธรรมศึกษา"

(๒) รัชกาลที่ ๘ (๒๔๗๗ - ๒๔๘๙)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชเป็นรัชกาลที่ ๘ ในขณะที่พระพระชนมายุ เพียง ๙ พรรษาเท่านั้น และยังกำลังทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศ จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในด้านการศาสนาได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พระไตรปิฎก แปลโดยอรธ พิมพ์เป็นเล่มสมุด ๘๐ เล่ม เรียกว่าพระไตรปิฎกภาษาไทย แต่ไม่เสร็จสมบูรณ์ และได้ทำต่อจนเสร็จเมื่องานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐

๒. พระไตรปิฎก แปลโดยสำนวนเทศนา พิมพ์ใบลาน แบ่งเป็น ๑๒๕๐ กัณฑ์ เรียกว่าพระไตรปิฎกฉบับหลวง เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และกรมธรรมการเปลี่ยนเป็น กรมการศาสนา และในปีเดียวกัน รัฐบาลได้ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการปกครองแบบใหม่

^{๖๕} จารุรัตน์ ปันมณี,กฎหมายพระสงฆ์,หน้า ๘๖

พ.ศ. ๒๔๘๘ มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชื่อ "สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย" เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

(๑) สมัยรัชกาลที่ ๕ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึงปัจจุบัน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๕ สืบต่อมา ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา และทรงปกครองบ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัชสมัยรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

- ด้านการศึกษา ประชาชนได้สนใจศึกษาพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ ได้มีการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พ.ศ. ๒๔๕๐ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๕๐ และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๕๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่นยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีชื่อว่า "มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ "มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย" ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านอื่น ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ ระดับประถมปลาย และ ม.๑ ถึง ม.๖ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ

- ด้านการเผยแผ่ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม. ๑ ถึง ม. ๖ พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธ

ธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่นมีพระเถระนักปราชญ์ชาวไทยในยุคนี้ ได้แก้
ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) เป็นต้น ในต่างประเทศได้มีการสร้างวัด
ไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่นวัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกใน
ต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิด เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ นับเป็นวัดไทยวัดแรก
ในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการสร้างวัดแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่
นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแอนเจลิส ปัจจุบันมีวัดไทยในสหรัฐอเมริกา
ประมาณ ๑๕ วัด นอกจากนั้นได้มีองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย
ได้จัดให้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน
ต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันนี้ชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศาสนากันมาก ปี
พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.
ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

- ด้านพิธีกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธีของ
พระมหากษัตริย์ ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า "รัฐพิธี" โดยให้กรม กระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้จัด จัด
ให้มีงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จแทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธ
ศาสนาเช่นวันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้น เมื่อคราวฉลอง ๒๕
พุทธศตวรรษ

- ด้านวรรณกรรม ได้มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมาย มีปราชญ์ทางพุทธ
ศาสนาเกิดขึ้นหลายรูป จึงได้เกิดวรรณกรรมทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรองมากมายหลายเล่ม
เช่นพุทธประวัติจากพระโอบุส ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอบุส ของท่านพุทธทาสภิกขุ หนังสือ พุทธ
ธรรม ของพระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) เป็นต้น

๓) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพุทธศาสนิกชน

ชาวพุทธที่เรียกว่า อุบาสกและอุบาสิกา นับว่าเป็นชาวพุทธชั้นนำ จะต้องมีความ
เข้มแข็งที่จะตั้งมั่นอยู่ในหลักให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไป ดังนี้

(๑) มีศรัทธา เชื่อประกอบด้วยปัญญา ไม่มกมาย มั่นในพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหว ไม่
แกว่งไกว ถือธรรมเป็นใหญ่และสูงสุด

(๒) มีศีล นอกจากตั้งอยู่ในศีล ๕ และสัมมาชีพแล้ว ควรถือศีลอุโบสถตามกาล เพื่อ
พัฒนาตนให้ชีวิตและความสุขพึงพาวัดตนน้อยลง ลดการเบียดเบียน และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นให้มากขึ้น

(๓) ไม่ถือมงคลด้นข่าว เชื่อกรรม มุ่งหวังผลจากการกระทำด้วยริ้วแรงความเพียร

พยายามตามเหตุผล ไม่ตื่นข่าวเล่าลือโศกกลางเรื่องขลังมงคล ไม่หวังผลจากการขออำนาจคลบนาค

(๔) ไม่แสวงหาพาหิรทักษิไณย์ ไม่ไขว่คว้าเขตนุญขุนคลังผู้วิเศษศักดิ์สิทธิ์นอกหลัก
พระพุทธศาสนา

(๕) ขวนขวายในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ใส่ใจริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรม
การกุศล ตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๑๐}

พุทธศาสนิกชนทุกคนจะต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาให้
เกิดขึ้น จะต้องมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมว่านี่เป็นพระพุทธศาสนาของเรา เรามีส่วนร่วม
รับผิดชอบในพระพุทธศาสนา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราต้องมองในฐานะผู้เป็นเจ้าของและ
ผู้รับผิดชอบ เมื่อมองอย่างเป็นเจ้าของแล้ว เราจะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นของเรา หรือเป็นทรัพย์สิน
สมบัติของเรา เมื่อมองด้วยความรับผิดชอบอย่างนี้แล้วจะก่อให้เกิดแรงศรัทธาเข้มแข็งที่พร้อมจะ
ปกป้องอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่เป็นหลักยึดเหนี่ยวใจนำพาชีวิตของตนให้พบ
แต่ความสุขสงบตลอดไป^{๑๑}

สรุปการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงปัจจุบัน

๑) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพระสงฆ์

(๑) การอุปถัมภ์และคุ้มครองภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกและทรงบัญชาการคณะ
สงฆ์โดยคำแนะนำของสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร ทรงบัญญัติสังฆาณัติโดยคำแนะนำ
ของสังฆสภา ทรงบริหารงานคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรีและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะ
วินัยธร^{๑๒}

(๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดย
เรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสน
ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ เพื่อการนี้ ให้มหาเถร

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุชิต**, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, ๒๕๔๐) หน้า ๑๐

^{๑๑} แก้ว ชิตตะขบ, **คู่มือพุทธศาสนิกชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร:สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๑๒} จารุรัตน์ ปั่นมณี, **กฎหมายพระสงฆ์**, หน้า ๖๔.

สมาคมมีอำนาจตามกฎหมาย สมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมนูญใช้บังคับได้ และจะมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดหรือ คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่แทนก็ได้^{๓๓}

๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยรัฐ

(๑) รัชกาลที่ ๓ (๒๔๖๘ - ๒๔๗๓)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๓ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๗๑ กระทรวงธรรมการประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาสำหรับนักเรียน ได้ เปิดให้มหาวิทยาลัยพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยจัดหลักสูตรใหม่ เรียกว่า "ธรรมศึกษา"

(๒) รัชกาลที่ ๘ (๒๔๗๓ - ๒๔๘๙)

ได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พระไตรปิฎก แปลโดยอรรถ

๒. พระไตรปิฎก แปลโดยสำนวนเทศนา

รัฐบาลได้ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการปกครองแบบใหม่

(๓) สมัยรัชกาลที่ ๙ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึงปัจจุบัน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชศรัทธาใน พระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา และทรงปกครอง บ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัช สมัยรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านการศึกษา ด้านการ เผยแผ่ ด้านพิธีกรรม และด้านวรรณกรรม เป็นต้น

๓) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนิกชนต้องมีคุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกาที่ดี ๕ ประการ คือ(๑) มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย(๒) มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล ๕(๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื้อกรรม ไม่เชื่องมงล (๔) ไม่แสวงหาทักษิณนอกหลักคำสอนนี้ (๕)เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วย กิจการพระศาสนา

พุทธศาสนิกชนทุกคนจะต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาให้ เกิดขึ้น จะต้องมีความรู้ลึกในการมีส่วนร่วมว่านี่เป็นพระพุทธศาสนาของเรา เรามีส่วนร่วม

^{๓๓} จารุรัตน์ ปันมณี,กฎหมายพระสงฆ์,หน้า ๘๖

รับผิดชอบในพระพุทธศาสนา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราต้องมองในฐานะผู้เป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบ

๓.๕ สรุปสภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา

๑) ในพุทธศตวรรษที่ ๑-๒ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาได้แก่ การกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยของพระภิกษุบวชใหม่ชื่อสุภทัตพุทธมรรพชิต พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์มอบให้เป็นศาสดาแทนยังไม่ได้จัดระเบียบ ความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ และการแตกแยกของคณะสงฆ์เพราะขาดทฤษฎีสามัญญตาและขาดศีลสามัญญตา ส่วนวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่ การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยการนำของพระมหากัสสปะเถระ โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอาชาตศัตรูและการจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๒ โดยพระยสะกัจฉกนฺตบุตรและ โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้ากาลาโศกราช

๒) ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ภัยคุกคามพระพุทธศาสนา ได้แก่พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงอย่างดี จึงมีลัทธิชิลอมบวชเพื่อหวังลาภสักการะ ภิกษุที่มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมรับร่วมสังฆกรรมกับพระอลัชชีทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ ฝ่ายอุปถัมภ์แยกไม่ออกระหว่างพระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์กับพวกอลัชชีจึงแก้ปัญหาโดยวิธีบีบบังคับส่วนวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่ อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่แต่พระภิกษุสงฆ์ การให้การอุปถัมภ์การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ร่วมกับคณะสงฆ์จัดผู้ไม่บริสุทธิ์ออกจากเพศสมณะ และเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกไปต่างแดนโดยส่งพระสมณทูตออกไป ๕ สาย

๓) ในสมัยพระเจ้ามิลินทร์ ภัยคุกคามพระพุทธศาสนา ได้แก่พระสงฆ์ที่มีความรู้และเฉลียวฉลาดในพระสัทธรรมมีน้อย กดขี่สกดขี่โดยเฉพาะพระเจ้ามิลินทร์มีความรู้สาสนามากกว่าพระสงฆ์ และพระสงฆ์ยังหลีกเลี่ยงไม่แก้ข้อสงสัยของผู้สนใจศาสนาส่วนวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่การ สร้างพระนักปราชญ์ไว้สอนธรรม การประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างของฝ่ายปกครองโดยการนำของพระยา มิลินทร์ และการให้กำเนิดพระพุทธรูปจนแผ่ขยายความนิยมออกไปจนปัจจุบัน

๔) ในสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะสรุปสถานการณ์ทางศาสนาได้ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศลังกานั้น ถือ เป็นสถานการณ์ที่บริสุทธิ์ไม่มีภัยคุกคามพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด การประกาศเผยแพร่พระพุทธศาสนาก็เป็นไปด้วยความสะดวกสบายโดยได้รับการอำนวยความสะดวกและการอุปถัมภ์บำรุงจากพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะเป็นอย่างดี พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้อุทิศมหาเมฆวันอุทยานเป็นวัด เรียกว่า “วัดมหาวิหาร” ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกาในยุคนี้ เป็นพุทธศาสนาแบบเถร

วาท พระมหินทเถระ ได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปสู่ลังกาคด้วย และพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงประกาศรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลังกา พระองค์ทรงศรัทธาถึงกับขอให้สงฆ์สมมติสมาครอบพระราชวังของพระองค์ด้วย

๕) ในสมัยสุโขทัย ภัยคุกคามพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธศาสนาถูกผสมผสานกับลัทธิความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ระยะแรกตั้งกรุงสุโขทัยมีศาสนาต่างๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธศาสนamahayanและพุทธศาสนาเถรวาท พราหมณ์กับมหายานมีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกัน ส่วนวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่ ทรงรับพระพุทธศาสนาและประเพณีสมศักดิ์มาจาลังกา ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเตภูมิกถา ซึ่งกล่าวถึงความเป็นไปได้ของสัตว์ทั้งหลายใน ๓ ภูมิ นับเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่รอบรู้แตกฉานในภาษามคธและพระไตรปิฎก และพระองค์ยังทรงเสด็จออกผนวช และเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ออกผนวชในขณะครองราชย์ ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและทรงดำเนินการปกครองคณะสงฆ์มหายานและเถรวาทให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้

๖) ในสมัยอยุธยา ภัยคุกคามพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนสถานและศาสนวัตถุถูกทำลาย เพราะสงครามกับพม่า ในสมัยพระนารายณ์คริสต์ศาสนาถูกนำมาเผยแพร่โดยบาทหลวง พระองค์ทรงอุปถัมภ์ต่างๆ แก่คริสต์ศาสนา มาก จนมีการเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาในปลายสมัยนี้จนถึงสมัยของพระเจ้าเอกทัศ ปรากฏว่าประชาชนมีความเชื่อในโชคกลางของขลังและคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มากกว่าส่วนวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่ การสร้างวัด พระพุทธรูป พระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมาก ได้สร้างปราสาทคอบรอยพุทธบาท เนื่องด้วยพบรอยพุทธบาทที่สระบุรี ให้กำเนิดประเพณีการบวชเรียนของลูกผู้ชาย โดยกำหนดให้ชายไทยทุกคนบวชเพื่อทดแทนคุณพระพุทธศาสนาและคุณของบิดามารดา ส่งเสริมการศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา และส่งพระอุบาลีเถระไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาที่ลังกา จนเกิดลัทธิสยามวงศ์ขึ้นที่ประเทศศรีลังกา

๗) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ทั่วไป ตลอดจนพระเถระไม่ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัย พระมหาเถระต้องอธิกรณ์เพราะกระทำผิดวินัย พระสงฆ์ประพฤติชั่วหย่อนพระธรรมวินัย การเผยแพร่คริสต์ศาสนาและการเผยแพร่ศาสนาอื่นในประเทศไทย การเฝ้าระวังภัยพระพุทธศาสนา การทำพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาของชาติ ผูกพันพระพุทธศาสนาไว้กับรัฐจนเกินไปและ คำนึงเอาอย่างฝรั่งในทางที่ไม่ถูกต้อง ส่วนการอุปถัมภ์และคุ้มครองได้แก่ พระมหากษัตริย์ไทยได้ ทรงออกกฎหมายคณะสงฆ์ เพราะทรงมีพระราชประสงค์มุ่งกวาดขันให้ภิกษุสามเณรมีศีลาจารวัตรอันดีงาม ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ

ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย ทรงจัดส่งสมณทูตไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ทรงให้แต่งหนังสือโอวาทานุสาสนี เพื่อสร้างหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้มีความชัดเจนในหมู่สงฆ์ โปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วน โปรดให้มีพระราชพิธี "มาฆบูชา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงตั้งมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณรทรงจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกาย

๘) ในสมัยรัชกาลที่ ๙ จนถึงปัจจุบัน ภัยคุกคามพระพุทธศาสนา คือ

ก. ภัยจากภายนอก

(๑) ภัยอันเกิดจากลัทธิการเมืองที่ไม่เลื่อมใสศาสนา โดยเลื่อมสอนให้เห็นว่า มารดาบิดา ครูอาจารย์ไม่มีบุญคุณอะไรต่อตน ไม่จำเป็นต้องเคารพ แต่ให้รักคืออย่างมอบกายถวายชีวิตต่อคณะพรรคคอมมิวนิสต์

(๒) ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เช่น การฆ่าฟันทำสงครามกันด้วยสาเหตุขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และลัทธิศาสนา การให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยไม่มีเงื่อนไข การให้ความเกื้อกูลในการเผยแพร่ศาสนาทุกศาสนาโดยเฉพาะศาสนาคริสต์ ความใจแคบของผู้นับถือศาสนาอื่นที่กระทำต่อพระพุทธศาสนาเช่นการทำลายพระพุทธรูปและพุทธศาสนสถาน แนวความคิดเรื่องศาสนาของอเมริกาไม่เหมือนคนไทยยังมีเรื่องผลประโยชน์แอบแฝง การปฏิรูปคำสอนของศาสนาอื่นเพื่อให้เข้ากับความคิดเดิมของชาวไทย การเลียนแบบทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาของศาสนา

(๓) ภัยที่เกิดจากศาสนาอื่น ซึ่งศาสนาที่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้มากในอดีต คือ ศาสนาพราหมณ์ อิสลาม และคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

(๔) ภัยที่เกิดจากลัทธิทางการเมือง นั้น คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สามารถยึดครองประเทศต่างๆ ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นจำนวนมาก

(๕) ปัญหาจากภายนอกพระพุทธศาสนาได้แก่ ความยากไร้ในสังคมความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมเพิ่มมากขึ้น บริโภคนิยมแพร่หลาย วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ ความเฟื่องฟูของลัทธิพิธีและศาสนาใหม่

ข. ภัยจากภายใน

ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ภัยภายในของพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระเทพดิลก(ระแบบ จิตญาโณ) ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของอาจารย์วสัน อินทสระ ปัญญาภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล

ส่วนการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงปัจจุบัน

ได้แก่ การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพระสงฆ์ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยรัฐและพุทธศาสนิกชน เช่น การทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ – ๒๔๗๓ จัดหลักสูตร "ธรรมศึกษา" สำหรับฆราวาส การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย การส่งเสริมพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านพิธีกรรม และด้านวรรณกรรม เป็นต้น การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพุทธศาสนิกชน ด้วยการมีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล ๕ ไม่ถือมงคลด้นขาว เชื้อกรรม ไม่เชื่อบงกต ไม่แสวงหาทักษิณนอกหลักคำสอนนี้ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทุกคนจะต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น จะต้องมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมว่านี่เป็นพระพุทธศาสนาของเรา เรามีส่วนร่วมรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราต้องมองในฐานะผู้เป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบ

บทที่ ๔

วิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและในประเทศไทยปัจจุบัน โดยยึดภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา เป็นหลัก แล้ววิเคราะห์ถึงสาเหตุตามบริบทและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ตลอดจนวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และผลที่พระพุทธศาสนาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้ได้จำแนกพระพุทธศาสนาออกเป็น ๕ ด้าน คือ ด้านศาสนธรรม ด้านศาสนบุคคล ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนวัตถุและด้านศาสนพิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ ด้านศาสนธรรม

ศาสนธรรม หมายถึง คำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติและแสดงไว้ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับฝ่ายเถรวาทและอาจารย์วาท ซึ่งมีภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตรายหรือปัญหาแก่พระพุทธศาสนาและวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลที่พระพุทธศาสนาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับดังนี้

ตารางที่ ๑ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนธรรม

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๑. การกล่าวขังจวบพระพุทธวินัยของพระสุกัถพุทธมบรรพชิต หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานเพียง ๗ วัน ^๑	เนื่องจากพระสุกัถพุทธมบรรพชิตเป็นผู้บวชใหม่ยังไม่ได้ศึกษาอบรมให้เข้าใจพระพุทธวินัยอย่างลึกซึ้ง	พระมหากัสสปะได้จัดทำสังคายนาครั้งที่ ๑ เพื่อทบทวนหลักธรรมคำสั่งสอนและจัดไว้เป็นหมวดหมู่	พระธรรมวินัยมีความชัดเจน แต่เกิดความแตกแยกด้านความคิดเห็นกับพระปุราณะเถระซึ่งเป็นผู้นำคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่ง

^๑ บรรจง โสคติ และคณะ,ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา,พิมพ์ครั้งที่ ๔,(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๐),หน้า ๒๗.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๒. พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์มอบให้เป็นศาสดาแทนยังไม่ได้จัดระเบียบ ^๒	พระสาวกที่เป็นอัครสาวกทูลขออนุญาตพระพุทธองค์แต่เนิ่นพพานเสียก่อน	ดำเนินการในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยการนำของพระมหากัสสปะ	พระธรรมวินัยได้รับการทบทวนให้ถูกต้องตรงกันและจดจำไว้โดยคณะสงฆ์
๓. ความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการของพระสงฆ์ในสมัยนั้น ^๓	พระภิกษุชาววัชชีตีความพระธรรมวินัยแตกต่างจากเดิมและประพฤติดิปฏิบัติในศีลาจารวัตรไม่เท่ากัน	ทำสังคายนาครั้งที่ ๒ โดยการนำของพระยสะเถระและการอุปถัมภ์ของพระเจ้ากาลาโศกราช	พระธรรมวินัยดั้งเดิมสมัยครั้งพุทธกาลได้ถูกรักษาไว้ด้วยการประพฤติดิปฏิบัติตามแต่เกิดการแยกนิกายเป็นมหายาน
๔. ในสมัยสุโขทัยพระพุทธศาสนาถูกผสมผสานกับลัทธิความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ^๔	กรุงสุโขทัยมีศาสนาต่างๆ ปนกันอยู่หลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธศาสนา มหายานและพุทธศาสนาเถรวาท	พ่อขุนรามคำแหงไปอาราธนาพระสงฆ์สายลังกามาจากนครศรีธรรมราชเรียกตนเองว่าคณะอรัญญิกถือปฏิบัติพระธรรมวินัยเคร่งครัด เจ้านายและประชาชนหันไปนับถือพระสงฆ์คณะใหม่	พระสงฆ์เดิมหันมาปฏิบัติเคร่งครัดตามพระสงฆ์คณะใหม่และรวมเป็นนิกายเดียวกันได้ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง
๕. การเผยแพร่ศาสนาอื่นในประเทศไทย	ความต้องการเผยแพร่ศาสนาของแต่ศาสนา	รัชกาลที่ ๓ ทรงให้พระวชิรญาณเถระจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์ไทย เพื่อให้คนไทยรู้ว่า พระไทยมี	พระสงฆ์มีความรู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ประสิทธิภาพ ชาวไทยยึดมั่นใน

^๒ บรรจง โสดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^๔ บรรจง โสดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๘๓.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
โดยเฉพาะคริสต์ศาสนา ^๕		ความรู้ดีมีความประพฤติดีและปฏิบัติดีกว่า บาดหลวงและพวกมิชชันนารี	พระพุทธศาสนา
๖.การเปิดประเทศอาเซียนมีผลต่อการคุ้มครองพระพุทธศาสนา	ประเทศในอาเซียนมี ๑๐ ประเทศ คือ ประเทศไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา ^๖	พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในกลุ่มประเทศอาเซียนมาแต่อดีต ประชาชนส่วนใหญ่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา บางประเทศเช่นประเทศพม่ากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญในปี ๒๕๑๗ ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติพม่า ^๗	องค์กรชาวพุทธกลุ่มอาเซียนผนึกกำลังในการศึกษาพระพุทธศาสนา นำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแผ่กับเพื่อนมนุษย์ร่วมประเทศและร่วมกลุ่มประเทศลงส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งในกลุ่มอาเซียน

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ได้ตระหนักถึงการความมั่นคงพระพุทธศาสนาเพียงการกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยของสุภัททวุฒบวรพชิต จึงได้จัดทำสังคายนารั้วที่ ๑ ต่อมาพระสงฆ์มีความเห็นแย้งในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ นำไปสู่การทำสังคายนารั้วที่ ๒ สมัยสุโขทัยพระพุทธศาสนาถูกผสมผสานกับลัทธิความเชื่อซึ่งมีอยู่เดิม ทำให้พระพุทธรูปมัวหมอง พ่อขุนรามคำแหงได้ไปอาราธนาพระสงฆ์สายลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชมาเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติธรรม และในสมัยรัตนโกสินทร์ คริสต์ศาสนาออกมาเผยแผ่ในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์เพื่อให้มีความรู้ความประพฤติดีไม่น้อยกว่า

^๕ พระธรรมรัชมนิ(ประยูร สนตุฎโร),พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี,หน้า ๑๒๕.

^๖ สนธิ ไชยวงศ์คต, “ประชาคมอาเซียน:มหาจุฬาพร้อมหรือยัง ?” สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๕ ,(๑๑-๑๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๕) : ๓๕๑.

^๗ ฟั้น ดอกบัว,ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ,(กรุงเทพมหานคร:ศิลปาบรรณการ,๒๕๕๔),หน้า ๑๘๑.

บาดหลวงและพวกมิชชันนารี การเปิดประเทศอาเซียน ในปี ๒๕๕๘ จะเกิดผลกระทบต่อ พระพุทธศาสนาทั้งทางดีและทางร้าย ขึ้นอยู่กับองค์การบริหารงานพระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศ อาเซียนมีความเข้มแข็งเพียงใด

๔.๒ ด้านศาสนบุคคล

ศาสนบุคคล หมายถึง บรรดาพระภิกษุ สามเณร บรรพชิตและแม่ชี ซึ่งปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ฝ่ายเถรวาทหรือวินัยของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตรายหรือปัญหาแก่พระพุทธศาสนาและวิธีการ แก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลที่พระพุทธศาสนาได้รับ หรือคาดว่าจะได้รับดังนี้

ตารางที่ ๒ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนบุคคล

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๑. การแตกแยกของคณะสงฆ์ ^๘	มีทฤษฎีสามัญตาและศีลสามัญตาแตกต่างกัน	มอบให้พระที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบสอบถามข้อมูลและตัดสินใจถูกผิด	พระสงฆ์สามัคคีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
๒. อลัชชีปลอมบวชเพื่อหวังลาภและสักการะจำนวนมาก ^๙	พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงอย่างดีในด้านวัตถุ	พระเจ้าอโศกต้องร่วมมือกับคณะสงฆ์เพื่อจัดอลัชชีเข้าปลอมบวช	ความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์และมีพลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. การทำร้ายพระสงฆ์ที่บริสุทธิ์โดยฝ่ายบ้านเมือง ^{๑๐}	ฝ่ายอุปถัมภ์แยกไม่ออกระหว่างพระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์กับพวก	การทำความเข้าใจกับฝ่ายบ้านเมืองให้เข้าใจหลักธรรมที่แท้ของพุทธศาสนา	การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้พระธรรมวินัยบริสุทธิ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๘ วศิน อินทสระ, *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและประเทศอินเดีย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:บรรณาการ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๘.

^๙ บรรจง โตดดี และคณะ, *ประวัติพระพุทธศาสนา*, หน้า ๖๒

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
	อัครราช		ออกไปยังต่างแดน
๔. พระสงฆ์ที่มีความรู้และเฉลียวฉลาดในพระสัทธรรมมีน้อย ^{๑๑}	เพราะขาดการสร้างสรรค์ทางทฤษฎีและส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง	พระโอรสเถระได้สร้างสรรค์ทางทฤษฎีคือพระนาคเสนโดยการให้การศึกษายอบรมความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี	ได้กำลังสำคัญฝ่ายฆราวาสระดับกษัตริย์คือพระเจ้ามิลินท์เป็นพลังเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ^{๑๒}
๕. กฤหสัทธมีมีความรู้ศาสนากว่าพระสงฆ์	พระเจ้ามิลินท์ซึ่งเป็นราชกุมารมีโอกาสในการศึกษาอบรมมากกว่าพระสงฆ์	การคัดคนมีพื้นฐานความรู้ดีเข้าบวชและให้การศึกษายอบรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี	เกิดคัมภีร์มิลินทปัญหา ที่รวบรวมคำสอนพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ เต็มไปด้วยคำถามคำตอบเชิงปรัชญาทางพระพุทธศาสนาอันวิจิตรพิสดาร ^{๑๓}
๖. พระสงฆ์ย่อหย่อนพระธรรมวินัย ^{๑๔}	ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าและทัศนคติต่อพระสงฆ์ในลักษณะให้อภัยว่า ชั่วชั่วชู้ ดีชั่ว	พระมหากษัตริย์ไทยให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาทุกด้านตั้งคณะธรรมยุตเพื่อเป็นต้นแบบในการปฏิบัติเคร่งครัดพระธรรมวินัย	พระสงฆ์เคร่งครัดในพระธรรมวินัยมากขึ้นแต่ทำให้คณะสงฆ์แยกออกเป็น ๒ นิกาย และทะเลาะวิวาทกันในบางครั้ง

^{๑๑} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, หน้า ๘๘.

^{๑๒} บรรจง โสดาดี และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๗๓.

^{๑๓} พระครูสุทัศนธรรมสุนทร, มิลินทปัญหาฉบับไขความ, (กรุงเทพมหานคร: ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๕๒) หน้า คำนำ.

^{๑๔} พระธรรมธัชมนี (ประยูร สนุกุโร), พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี ๒๐๐ ปี, หน้า ๑๑๖.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
	สงฆ์ ความเป็นอยู่ ของพระสงฆ์ สะดวกสบาย		

จากตารางที่ ๒ แสดงให้เห็นว่า การแตกแยกของพระภิกษุในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเนื่องจากมีทฤษฎีสามัญตาและศีลสามัญตาแตกต่างกัน พระเจ้าอโศกมหาราชได้มอบหมายให้พระที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายสอบข้อมูลและตัดสินความถูกต้อง โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์ขจัดภิกษุประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องออกจากวงการพระพุทธศาสนา ต่อมาได้มีการสร้างศาสนทายาทเพื่อเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับประเทศไทย พระมหากษัตริย์ไทย ได้ให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาทุกพระองค์

๔.๓ ด้านศาสนสถาน

ศาสนสถาน หมายถึง วัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ และสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจของคณะสงฆ์และน้อมรำลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตรายหรือปัญหาแก่พระพุทธศาสนาและวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลที่พระพุทธศาสนาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับดังนี้

ตารางที่ ๓ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนสถาน

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๑.ศาสนสถานถูกทำลาย	เกิดจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า สมัยอยุธยาครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ^{๕๕}	พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงกอบกู้เอกราชเมื่อบ้านเมืองสงบแล้วได้หันมาดูแลชำระบำรุงเรื่องทางศาสนาซึ่งเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของชาวไทยตลอดมา ^{๕๖}	พุทธศาสนสถานได้รับการทำนุบำรุงซ่อมแซมและปลูกสร้างใหม่ให้รุ่งเรืองเหมือนเดิม
๒. สถาปวัตโดยส่วน	ผู้สร้างวัดไม่มีความรู้	ต้องมีการสอนวิชานวต	สถาปวัตมีความ

^{๕๕} วสิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๔๘.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
ใหญ่ไม่ได้จัดแบบ แปลนแผนผังก่อสร้าง ให้เป็นระบบ	เรื่องการทำแบบแปลน แผนผังวัด ขาดผู้ ชำนาญที่มีความเข้าใจ ในเรื่องนี้มาช่วยวัด	กรรม ทั้งด้านวิชา สถาปัตยกรรม วิศวกรรม และวิชาที่ เกี่ยวเนื่องกับวิชานี้แก่ พระภิกษุสามเณร เพื่อ ช่วยเหลือวัดที่จะทำการ ก่อสร้างได้ ตามสมควร และจะต้องมี องค์กรของพระสงฆ์เข้า ไปดูแล แนะนำให้การ ออกแบบแปลนแผนผัง เขียนแปลนก่อสร้างและ ควบคุมให้เกิดความ เรียบร้อย ^{๑๑}	เป็นระเบียบ เรียบร้อยมีการแบ่ง เขตพุทธาวาสและ สังฆาวาสชัดเจน เป็นที่ศรัทธาปสา ทะแก่ผู้ได้พบเห็น
๑.การทำลายพุทธ ศาสนสถานของชาว พุทธเอง โดยการไม่ รับรองศาสนสถานที่มี อยู่แล้วให้เป็นพุทธ ศาสนสมบัติที่แท้จริงที่ ดังกล่าว ปัจจุบันวัด ประเภทนี้หรือที่ ชาวบ้านเรียกว่าสำนัก สงฆ์มีไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง	โดยนำเอา กฎกระทรวง ศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) ออก ตามความใน พระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หมวด ๑ การสร้างวัด และ หมวด ๒ การตั้ง วัดเป็นอุปสรรค เพราะกฎกระทรวง ดังกล่าว กำหนดให้	วิธีการแก้ไข ต้องแก้ กฎกระทรวงดังกล่าว โดยให้สามารถสร้างวัด อยู่ในสถานที่ดังกล่าวได้ และหากไม่มีพระอยู่ อาศัยให้ยุบวัดดังกล่าว และให้ทรัพย์สินตกเป็น ของส่วนราชการที่ดูแล ที่ดินนั้นๆ หรือ ไม่เช่นนั้นก็ดำเนินการ แก้ไขกฎกระทรวงฯ ให้มี อำนาจรับรองวัดไม่	วัดที่ไม่ถูกต้องซึ่ง เป็นปัญหาต่อการ ปกครองคณะสงฆ์ และการอุปถัมภ์ ดูแลจะ กลายเป็นศาสน สมบัติของ พระพุทธศาสนา อย่างถูกต้องอย่าง ยั่งยืน

^{๑๑} พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ทิฎฐธมฺโม), “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”,
อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐, ๒๕๔๗ (อัดสำเนา).

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
	ที่ดินที่จะนำมาสร้างวัดต้องเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิหรือมีสิทธิครอบครอง แต่ปัจจุบันมีวัดเป็นจำนวนมากที่ตั้งอยู่ในที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สปก.ที่ราชพัสดุ และที่สาธารณะประโยชน์ และมีมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่อนุญาตให้นำที่ดินดังกล่าวไปสร้างวัดได้ แต่ชาวบ้านไม่รู้ จึงสร้างวัดอยู่ในสถานดังกล่าว	ถูกต้อง(หมายถึงวัดที่สร้างและตั้งไม่ถูกต้อง) ให้ถูกต้องเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเสีย ^{๔๔}	
๔.ศาสนสถานถูกปล่อยให้รกร้าง ทุรุดโทรม เกะกะ ดูแล้วมีแต่สภาพล้าหลัง	สาเหตุเนื่องจาก วัดไม่มีสิ่งจูงใจศรัทธาที่จะให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันบำรุงวัด ความประพฤติไม่ดีไม่งามของพระสงฆ์เป็นตัวบั่นทอนศรัทธาประชาชน มีบ่อนงานศรัทธาไม่อาจออกมาได้ทำให้คนเกลียด	แนวทางแก้ไขพัฒนา คือ ต้องกำหนดนโยบายและปรับปรุงความเข้าใจในกลุ่มพระสังฆาธิการอย่างทั่วถึง เขียนแปลนแผนผังก่อสร้างที่เหมาะสมไว้ล่วงหน้า บังคับไว้อย่าปล่อยให้	ศาสนสถานมีสภาพเป็นระเบียบเรียบร้อย อยู่ในสภาพที่ดีงาม พร้อมใช้ประโยชน์อยู่เสมอ

^{๔๔} พระมหาบัว ปิยบุญโณ และทองศักดิ์ หงสกุล,การจัดระเบียบสังคมวัด,(นนทบุรี: รุ่งโรจน์อินเตอร์กรุป,ม.ป.ป.),หน้า ๑๑.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
	พระสงฆ์โดยทั่วไป ประชาชนยากจน ไม่มี กำลังพอจะทำนุบำรุง วัด ขาดองค์กรทำการ ควบคุมดูแลที่มี ประสิทธิภาพ	ใครมาสร้างอะไรตามใจ ชอบ ^{๑๙}	
๕. ศาสนสถานไม่ เสริมสร้างสติปัญญา แถมยังมีการสร้างสิ่งม งายทำลายพุทธศาสนา ให้เลอะเลือน ทำลาย สติปัญญาประชาชน จูง ประชาชนไปทางงั เขลา ^{๒๐}	คนงัย่อมคิดเรื่องงัๆ งูใจคนอื่นไปทางงัๆ และถูกใจคนงั ได้รับ การสนับสนุนจากคน งั กิจกรรมงัๆ จึง ระบาคขึ้นได้รวดเร็ว เพราะมีแนวร่วมมาก	สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต้องคอยควบคุม ทักท้วง ห้ามปรามแนะนำ บังคับ การก่อสร้างให้เป็นไป ตามแบบแปลนแผนผัง เขียนแบบแปลนที่ เหมาะสมไว้บริการ ยุติ การสร้างสิ่งมงาย สนับสนุน ส่งเสริมวัดให้เป็น วัดพัฒนาตัวอย่าง อุทยานการศึกษาและ สำนักปฏิบัติธรรมเป็น ต้น	มีวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดอุทยาน การศึกษาและ สำนักปฏิบัติธรรม มากมายในทุก จังหวัดเพื่อเป็น ต้นแบบในการ จัดการศาสนสถาน ให้เกิดความเมะ สม

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า ศาสนสถานที่สร้างไว้อย่างวิจิตรงดงามถูกทำลายด้วยภัยสงคราม แต่เมื่อกรอบกู้เอกราชได้พระมหากษัตริย์ไทยก็ได้ดำเนินการก่อสร้างใหม่วิจิตรงดงามยิ่งกว่าเดิม ในสมัยปัจจุบันวัดส่วนหนึ่งในชนบทไม่ได้จัดแบบแปลนแผนผังก่อสร้างให้เป็นระบบ ศาสนสถานถูกทำลายโดยชาวพุทธเองโดยไม่ตั้งใจ ศาสนสถานถูกปล่อยให้รกร้าง ทรุดโทรมและที่สำคัญศาสน

^{๑๙} พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ภิภูธมฺโม), “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”,
อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐, ๒๕๔๗ (อัคราณา).

^{๒๐} พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ภิภูธมฺโม), “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”,
อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐, ๒๕๔๗ (อัคราณา).

สถานไม่เสริมสร้างสติปัญญาประชาชน จูงประชาชนไปในทางโง่เขลา ต้องอาศัยพลังจิตศรัทธา และสติปัญญาของชาวพุทธร่วมมือกันในการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนสถานให้สง่างาม สร้างปัญญา เชิดชูพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่ชาติไทยต่อไป

๔.๔ ด้านศาสนวัตถุ

ศาสนวัตถุ หมายถึง วัตถุสิ่งของที่เป็นรูปเคารพขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสาวก ทั้งที่เป็นสังฆารัมมทรัพย์และอสังฆารัมมทรัพย์ที่เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนาซึ่งมีภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตรายหรือปัญหาแก่พระพุทธศาสนาและวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลที่พระพุทธศาสนาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับดังนี้

ตารางที่ ๔ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนวัตถุ

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๑. ไม่มีรูปเคารพแทนองค์ศาสดา	คนอินเดียมีคตินิรันดรสร้างรูปเคารพ ^{๒๑}	พระเจ้ามิลินทร์สร้างพระพุทธรูปขึ้นครั้งแรก ณ แคว้นคันธารราชซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอินเดียโบราณ ^{๒๒}	มีการสร้างพระพุทธรูปตามอย่างพระเจ้ามิลินทร์และได้พัฒนารูปแบบไปตามค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น
๒. ศาสนวัตถุถูกทำลาย	เกิดจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า ๒ ครั้ง คือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ^{๒๓}	เมื่อบ้านเมืองสงบแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยและชาวไทยก็ได้สร้างศาสนวัตถุขึ้นไว้เพื่อเป็นที่สักการะบูชา	ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป มีอยู่มากมาย เป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวไทยจนปัจจุบัน

^{๒๑} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สื่อการค้า, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔๓.

^{๒๒} บรรจง โสคติ และคณะ, ประวัติพระพุทธศาสนา, หน้า ๘๓.

^{๒๓} วสิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๔๘.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๓.มีประชาชนบางพวก เหยียดหยาม ย่ำยี ศีลธรรม บ่อนทำลาย พุทธศาสนาอยู่ทั่วไป เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ ค้าขายพระพุทธรูป ลัก ขโมยโบราณวัตถุ ทำ สื่อลามกออกจำหน่าย ค้าขายหากำไร ^{๒๔}	เนื่องจากไม่มีความรู้ ความเข้าใจใน หลักธรรม จีวร ความสำนึกผิดชอบ ชั่วดี ไม่ยำเกรงต่อ ศาสนวัตถุที่ตน เคารพบูชา	ดำเนินการอบรมให้ สติปัญญาแก่ประชาชน และรณรงค์พัฒนา จริยธรรมแก่พ่อค้าและนัก ธุรกิจที่ทำมาค้าขาย พระพุทธรูปและ โบราณวัตถุ	เกิดความเป็น ระเบียบเรียบร้อย ไม่กระทบ ความรู้สึกรู้สึกต่อชาว พุทธที่ศรัทธา พระพุทธรูปศาสนา และสะดวกต่อผู้ ต้องการซื้อหาไว้ เพื่อเคารพบูชา
๔.สิ่งของวัตถุครุภัณฑ์ ของวัดถูกแย่งชิงไปใช้ หยิบยืม สูญหาย เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ถูกผลาญทำลาย ใช้สอย ทิ้งขว้าง ขาดการดูแล เพราะคนทำลายมีมาก หรือพระเจ้าหน้าที่ หย่อนยานในการปฏิบัติ หน้าที่ จี้เกียจว่ากล่าว เอาโทษ ^{๒๕}	เนื่องจากวัดมีพระ เณรจำนวนน้อย ทั้ง ยังไม่ใส่ใจงานวัดอยู่ อย่างเกียจคร้าน อยู่ อย่างเสวยสุข ไม่มี น้ำใจจะดูแลรักษา การใช้สอย ก็ใช้สอย แบบผลาญให้วัดฉิบ หาย ขาดความ เด็ดขาดในการจัด ประโยชน์ ขาด คณะทำงานที่ แข็งแกร่ง แม้มีพระ เจ้าหน้าที่ดูแลสิ่งของ ก็ดูแลไม่ไหว	เจ้าอาวาสต้องอบรมว่า กล่าวตักเตือนบุคคลในวัด ให้รู้จักช่วยกันรักษาดูแล ทรัพย์สินของวัดให้บ่อย ขึ้น ต้องทำทะเบียนวัสดุ ครุภัณฑ์ต่างๆ ตามดูแล ประโยชน์ศาสนสมบัติ ตามวิธีและระเบียบที่ สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดโดยเคร่งครัด และ นำเอาพระวินัยสิกขาบท ที่ว่าด้วยพัสดุของสงฆ์มา ปฏิบัติ	วัดเป็นศูนย์กลางใน การพัฒนาชุมชน เป็นศูนย์กลาง ข่าวสารข้อมูล และ เป็นศูนย์กลางกิจกรรม ชุมชนที่ให้ความ ช่วยเหลือชุมชนได้ ทุกประเภท

^{๒๔} พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ทิณฺฐธมฺโม), “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”,

อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐, ๒๕๔๗ (อัดสำเนา).

^{๒๕} อ้างแล้ว.

จากตารางที่ ๔ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธรูปเริ่มสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ามลิந்த์ และได้พัฒนาออกไปอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีภัยสงครามมีการทำลายพระพุทธรูปเพื่อลอกเอาทองคำ และปัจจุบัน มีคนบางพวกเหยียดหยาม ย่ำยีศีลธรรมหลักขโมยพระพุทธรูปเพื่อนำไปขาย ทางทางได้รณรงค์พัฒนาจริยธรรมแก่พ่อค้าและนักธุรกิจที่ทำการค้าขายพระพุทธรูปและโบราณวัตถุ จึงทำให้เกิดความเรียบร้อยขึ้น สิ่งที่ชาวพุทธต้องตระหนักคือ สิ่งของ วัสดุ ครุภัณฑ์ของวัดเมื่อถูกหยิบยืมไปใช้แล้วสูญหาย จึงเป็นหน้าที่เจ้าอาวาสต้องอบรมว่ากล่าวมอบหมายให้บุคคลในวัดช่วยกันดูแลรักษา จึงจะทำให้วัดทำหน้าที่ศูนย์กลางกิจกรรมชุมชนได้ตลอดไป

๔.๕ ด้านศาสนพิธี

ศาสนพิธี หมายถึง พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปตามหลักการบำเพ็ญบุญที่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติสืบทอดกันมาในทางพระพุทธศาสนา ตามพระธรรมวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีของพุทธศาสนิกชนซึ่งมีภัยอันตรายหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตรายหรือปัญหาแก่พระพุทธศาสนาและวิธีการแก้ไข ซึ่งเป็นวิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลที่พระพุทธศาสนาได้รับหรือคาดว่าจะได้รับดังนี้

ตารางที่ ๕ พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนพิธี

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
๑. ประชาชนมีความเชื่อในโชคลางของขลังและคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มาก ^{๒๖}	เนื่องจากสงครามรบพุ่งกับพม่า บ้านเมืองไม่สงบ เพราะความอ่อนแอของผู้ปกครอง บ้านเมือง จนเป็นเหตุให้เสียกรุงศรีอยุธยา	จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรมและบาลี ตลอดจนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งได้รับการส่งเสริมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕	ประชาชนชาวพุทธได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้
๒. การบวชในพระพุทธศาสนาของกุลบุตรมีน้อย	ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจาก ผู้ปกครองและผู้มีอำนาจในบ้านเมือง	สมัยพระเจ้าบรมโกศ มีพระราชานิยมเรื่องการบรรพชาอุปสมบท ราษฎรหรือข้าราชการ ถ้า	ทำให้มีประเพณีบวชเรียนของชายไทยมาจนถึงปัจจุบัน

^{๒๖} เฉลิม เชื้อทองกลาง, เอกสารแบบบรรยาย ประวัติพระพุทธศาสนา ๑, หน้า ๔๘-๔๙.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
		ยังไม่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทมาแล้วก็ไม่ทรงโปรดชุบเลี้ยงหรือเลื่อนยศให้ พระราชนิคมนี้ทำให้ข้าราชการและราษฎรสามัญ นิคมการบวชชั่วระยะหนึ่ง เมื่อถึงอายุสมควรบวชได้ ^{๒๗}	
๓. จัดผ้าป่าเข้าโรงเรียนหรือโรงพยาบาล ฝึกวินัยธรรมเนียมที่จัดถวายพระสงฆ์แต่กลับไปถวายฆราวาสโดยอาศัยพระสงฆ์เป็นเครื่องมือ ^{๒๘}	ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธและค่านิยมที่ชอบทำบุญโดยการบริจาคทานโดยไม่สนใจว่าเงินที่บริจาคจะไปทำอะไร	สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกิจกรรมของศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่สามารถเกื้อกูลกันได้และมีการใช้จ่ายเงินโดยโปร่งใสตรวจสอบได้	พิธีกรรมทางศาสนาเอื้อประโยชน์กับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เกิดคุณค่าต่อสาธารณชนโดยรวม
๔. วัดส่วนใหญ่หารายได้ด้วยวิธีขมขายหรืออบายมุข จนกลายเป็นประเพณีที่แก้ไขยากวัดจึงกลายเป็นตัวการส่งเสริมอบายมุข ^{๒๙}	เนื่องจากการวัดคณะกรรมการวัดต้องรับภาระสร้างอาคารสถานที่ใหญ่โตขาดงบประมาณ จึงดิ้นรนหารายได้ จนไม่	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรณรงค์ยับยั้งอบายมุขทุกวิถีทางโดยเร็วและเร่งรื้อฟื้นเรื่องศาสนาพุทธแท้กับลัทธินอกพุทธศาสนาออกมาให้เห็นเด่นชัด เร่งสอนพุทธแท้ให้ได้ผล	วัดเป็นที่พึงพอใจให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง เมื่อเกิดความทุกข์ทางใจหรือคิดแก้ไขปัญหามิออก ทุกคนต้องคิดถึงวัดและใช้วัดเป็น

^{๒๗} วคิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๑๗๑.

^{๒๘} พระศรีธรรมสาร (ดำรง ฤทธิธมฺโม), “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”,
อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐ , ๒๕๔๗ (อัคราณา).

^{๒๙} อ่างแล้ว.

^{๒๙} วคิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๑๒๔.

ภัยอันตรายหรือปัญหา	สาเหตุที่ทำให้เกิด	การอุปถัมภ์หรือคุ้มครอง	ผลที่ได้รับ
	คำนึงถึงว่าจะใครควรไม่ควร วัดเห็นว่าอบายมุขหรือกิจกรรมมมงายเป็นที่มาของรายได้ จึงใจให้คนมาทำบุญมากกว่าอย่างอื่น จึงรับเอามาจัดทำ ถลาลึกจนชาวบ้านรู้สึกว่อบายมุขในวัดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ไม่นึกว่าเสียหายตรงไหนอย่างไร	เร่งรัดทางงบประมาณอุดหนุนวัดที่พัฒนาวัดให้ปลอดอบายมุขแล้วให้มีกำลังใจ และยกย่องให้โดดเด่นเป็นตัวอย่างแก่วัดอื่นๆ ได้โดยสมบูรณ์วัดโดยยังมุ่งอบายมุขถึงดให้การอุดหนุน	สถานที่แก้ไขทั้งปัญหาทางจิตใจและปัญหาทั่วไป

จากตารางที่ ๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนเมื่อก่อนมีความเชื่อในโชคกลางของคลังและคาถาอาคม เพราะการจัดการศึกษาสมัยใหม่ให้คณะสงฆ์และออกสั่งสอนประชาชนจึงทำให้มีความเชื่อตามหลักธรรมพระพุทธศาสนามากขึ้น ปัญหาการบวชในพระพุทธศาสนามีน้อย พระเจ้าบรมโกศใช้นโยบายรับเฉพาะคนผ่านการบรรพชาอุปสมบทเท่านั้นเข้ารับราชการจึงทำให้ความนิยมในการบวชของชาวไทยมีมากขึ้น ปัจจุบันมีการนำกิจกรรมของวัดเช่นการทอดผ้าป่าไปใช้เพื่อหาเงินบำรุงส่วนราชการ เพราะอาศัยความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของประชาชน จึงต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัดและราชการในกิจกรรมศาสนาและสาธารณประโยชน์ การหารายได้ด้วยวิธีมมงายหรืออบายมุขต่างๆ จัดหลักการพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ชาวพุทธต้องตระหนัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรณรงค์ยับยั้งโดยตั้งเงื่อนไขยกย่องเชิดชูวัดปลอดอบายมุข เพื่อให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

๔.๖ สรุปวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๔.๖.๑ การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนธรรม

ได้แก่การส่งคายนามพระธรรมวินัยให้บริสุทธิบริบูรณ์แล้วศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง นำพระธรรมที่รู้มานำมาปฏิบัติ และเมื่อเห็นว่าปฏิบัติแล้วเกิดผลดีกับตนเองก็เผยแพร่ให้คนอื่นที่เรารักได้ปฏิบัติตาม ในการเปิดประเทศอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงเป็นโอกาสดีที่ชาว

พุทธในประเทศอาเซียนจะร่วมมือกันอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์แก่อุศลและความสุขของมวลมนุษยชาติทั่วโลก

๔.๖.๒ การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนบุคคล

ได้แก่การส่งเสริม สนับสนุนและอุปถัมภ์บำรุง ศาสนบุคคลที่เห็นว่า ท่านปฏิบัติถูกต้องตรงตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปกป้องคุ้มครองท่านเมื่อเห็นว่าท่านไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเกิดความไม่ปลอดภัย ร่วมมือกันในการสรรหาศาสนทายาทและส่งเสริมพัฒนาให้มีสมรรถภาพสูงไว้เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๖.๓ การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนสถาน

ได้แก่การอุปถัมภ์บำรุงศาสนสถานโดยการกำหนดหลักเกณฑ์การสร้างวัดและตั้งวัดให้เหมาะสมกระจายอำนาจการดูแลรักษาวัดให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อให้มีความรู้สึกรัก ห่วงแหนและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวัด สละกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาในการสร้างซ่อมแซมศาสนสถานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบพิธีหรือปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔.๖.๔ การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนวัตถุ

ได้แก่การสร้าง ดูแลรักษาและเคารพบูชารูปเคารพพระพุทธเจ้าและพระสาวกและน้อมรำลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ โดยปกป้องและป้องกันไม่ให้ใครมาดูหมิ่นเหยียดหยามและทำลาย

๔.๖.๕ การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนพิธี

ได้แก่ศึกษาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าความสำคัญ ช่วยกันรักษาประเพณีปฏิบัติตามพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมาเพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาสภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย วิธีการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลวิจัย

๕.๑.๑ จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ความหมายและความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พบว่า

ก.ความหมายของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึง การค้ำจุน การอุดหนุน การสนับสนุน การทำนุบำรุงส่งเสริม การช่วยเหลือพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี

การคุ้มครอง หมายถึง การระงับภัยพระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกและรักษาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ทรงคุณค่าและสาระสำคัญตามพระไตรปิฎกของไทย การคุ้มครองพระพุทธศาสนา จึงเป็นการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา หมายความว่า ต้องมีภัยนั้นเกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นจึงจะมีการคุ้มครองหรือดำเนินการป้องกันไว้ก่อนโดยไม่ต้องรอให้ภัยเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยอำนาจรัฐในการออกกฎหมาย ป้องกันความเสียหายซึ่งอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันมีการคุ้มครองป้องกันภัยอันอาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ทั้งด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนพิธีและศาสนธรรม

ข. ความสำคัญของการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับ การอุปถัมภ์และคุ้มครองด้วยเช่นกัน

ทำไมต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ก็เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด ที่ชาวไทยภาคภูมิใจและหวงแหนไว้เป็นสมบัติของชาติไทยตลอดไป ด้วยเหตุผล คือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของมนุษยชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทย คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่บรรพบุรุษไทย พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำในการพัฒนาชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมโลก พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของไทย และพระพุทธศาสนาเพิ่มความอบอุ่นแก่โลกและเป็นดวงประทีปแห่งโลก

๕.๑.๒ จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ สภาพการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประวัติพระพุทธศาสนา พบว่า

๕.๑.๒.๑ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ - ๒

ได้แก่ การกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยของพระภิกษุบวชใหม่ชื่อสุภัททภูทกบวรพจิต พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์มอบให้เป็นศาสนาแทนยังไม่ได้จัดระเบียบ ความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุ ๑๐ ประการ และ การแตกแยกของคณะสงฆ์เพราะขาดทฤษฎีสามัญญตาและขาดศีลสามัญญตา

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ ๑ – ๒

ได้แก่ การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยการนำของพระมหากัสสปเถระ การอุปถัมภ์พระสงฆ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยพระเจ้าอชาตศัตรูและ การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๒ โดยพระยสะกัณทกบุตรและ การอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระเจ้ากาลาโศกราช

๕.๑.๒.๒ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ได้แก่ พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงอย่างดี จึงมีอลัชชีปลอมบวชเพื่อหวังลาภสักการะ ภิกษุที่มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมรับร่วมสังฆกรรมกับพระอลัชชีทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่สงฆ์ ฝ่ายอุปถัมภ์แยกไม่ออกระหว่างพระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์กับพวกอลัชชีจึงแก้ปัญหาโดยวิธีบีบบังคับ

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ได้แก่ การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยสี่แด่พระภิกษุสงฆ์ การให้การอุปถัมภ์การจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๓ การร่วมกับคณะสงฆ์จัดผู้ไม่บริสุทธืออกจากเพศสมณะซึ่งเป็นจำนวนมากถึงหกหมื่นรูป และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปต่างแดนโดยส่งพระสมณทูตออกไป ๕ สาย

๕.๒.๑.๓ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีความรู้และเฉลียวฉลาดในพระสัทธรรมในสมัยนั้นมีน้อย ฤๅหัตถ์โดยเฉพาะพระเจ้ามิลินทร์มีความรู้ศาสนามากกว่าพระสงฆ์ และพระสงฆ์ยังหลีกเลี่ยงไม่แก้ข้อสงสัยของผู้สนใจศาสนา

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้ามิลินทร์

ได้แก่การ สร้างพระนักปราชญ์ไว้สอนธรรม การประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างของฝ่ายปกครองโดยการนำของพระเจ้ามิลินทร์ และการให้กำเนิดพระพุทธรูปจนแผ่ขยายความนิยมออกไปจนปัจจุบัน

๕.๑.๒.๔ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าทอวันัมปิยติสสะ

ก. สถานการณ์ทางศาสนาในสมัยพระเจ้าทอวันัมปิยติสสะ

พระพุทธศาสนาในประเทศลังกาสืบเนื่อง ถือเป็นสถานการณ์ที่บริสุทธืไม่มีภัยคุกคามพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เป็นไปด้วยความสะดวกสบายโดยได้รับการอำนวยความสะดวกและการอุปถัมภ์บำรุงจากพระเจ้าทอวันัมปิยติสสะเป็นอย่างดี

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าทอวันัมปิยติสสะ

ได้แก่ พระเจ้าทอวันัมปิยติสสะทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้อุทิศมหาเมฆวันอุทยานเป็นวัด เรียกว่า “วัดมหาวิหาร” ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกาในยุคนี้ เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท พระมหินทเถระ ได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปสู่ลังกาด้วย และพระเจ้าทอวันัมปิยติสสะ ทรงประกาศรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติลังกา พระองค์ทรงศรัทธาถึงกับขอให้สงฆ์สมมติสีมาครอบพระราชวังของพระองค์ด้วย

๕.๑.๒.๕ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

ได้แก่ พระพุทธศาสนาถูกผสมผสานกับลัทธิความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ระยะแรกตั้งกรุงสุโขทัยมีศาสนาต่างๆ ปนกันหลายลัทธิหลายนิกาย มีพราหมณ์ พุทธศาสนamahayanและพุทธศาสนาเถรวาท พราหมณ์กับมหายานมีอยู่ก่อน ส่วนหินยานหรือเถรวาทมาทีหลัง มาจากขอมสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังเชื่อว่าอาจมาจากเขมรในยุคเดียวกัน

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

ได้แก่ ทรงรับพุทธศาสนาและประเพณีสมณศักดิ์มาจากลังกา ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเตภูมิกถา ซึ่งกล่าวถึงความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายใน ๓ ภูมิ นับเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่รอบรู้แตกฉานในภาษามคธและพระไตรปิฎก และพระองค์ยังทรงเสด็จออกผนวช และเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ออกผนวชในขณะครองราชย์ ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและทรงดำเนินการปกครองคณะสงฆ์มหายานและเถรวาทให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้

๕.๑.๒.๖ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

ได้แก่ ศาสนสถานและศาสนวัตถุถูกทำลาย เพราะสงครามกับพม่า ในสมัยพระนารายณ์คริสต์ศาสนาถูกนำมาเผยแพร่โดยบาทหลวง พระองค์ทรงอุปถัมภ์ต่างๆ แก่คริสต์ศาสนา มาก จนมีการเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสในคริสต์ศาสนาในปลายสมัยนี้จนถึงสมัยของพระเจ้าเอกทัศ ปรากฏว่าประชาชนมีความเชื่อในโชคลางของขลังและคาถาอาคม เวทย์มนต์คาถา หรือไสยศาสตร์มาก

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยา

ได้แก่ การสร้างวัด พระพุทธรูป พระเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมากได้สร้างปราสาทครอบรอยพุทธบาท เนื่องด้วยพบรอยพุทธบาทที่สระบุรี ให้กำเนิดประเพณีการบวชเรียนของลูกผู้ชาย โดยกำหนดให้ชายไทยทุกคนบวชเพื่อทดแทนคุณพระพุทธศาสนาและคุณของบิดามารดา ส่งเสริมการศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา และส่งพระอุบาลีเถระไปสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาที่ลังกา จนเกิดลัทธิสยามวงศ์ขึ้นที่ประเทศศรีลังกา

๕.๑.๒.๗ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ทั่วไป ตลอดจนพระเถระไม่ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัย พระมหาเถระต้องอธิกรณ์เพราะกระทำผิดวินัย พระสงฆ์ประพฤติชั่วหย่อนพระธรรมวินัย การเผยแพร่คริสต์ศาสนา การเผยแพร่ศาสนาอื่นในประเทศไทย การเฝ้าระวังภัยพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การทำพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาของชาติผูกพันพระพุทธศาสนาไว้กับรัฐจนเกินไปและ ค่านิยมเอาอย่างฝรั่งในทางที่ไม่ถูกต้อง

ข.วิธีการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงออกกฎหมายคณะสงฆ์ เพราะทรงมีพระราชประสงค์มุ่งกวาดขันให้ภิกษุสามเณรมีศีลาจารวัตรอันดีงาม ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในปี พ.ศ. ๒๓๕๑ ทรงจัดส่งสมณทูต ๘ รูปไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา ได้จัดให้มีการจัดงานวันวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ทรงให้แต่งหนังสือโอวาทานุสาสนี เพื่อสร้างหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้มีความชัดเจนในหมู่สงฆ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงเพิ่มจำนวนขึ้นไว้อีกหลายฉบับครบถ้วนกว่ารัชกาลก่อน ๆ โปรดให้แปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามหลายแห่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีพระราชพิธี "มาฆบูชา" ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ ณ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายที่ราชบัณฑิตยสถานจากพระปรีดิฯ ธรรมแก่พระภิกษุสามเณร จากในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกมาเป็นบาลีวิทยาลัย ชื่อมหาธาตุวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ประกาศเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงของพระภิกษุสามเณร

ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดตั้ง "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิดในปีเดียวกัน

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนวิธีการสอบบาลีสนามหลวงจากสอบปากเปล่ามาเป็นสอบข้อเขียน เป็นครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมใหม่ขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เรียกว่า "นักธรรม" โดยมีการสอบครั้งแรกเมื่อ เดือนตุลาคม ๒๔๕๔

๕.๑.๒.๘ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน

ก.ภัยคุกคามพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน

ภัยจากภายนอก

๑) ภัยอันเกิดจากลัทธิการเมืองที่ไม่เลื่อมใสศาสนา โดยเลี่ยมสอนให้เห็นว่า มารดา บิดา ครูอาจารย์ไม่มีบุญคุณอะไรต่อคน ไม่จำเป็นต้องเคารพ แต่ให้รักคืออย่างมอบกายถวายชีวิตต่อ คณะพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นใครก็ไม่รู้ อาจเป็นคนเลวที่สุดในเวลานั้นก็ได้ เด็กพวกนี้ก็เป็นภัย ต่อพระพุทธศาสนาเหมือนกัน และพยากรณ์ได้ว่า เขากำลังขูดหลุมฝังตัวเอง กำลังทำลายตนเอง กำลังทำตนเป็นภัยของตนเอง

๒) ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เช่น (๑) การฆ่าฟันทำสงครามกันด้วย สาเหตุขัดแย้งกันในเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และลัทธิศาสนา (๒) การให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา โดยไม่มีเงื่อนไข (๓) การให้ความเกื้อกูลในการเผยแผ่ศาสนาทุกศาสนาโดยเฉพาะศาสนาคริสต์ (๔) ความใจแคบของผู้นับถือศาสนาอื่นที่กระทำต่อพระพุทธศาสนาเช่นการทำลายพระพุทธรูปและ พุทธศาสนสถาน (๕) แนวความคิดเรื่องศาสนาของอเมริกาไม่เหมือนคนไทยยังมีเรื่อง ผลประโยชน์แอบแฝง (๖) การปฏิรูปคำสอนของศาสนาอื่นเพื่อให้เข้ากับความคิดเดิมของชาว ไทย (๗) การเลียนแบบทางวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาของศาสนา

๓) ภัยที่เกิดจากศาสนาอื่น ซึ่งศาสนาที่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้มากในอดีต คือ ศาสนาพราหมณ์ อิสลาม และคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

๔) ภัยที่เกิดจากลัทธิทางการเมือง คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สามารถยึดครองประเทศ ต่างๆ ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปแล้วเป็นจำนวนมากเช่นประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ รัสเซีย มองโกเลีย ธิเบต เกาหลีเหนือ เวียดนาม เขมร และลาว

๕) ปัญหาจากภายนอกพระพุทธศาสนาได้แก่ (๑) ความยากไร้ในสังคม (๒) ความ ขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมเพิ่มมากขึ้น (๓) บริโภคนิยมแพร่หลาย (๔) วิกฤตการณ์ทางจิต วิญญาณ (๕) ความเฟื่องฟูของลัทธิพิธีและศาสนาใหม่

ภัยจากภายใน

๑) ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แก่ (๑) คนไทยมีนิสัยประมาท ใจกว้างจนไม่มีหลัก มีเมตตาโดยปราศจากปัญญา (๒) ผู้ใหญ่ฝ่าย บริหารมักประพฤติปฏิบัติผิดหลักการของพระพุทธศาสนา (๓) ปัญหาของสังคมไทยไม่ใช่เป็น เพราะนับถือพุทธศาสนาแต่เป็นเพราะคนไทยทิ้งพุทธศาสนา (๔) คนไทยชาวพุทธ ไม่มีจิตสำนึกใน ความเป็นเจ้าของ ไม่รู้เรื่อง (๖) พระปล่อยาวจนกลายเป็นปล่อยปละละเลย (๗) สภาพขาด การศึกษาของพระสงฆ์ (๘) รักษาพระพุทธศาสนา ต้องรักษาพระธรรมวินัย (๙) ทอดทิ้ง

พระไตรปิฎกที่บรรพบุรุษเพียรรักษาไว้ (๑๐) พ.ร.บ.สงฆ์ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัยและ
 ประกันให้พระเถระเจริญในไตรสิกขา (๑๑) เยาวชนที่เข้ามาบวชเรียนเป็นสามเณรเพื่อเป็นศาสน
 ทายาทมีน้อย (๑๒) วัดในชนบทขาดพระหนุ่มที่ได้รับการศึกษาอยู่เป็นผู้นำชุมชนมีเพียงหลวงตา
 เฝ้าวัด (๑๓) องค์กรหน่วยงานทั้งเอกชนและราชการตลอดจนสื่อสารมวลชน ยังไม่ทำงานเพื่อ
 ประโยชน์พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (๑๔) คนไทยต้องการเอาอย่างฝรั่งและญี่ปุ่นแต่เอาอย่างได้
 เพียงขอบเสฟและติดอยู่แค่ขั้นบริโศก ยังเอาอย่างการเป็นนักประดิษฐ์ไม่ได้ (๑๕) คนไทยยังไม่
 สามารถสร้างจิตใจและลักษณะนิสัยให้มีความอยากทำและอยากสร้างสรรค์ตามหลักคำสอนของ
 พุทธศาสนา (๑๖) คำสอนพุทธศาสนาให้ใจดีมีเมตตา แต่ต้องปฏิบัติจัดการด้วยปัญญาและอยู่ด้วย
 ความไม่ประมาท ไมเช่นนั้น พระพุทธศาสนาที่อยู่ในประเทศไทยไม่ได้

๒) ภัยภายในของพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระเทพดิลก(ระแบบ จิตญาโณ)
 ได้แก่ (๑) ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้ความสนใจในการศึกษา (๒) การประพฤติ ปฏิบัติไม่ลงรอยเป็นอัน
 เดียวกัน (๓) ปลอ่ยให้ความเชื่อผิดๆ การปฏิบัติผิดๆ เข้ามาในพระพุทธศาสนา (๔) การเผยแพร่
 พระพุทธศาสนา ก็มุ่งเชิดชูความคิดเห็นของตน ของอาจารย์ตน เหนือกว่าคำสอนของ
 พระพุทธเจ้า (๕) พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส นับถืออาจารย์ของตนมากกว่าพระพุทธเจ้า (๖) ขาด
 ความเคารพเชิดชูพระรัตนตรัยอย่างจริงจัง

๓) ภัยภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของอาจารย์วศิน อินทสระ ได้แก่ การปฏิบัติ
 ไม่ชอบของภิกษุ มีความสำคัญต่อความรู้สึกของพุทธบริษัทอีก ๒ พวก ตลอดจนคนในศาสนาอื่น
 มาก ทำให้คนที่เลื่อมใสศานาอยู่แล้วคลายความเลื่อมใส ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้ไม่เลื่อมใส
 มากขึ้น ถ้าท่านปฏิบัติชอบ ก็เป็นประโยชน์ต่อท่านเองและคนทั่วไป ตลอดถึงพระศาสนาเป็น
 ส่วนรวม

๔) ปัญหาภายในพระพุทธศาสนาในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล ได้แก่ (๑) ความ
 เฟื่องฟูของพุทธพาณิชย์และไสยศาสตร์ (๒) การแพร่หลายของลัทธิพิธีในวัด (๓) การเกิดนิกาย
 ใหม่ ๆ (๔) ปัญหาความขัดแย้งใหม่ๆ ทางด้านพระธรรมวินัย (๕) ช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับ
 ฆราวาสที่ถ่างกว้างขึ้น (๖) การเกิดขบวนการชาวพุทธแบบปฏิวัติต่อต้าน

ข. การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๗ จนถึงปัจจุบัน

๑) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพระสงฆ์

(๑) การอุปถัมภ์และคุ้มครองภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกและทรงบัญชาการคณะ
 สงฆ์โดยคำแนะนำของสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธร ทรงบัญญัติตั้งมหาเถรสมาคมโดยคำแนะนำ
 ของสังฆสภา ทรงบริหารงานคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรีและทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร

(๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่แทนก็ได้

๒) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยรัฐ

(๑) รัชกาลที่ ๗ (๒๔๖๘ - ๒๔๗๗)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๓ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๗๑ กระทรวงธรรมการประกาศเพิ่มหลักสูตรทางจริยศึกษาสำหรับนักเรียน ได้เปิดให้มหาวิทยาลัยเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม โดยจัดหลักสูตรใหม่ เรียกว่า "ธรรมศึกษา"

(๒) รัชกาลที่ ๘ (๒๔๗๗ - ๒๔๘๙)

ได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ พระไตรปิฎกแปลโดยอรรถ พระไตรปิฎกแปลโดยสำนวนเทศนา

รัฐบาลได้ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการปกครองแบบใหม่

(๓) สมัยรัชกาลที่ ๙ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึงปัจจุบัน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา และทรงปกครองบ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัชสมัยรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมพุทธศาสนาด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านพิธีกรรม และด้านวรรณกรรม เป็นต้น

๓) การอุปถัมภ์และคุ้มครองโดยพุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนิกชนต้องมีคุณสมบัติของอุบาสิกอุบาสิกาที่ดี ๕ ประการ คือ (๑) มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย (๒) มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล ๕ (๓) ไม่ถือมงคลดั้น

ข่าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อมงคล (๔) ไม่แสวงหาทักษิณนอกหลักคำสอนนี้ (๕) เอาใจใส่ทำนุบำรุง และช่วยกิจการพระศาสนา

พุทธศาสนิกชนทุกคนจะต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น จะต้องมีความรู้สึกในการมีส่วนร่วมว่านี่เป็นพระพุทธศาสนาของเรา เรามีส่วนร่วมรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เราต้องมองในฐานะผู้เป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบ

๕.๑.๓ จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์พัฒนาการด้านการอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า

การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนธรรม

ได้แก่การสังคายนาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้วศึกษาพระธรรมให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง นำพระธรรมที่รู้มานำมาปฏิบัติ และเมื่อเห็นว่าปฏิบัติแล้วเกิดผลดีกับตนเองก็เผยแพร่ให้คนอื่นที่เรารักได้ปฏิบัติตาม ในการเปิดประเทศอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงเป็นโอกาสดีที่ชาวพุทธในประเทศอาเซียนจะร่วมมือกันอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขของมวลมนุษยชาติทั่วโลก

การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนบุคคล

ได้แก่การส่งเสริม สนับสนุนและอุปถัมภ์บำรุง ศาสนบุคคลที่เห็นว่า ท่านปฏิบัติถูกต้องตรงตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปกป้องคุ้มครองท่านเมื่อเห็นว่าท่านไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเกิดความไม่ปลอดภัย ร่วมมือกันในการสรรหาศาสนทายาทและส่งเสริมพัฒนาให้มีสมรรถภาพสูงไว้เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนสถาน

ได้แก่การอุปถัมภ์บำรุงศาสนสถานโดยการกำหนดหลักเกณฑ์การสร้างวัดและตั้งวัดให้เหมาะสมกระจายอำนาจการดูแลรักษาวัดให้กับชุมชนในพื้นที่เพื่อให้มีความรู้สึกรัก ห่วงแหน และมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวัด สละกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาในการสร้างซ่อมแซมศาสนสถานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบพิธีหรือปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนวัตถุ

ได้แก่การสร้าง ดูแลรักษาและเคารพบูชารูปเคารพพระพุทธเจ้าและพระสาวกและน้อมรำลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยสรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ โดยปกป้องและป้องกันไม่ให้ใครมาดูหมิ่นเหยียดหยามและทำลาย

การอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนพิธี

ได้แก่ศึกษาพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้ซึ่งถึงคุณค่าความสำคัญ ช่วยกันรักษา ประพฤติปฏิบัติตามพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมา เพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๒.๑.๑ ข้อเสนอแนะต่อคณะสงฆ์

๑) ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๒) ควรปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อจะได้เป็นศาสนทายาทที่ดีเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและเยาวชน

๓) ควรมีโครงการสร้างศาสนทายาท หาเด็กที่ยากจนที่มีสติปัญญาดีมาบวช ให้ความอุปถัมภ์ในการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ จะได้เป็นศาสนทายาทที่ดี

๔) ควรมีโครงการส่งเสริมพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถไปอยู่ต่างจังหวัด ในท้องถิ่นต่างๆ โดยร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสั่งสอนอบรมประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา

๕) ควรมีระเบียบปฏิบัติสอบสวนก่อนบวช ควรให้มาอยู่วัดก่อนบวชสักระยะเวลาหนึ่ง เพื่อรับการอบรมสั่งสอนก่อนบวช

๖) ควรมีระเบียบปฏิบัติให้ผู้ที่บวชต้องศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้ได้ผลจริงจึงตามหลักสูตรและระเบียบที่วางไว้

๗) เจ้าอาวาสต้องเอาใจใส่อย่างจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมดูแลและสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรในวัด ไม่ปล่อยให้ประพฤตินอกธรรมวินัย ไม่มีสมณสังวรตามวินัยของพระ ควรช่วยกันกำจัดพระที่เป็นอสังขีไม่ให้ทำความเสื่อมเสียแก่พระพุทธศาสนา

๘) ลงโทษพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติดุศีลพระธรรมวินัยที่นำความเสื่อมเสียและเสียหายแก่พระพุทธศาสนาอย่างเด็ดขาดและจริงจัง

๘) คณะสงฆ์ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบของพระสงฆ์จากการสร้างศาสนวัตถุเป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม

๑๐) ขอให้วัดต่างๆ ปรับปรุงวัดให้สะอาดเป็นรมณีสถานให้เหมาะสมกับเป็นสถานที่ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรม

๑๑) ขอย่าให้วัดและพระสงฆ์ส่งเสริมแต่ศาสนวัตถุ ขอให้ถือการส่งเสริมศาสนาธรรมเป็นเรื่องสำคัญ ขอย่าแจกแต่วัตถุมงคลแก่ประชาชนเพียงอย่างเดียว ขอให้ถือการแจกธรรมมงคลเป็นเรื่องสำคัญ

๑๒) เจ้าอาวาสควรดูแล กวดขันอย่าให้มีการดื่มสุราและเล่นการพนันในวัด ไม่ควรเกรงใจและตามใจชาวบ้านที่ประพฤติผิดศีลธรรมในวัดซึ่งเป็นการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ควรอบรมดูแลศิษย์วัดให้ประพฤติดีอยู่ในศีลธรรม

๕.๒.๑.๒ ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล

๑) รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในการแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน

๒) รัฐบาลจะต้องมีนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนเป็นบูรณาการ มีการปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้อย่างจริงจังต่อเนื่อง

๓) รัฐบาลควรนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมาใช้ในการบริหารประเทศและการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง

๔) รัฐบาลควรจัดทำแผนทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อเป็นแผนแม่บทและกรอบในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ

๕) รัฐบาลควรออกกฎหมายอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นกฎหมายลูกรองรับมาตรา ๑๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๖) รัฐบาลควรปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งใช้มาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๗) คณะรัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ควรเจริญรอยตามพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นธรรมของผู้ปกครองเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี

๘) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรเป็นหน่วยงานอิสระอยู่ภายใต้การบริหารและกำกับดูแลของคณะกรรมการ ไม่ควรอยู่ใต้การบังคับบัญชาของหน่วยงานใด

ต่อไปควรจัดตั้งเป็นกระทรวงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้สมกับที่ประเทศไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนาและได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา

๕.๒.๑.๓ ข้อเสนอแนะต่อองค์การพระพุทธศาสนา

๑) องค์การพระพุทธศาสนาจะต้องตระหนักในบทบาทและภารกิจในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมความมั่นคงของชาติควรมีกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการในการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน

๒) กรรมการขององค์การพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตนและปฏิบัติงานตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอิทธิบาทสี่ สังคหวัตถุ ความซื่อสัตย์และความเสียสละ

๓) ควรจัดตั้งและอบรมอาสาสมัครพระพุทธศาสนา เพื่อระดมประชาชนและเยาวชนชาวพุทธที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอาสาสมัครส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ร่วมมือในการแก้ไขภัยต่างๆ ที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา

๔) ส่งเสริมพระพุทธศาสนาด้วยความเข้มแข็งจริงจังทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนบุคคลและศาสนธรรม โดยเฉพาะการเผยแผ่ศาสนธรรม ต้องรู้จักเลือกเฟ้นธรรมะที่เหมาะสมแก่เหตุการณ์และสภาพของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยวิธีการอธิบายที่อาศัยความจริงและเหตุผลให้ชัด

๕) ส่งเสริมสนับสนุนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ ทางสายกลาง ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เผยแผ่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเจริญแก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นการถวายราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในมหามงคลสมัยที่ทรงครองราชย์สมบัติครบ ๖๐ ปี ในปี ๒๕๕๙ และทรงเจริญพระชนพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๕๕๐

๕.๒.๑.๔ ข้อเสนอแนะต่อพุทธศาสนิกชน

๑) พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตามพุทธปณิธาน ๔ ประการ คือ (๑) มีความรู้ความเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้องและเพียงพอ (๒) ปฏิบัติธรรมให้ได้ผลตามควรแก่ตน (๓) เผยแผ่ธรรมะ อธิบายและสอนธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจ (๔) ถือเป็นหน้าที่สำคัญในการที่จะต้องป้องกันแก้ไข ขจัดภัยที่เกิดแก่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ให้หมดสิ้นไป โดยความสามัคคีพร้อม

เพียงของพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า นำวิถีพุทธมาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตให้สมกับเป็นชาวพุทธ เป็นผู้พร้อมด้วยไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

๒) พุทธศาสนิกชนควรยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ควรรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นธรรมะขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเป็นปกติแก่ตนเองและสังคม ควรปฏิบัติธรรมะที่ถูกต้องและเหมาะสมโดยเฉพาะคุณธรรม ๔ ประการ ตามพระบรมราโชวาท ความกตัญญูตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป

๓) พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ชาวพุทธที่แท้จริงเป็นผู้คิดชอบ ปฏิบัติชอบ อยู่เป็นปกติ อยู่ ณ ที่ใด ทำให้สังคมร่มเย็นมีแต่ความปรองดองและสร้างสรรค์”

๔) พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ในบ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและคอยควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”

๕) พุทธศาสนิกชนจะต้องอุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนพระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ไม่ควรอุปถัมภ์สนับสนุนพระที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ร่วมกันกำจัดพระอลัชชีหรือผู้ที่ปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาต้องมัวหมองเสียหาย

๖) พ่อแม่ซึ่งถือเป็นครูคนแรกของลูกจะต้องอบรมปลูกฝังลูกให้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก โดยให้ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ เช่น การสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย สั่งสอนอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ข้อสำคัญพ่อแม่จะต้องปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีให้เป็นตัวอย่างและแบบฉบับแก่ลูก

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก
- ๒) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- ๔) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในภาคของคณะสงฆ์
- ๕) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นรายจังหวัด

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๕.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.

_____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต). ศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร :

เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่.

พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมธัชมนี (ประยูร สนฺตโกโร). พุทธศาสนประวัติสมัยรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี

๒๐๐ ปี. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๕.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต). สงฆ์ผู้นำสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์,

วิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูสุทัศนธรรมสุนทร. มลทินปัญหาบับไขความ. กรุงเทพมหานคร : ลูก ส.ธรรมภักดี,

๒๕๕๒.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพมหานคร :

พิมพ์สาย, ๒๕๔๖.

พระมหานิรุตต์ ฐิตธวโร. คู่มือสมณศักดิ์พัฒนฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธงธรรม,

๒๕๕๐.

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ และทณงศักดิ์ หงสกุล. การจัดระเบียบสังคมวัด. นนทบุรี : รุ่งโรจน์
อินเตอร์กรุ๊ป, ม.ป.ป..

กนก แสนประเสริฐ. เอกสารคู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

กรมการศาสนา. คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนาของกรมการศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๓๕.

แก้ว ชิตตะขบ. คู่มือพุทธศาสนิกชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในลังกา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

เฉลิม เพ็ญทองกลาง. เอกสารแบบบรรยายวิชาประวัติพระพุทธศาสนา เล่ม ๑-๒. วิทยาเขต
นครราชสีมา, ๒๕๔๕.

ดุสิต ไสภิตา. ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี : ศูนย์พัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิตดุสิตดวัน, ๒๕๔๕.

ธีรเดช นรัตถรักษา. ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร :
ไฮเอ็ดพับลิชชิง, ๒๕๕๑.

นพรัตน์ เบญจพัฒนานันท์. เย็นหิมะในรอยธรรมสมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ).
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

นนท์ ธรรมสถิต. พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : กิตติชัยสาส์น, ๒๕๓๓.
บรรจง โสดาดี และคณะ. ประวัติพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พิน ดอกบัว. วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :
ศิลปะบรรณาการ, ๒๕๕๐.

พิน ดอกบัว. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร :
ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๕๔.

มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๓๗.

ขงยุทธ วัชรกุล. องค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร : โฟสต์, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ . กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วสิน อินทสระ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:บรรณาการ, ๒๕๓๕.

สมพร เทพสิทธา. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเรื่อง การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สมภาร พรหมทา. มนุษย์กับศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖.

สุกิจ ชัยมุสิก. พุทธศาสนากับรัฐ : มติความสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุชาติ หงษา. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา,

๒๕๔๕.

สิริวัฒน์ คำวันสา. พุทธศาสนาในอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร,

๒๕๔๕.

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สื่อการค้า,

๒๕๒๒.

นวองคุลี. เหตุเกิดหลังพุทธปรินิพพาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

(๒) บทความ:

พระปริยัติธาดา(หอมรีน). “ระบบอุปถัมภ์เชิงพุทธ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, รวมบทความ

พระพุทธศาสนากับการฟื้นฟูจากวิกฤติการณ์โลก,รวบรวมและจัดพิมพ์โดย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. กรุงเทพมหานคร : ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๓:๑๑๔.

ชัยยงนทร์ รัตนวิจารณ์. “พระพุทธศาสนากับสยามประเทศหรือประเทศไทย”, หนังสือองค์พุทธ

มามกะ/ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย,รวบรวมโดย

ยงยุทธ วัชรกุล. กรุงเทพมหานคร : โพสต์, ๒๕๔๘: ๒๒๗-๒๒๘.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. “กฎสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง”. ในพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับ

สังคมไทย จัดพิมพ์โดย วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล.

กรุงเทพมหานคร : สามลดา, ๒๕๔๕ : ๘๖-๘๗.

สนิท ไชยวงศ์คด. “ประชาคมอาเซียน:มหาจุฬาพร้อมหรือยัง?”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต

ประจำปี ๒๕๕๕ .(๑๑-๑๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๕) : ๓๕๑.

(๓) งานวิจัยและวิทยานิพนธ์:

พระวินัย ผลเจริญ. การศึกษาแนวคิดและกระบวนการประชาสัมพันธ์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย (หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ปัจจุบัน). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

ไพโรจน์ พลเพชรและคณะ. “สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”. รายงานการวิจัย.

สถาบันพระปกเกล้า : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

สมศักดิ์ เนียมเล็ก. “วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

สุขสันต์ จันทะโชโต. การศึกษาวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย : กรณีศึกษาการพัฒนาองค์การและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนาเถรวาท.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

อุดร จันทวัน. ศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องอุรังคธาตุนิทาน : ภาษาทางศาสนาและอิทธิพลต่อสังคม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๔) เอกสารที่ไม่ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระศรีธรรมมาภรณ์ (ดำรง ทิฏฐธมฺโม). “ปัญหาการพัฒนาพุทธศาสนา ๑๔ ประการ”.

อุบลราชธานี : ศูนย์การคณะสงฆ์ ภาค ๑๐, ๒๕๔๗. (อัดสำเนา).

กุเทพ ไสกระจำง. “แนวทางอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา”. กรุงเทพมหานคร :

คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๘. (อัดสำเนา).

ชูศักดิ์ ศิรินิล. “แนวทางการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา”.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑. (อัดสำเนา).

วรเดช อมรรวิพัฒน์. “รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา พ.ศ. ก่อนรับหลักการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ”.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐. (อัดสำเนา).

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. “ระเบียบวาระการประชุมคณะกรรมการตรวจแก้ไขเพิ่มเติม
ร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๑/๒๕๕๐”.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐. (อัดสำเนา).

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. “ร่างพระราชบัญญัติอุปถัมภ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
(อัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

<http://www.phrathai.rch> 2010.(๑ ตุลาคม ๒๕๕๔)

<http://www.oocities.org/sakyaputto/bud-bangkok.htm>.(๘ ธันวาคม ๒๕๕๕)

<http://board.palungjit.com/f232/A2-52876.html> (๓ มกราคม ๒๕๕๖)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : นายสุวิบูลย์ จำรูญศิริ
- ชาติภูมิ** : บ้านปากห้วย ตำบลหนองผือ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
- ประวัติการศึกษา** : จบ นักธรรมชั้นเอก,เปรียญธรรม ๕ ประโยค,
ประกาศนียบัตรพิเศษประโยคครูมัธยม (พ.ม.),
ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง,
นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ประวัติการทำงาน** : **อดีต** ข้าราชการครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย และสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดเลย, ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอและนักวิชาการศึกษา ทำ
หน้าที่หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้ากลุ่มงาน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, หัวหน้ากลุ่มนโยบายและแผน สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย,
จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดขอนแก่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ปัจจุบัน ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เข้าศึกษา** : เข้ารับการศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : บ้านเลขที่ ๕๐๑ หมู่ที่ ๘ บ้านติดต่อ ซอยอินคำดี ๑ เทศบาลตำบลนาอาน
อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ๔๒๐๐๐ โทร ๐๔๒ - ๘๖๑๒๕๕
มือถือ ๐๘๕ - ๕๔๑๒๖๔๘ , ๐๘๓ - ๒๘๓๔๑๘๕